

सुवर्ण महोत्सवी
महाराष्ट्र

५०

प्रशिक्षण

वार्षिकांक २०१०-११
नूतन महाविद्यालय, सेलू, जि. परभणी

प्राणीशास्त्र विभागात "जैव विविधता व पर्यावरण" या विषयावर एकदिवसीय राज्यस्तरीय परिषद

मराठवाडा अर्थशास्त्र परिषदेच्या २८ व्या वार्षिक अधिवेशनात प्रा. आर.ए.गात व सौ.गात यांचा अमृतमहोत्सवी सत्कार करतांना प्रमुख अतिथी डॉ.राम देशपांडे(बंगलोर)

मा.डॉ.धनागरे माजी कुलगुरु शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर हे महाविद्यालयातील प्राध्यापकवृंदाला मार्गदर्शन करीत असतांना

यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबईचा प्रेरणा वार्षिकांकस २००९-१० साठी मिळालेला पुरस्कार स्वीकारतांना प्रा.श्रीमती एच.ए.जोशी व प्रा.एम.एन.पाटील

गुणवत्ता सन्मान पारितोषिक योजनेत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतांना डॉ.गणेश शिंदे

प्रेरणा

सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र
विशेषांक २०१०-११

वर्ष ४३ वे
अंक ४३ वा

.....प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र).....

प्रेरणा

सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र
विशेषांक २०१०-११

प्रकाशक :

प्राचार्य डॉ. शरद एस. कुलकर्णी

कार्यकारी संपादक :

डॉ. यु.एस. पानपट्टे

डॉ. आर.एम. खाडप

डॉ. एस.एस. दंडवते

अक्षर जुळवणी :

प्रा. पाटील एम.एन

श्री खंदारे डी.एम.

मुख्यपृष्ठ :

नयन बाराहाते

मुद्रक :

सतीश कुलकर्णी

मयूर प्रिंटर्स

वर्कशॉप रोड, कैलास नगर, नांदेड

अर्पण पत्रिका

महाराष्ट्र राज्याच्या निर्मितीसाठी समर्पित झालेल्यांना अर्पण.....

.....प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र).....

.....प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र).....

श्रद्धांजली

नूतन शिक्षण संस्थेचे माजी अध्यक्ष
आणि सेलू शहरातील समर्पित व्यक्तिमत्व
आदरणीय

कै. बद्रीनारायणजी बिहाणी
यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली

प्रेरणा

सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र
विशेषांक २०१०-११

संपादक मंडळ

मराठी विभाग :

संपादक - शिंदे रामेश्वर

सहसंपादक - कु.शेरे चित्रलेखा, थोरे वशिष्ठ

.....
हिंदी विभाग :

संपादक - कु.शेरे दिपाली

सहसंपादक - बोराडे पंकज, कवठे शरद

.....
इंग्रजी विभाग :

संपादक - काळे नागेश

सहसंपादक - कु.माने प्रियंका, पौळ ज्ञानेश्वर

.....प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र).....

मनोगत प्राचार्यांचे.....

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड व यशवंतराव चव्हाण प्रतिष्ठान, मुंबई या दोन्हीही संस्थांनी महाविद्यालयाच्या प्रेरणा वार्षिकांकाच्या दोन अंकास पुरस्कार देऊन गौरव केला. त्यामुळे महाविद्यालयाचे वाङ्मयीन दायित्व वाढलेले आहे.

‘एक भाषा एक राज्य’ या सूचनेप्रमाणे महाराष्ट्र राज्य निर्माण व्हावे यासाठी झालेल्या लढ्यामध्ये ज्यांनी ज्यांनी योगदान दिले, त्याचे स्मरण राज्य निर्मितीच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षात झाल्याशिवाय राहत नाही. महाराष्ट्र निर्मितीच्या लढ्याचा सारा इतिहास मनःचक्षुपुढे उभा राहतो. हुतात्म्याच्या पुढे आपण नतमस्तक होतो. प्रेरणाचा अंक नियमित व वेळेवर प्रसिद्ध करण्याचा आमचा प्रयत्न असतो. महाविद्यालयाने प्रेरणा अंकाच्या माध्यमातून जीवनाशी निगडीत, ज्वलंत प्रश्नावर विद्यार्थ्यांना चिंतन करण्याची प्रेरणा दिली आहे.

महाराष्ट्राच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षाचे निमित्ताने गेल्या ५० वर्षात महाराष्ट्राच्या सामाजिक, राजकीय व आर्थिक स्थितीचे मूल्यमापन करीत असतांना उद्याच्या महाराष्ट्रकरिता चिंतन करणे अपेक्षित व आवश्यक आहे. सुवर्णमहोत्सव गाढलेला महाराष्ट्र अमृत महोत्सवी वर्षापूर्वी ‘समृद्ध महाराष्ट्र’ हे आमचे-तुमचे स्वप्न आहे.

या वर्षाच्या प्रेरणा अंकास वाङ्मयीन सुवर्णझळाळी देण्याचा प्रयत्न करणारे माझे विद्यार्थी व माझे सहकारी अभिनंदनास पात्र आहेत पण त्याचबरोबर त्यांच्यातील कौशल्यगुणांमुळे प्रेरणाचा अंक दर्जेदार ठरेलच या दृढविश्वासासह हा अंक आपल्या हाती देत आहोत.

-डॉ. शरद एस.कुलकर्णी
प्राचार्य

मराठी विभाग

मराठी विभाग

संपादक
शिंदे रामेश्वर

सहसंपादक
कु.शेरे चित्रलेखा
थोरे वशिष्ठ

प्रेरणा

सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र
विशेषांक २०१०-११

प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र)

अनुक्रमणिका

■ लेख

सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र- पंकज नामदेवराव बोराडे/ महाराष्ट्राच्या विकासाची पन्नास वर्षे - एक दृष्टीक्षेप - स्वामी अंकुशराव सस्ते / महाराष्ट्राचा सुवर्णमहोत्सव - एक चिंतन -रुबिना शेख खाजामियाँ/ महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेतील शेतीचे योगदान गेल्या पन्नास वर्षातील वाटा -चित्रलेखा गर्जेन्द्रराव शेरे / परिवर्तनवादी थोर साहित्यिक - सिनगारे प्रिती दिलीपराव / भारतीयांची ज्ञानाई - सावित्रीबाई फुले -चव्हाळ अयोध्या भगवानराव / शिक्षण -मुळे लक्ष्मीकांत नारायणराव / आपणच आपली - सुनिता पवार/ माती हाच महाराष्ट्राचा खरा आधार -अश्विनी विठ्ठलराव वाघमारे/ जय हो! मराठी चित्रपटांचा-शेख जावेदमियाँ शे. खाजामियाँ/ अभिमान- स्नेहलता संपतराव मगर / दळण वळण- गोविंद साहेबराव रंजवे / महाराष्ट्रातील अग्रगण्य व्यक्तीमत्व - आबा -सरकटे सुधाकर उद्धवराव/महाराष्ट्रातील किल्ले -समिना अ.रौफ शेख /अर्थसंकल्पाकडून शेती विकासाच्या अपेक्षा -किशोर कमलाकर खाडे / औद्योगिक विकास - वाघमारे रवीकुमार दत्तात्रय / महाराष्ट्रातील अग्रगण्य व्यक्ती - सावित्रीबाई फुले -रामेश्वर बबनराव शेरे / वनसंकल्पना व वनांचे महत्त्व -सारिका होकर्णे / महाराष्ट्राचा लघु उद्योगक्षेत्रातील विकास - दिपाली रखमाजी शेरे / मैत्री (स्वर्गवासी कु.ज्योती खारगेस श्रद्धांजली) - चित्रलेखा, रेणुका, क्रांती, अपर्णा, नुपूर / महाराष्ट्रातील धार्मिक क्षेत्र -परभणकर भावना बापुराव

“वैभवशाली इतिहासाचा
गौरवशाली कर्तृत्वाचा
सुवर्ण महोत्सव महाराष्ट्राचा”

सुवर्ण महोत्सवी वर्षात पदार्पण करणाऱ्या महाराष्ट्र राज्याने गेल्या पाच दशकात सर्वच क्षेत्रामध्ये उत्तुंग झेप घेतली आहे. काळानुरूप नवनवे बदल स्वीकारून नवनव्या वाटा चोखाळत महाराष्ट्र राज्याने प्रत्येक क्षेत्रात आपला आगळा-वेगळा ठसा उमटविला आहे.

हिंदवी स्वराज्य निर्माण करण्यासाठी शिवाजी महाराजांना आयुष्यभर लढा द्यावा लागला. हा महाराष्ट्राचा इतिहास आहे. संयुक्त महाराष्ट्राची निर्मिती करतांनाही महाराष्ट्राला लढा द्यावा लागला

सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र

- पंकज नामदेवराव बोराडे

आणि १०५ हुतात्म्यांच्या बलिदानानंतर १ मे १९६० रोजी संयुक्त महाराष्ट्राची निर्मिती झाली. एक रोमहर्षक लढ्याचा आणि गौरवशाली इतिहासाचा वारसा घेऊन आज महाराष्ट्र राज्याने सुवर्ण महोत्सवी वर्षात पदार्पण केले आहे. ज्याच्या नावातच महानता आहे आणि नावामध्ये राष्ट्र आहे अशा महाराष्ट्र राज्याने देशात अग्रेसर राहण्याचा मान तर मिळविलेलाच आहे, शिवाय नवनव्या लोकोपयोगी योजनांचा प्रारंभ करून देशात एक आदर्श निर्माण केला आहे. गेल्या ४९ वर्षांच्या वाटचालीत महाराष्ट्राने शैक्षणिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक आणि औद्योगिक क्षेत्रात मोठी मजल मारली आहे. प्रगतीचा हा रथ आणखी वेगाने पुढे नेण्यासाठी आपण सर्वचजण कटिबद्ध होऊ या.

संत ज्ञानेश्वरांनी ‘येथे जातिकुळ अप्रमाण’ असे सांगून संत तुकारामांनी ‘उच्च नीच नाही नेणे भगवंत’ किंवा ‘तुका म्हणे नाही जाती सवे काम, ज्याचे मुखी नाम तोचि धन्य’ असे सांगितले तर चोखोबांनी ‘उस डोंगा परी रस नव्हे डोंगा, काय

.....प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र).....

भुललासी वरलिया रंगा' असे सांगून समतेची व ममतेची शिकवण दिली.

महात्मा ज्योतिबा फुले आणि क्रांतीज्योती सावित्रीबाई यांनी ३ जाने १८४८ रोजी मुलींची शाळा काढून महाराष्ट्रातल्या लाखो मुलींना महिलांना शिक्षणासाठी प्रेरित केले. त्याचे फलित आज महाराष्ट्राची एक कन्या देशाच्या उच्चपदावर महामहीम राष्ट्रपती प्रतिभाताई पाटील बसल्या आहेत. आज महाराष्ट्रातल्या शेकडो, हजारो कन्या निरनिराळ्या क्षेत्रातील कर्तबगारीमुळे महाराष्ट्राच्या नावलौकिकात भर घालतात. लता दीदींनी आपल्या कोकीळ स्वराने महाराष्ट्राचे नाव देशात गाजवले. ही १८४८ च्या मुलींच्या शिक्षणाची क्रांती यशस्वी झाल्याची पावती आहे. 'मुलींचं शिक्षण प्रगतीचं लक्षण' हे ब्रिद प्रत्यक्ष कृतीनं सत्य केलं.

साने गुरुजींनी मुलाफुलात रमून विमुकल्यांना अनेक बोधपर गोष्टी सांगून महाराष्ट्रात अनेक श्याम घडवले. महाराष्ट्रातील लोकगीतातून, लोककलेतून संस्कृती दर्शन घडवणारे कलावंत महाराष्ट्राचे भूषण आहेत. सकाळी सकाळी जात्यावर ओट्या गाऊन आजीबाई सासुरवाशीणीच्या माहेरघरच्या लेकीच्या आई व वडील यांच्या नात्यागोत्यांच्या भावना शब्दात मांडतांना महाराष्ट्रातल्या मराठी माणसाच्या डोळ्यात अश्रू उभे करतात.

*'दळण दळीते मी जस हराण पळतं
माय माऊलीचं माझ्या दूध मनगटी खेळतं
आई इतकी माया नाही कोणत्या गोताला
जिरून गेलं तूप साळीच्या गं भाताला'*

सर्व महाराष्ट्राला अभिमान वाटावा असे व्यक्तिमत्त्व म्हणजे प्राचार्य शिवाजीराव भोसले यांचे. प्रत्यक्ष सरस्वतीच ज्यांच्या जिभेवर खेळते असे अमोघवाणीने

सर्व श्रोत्यांना शेवटच्या क्षणापर्यंत मंत्रमुग्ध करून खिळवून ठेवणारे त्यांचे वक्तव्य महाराष्ट्राचा स्वाभिमान जागवतो. १०० वर्षापूर्वी 'ग्रामगीता' लिहून ग्रामीण समाजाला उपदेश करणारा ग्रंथ लिहिणारे राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज व आपल्या साध्या राहणीतून व कृतीतून समाजाला आदर्शाचे धडे देणारे संत गाडगे बाबांचे आजच्या शुभदिनी स्मरण झाल्याशिवाय राहत नाही.

अशा सुसंपन्न महाराष्ट्राचे वैभव कायम टिकविण्यासाठी सचिन तेंडूलकरसह सर्व तरुण मंडळींनी प्रयत्न करावेत. महाराष्ट्राला यशाच्या उच्च शिखरावर नेऊन पोहंचवावे. त्यांच्यासारखे कष्ट, जिद्द, कौशल्य आपापल्या क्षेत्रात वाढवून संत ज्ञानेश्वर, संत तुकाराम, छत्रपती शिवरायांचे आपण वारसदार आहोत याचे भान ठेऊन समाजातील काही विघातक कृती मोडून काढाव्यात. या सुवर्णमहोत्सवी वर्षातच अंगावर शहारे उभे करणारे दोन प्रसंग घडले. पहिला म्हणजे डिगसचा नरबळी आणि दुसरा पुणे येथील तरुणीवर सामुहिक बलात्कार यावरून समाजात आजही रावण, दुर्योधन, दुःशासन आहेत अशा दुर्वर्तनी लोकांचा बंदोबस्त व्हावा हीच या महाराष्ट्रदिनी अपेक्षा व्यक्त करतो. कारण ज्या महाराष्ट्रात छत्रपती शिवरायांची दरबारात आलेल्या सौंदर्यवती सुभेदाराच्या सुनेला सन्मानाने वागणूक देऊन, चोळी, बांगडी, अलंकारी बोळवण करून उद्गार काढले -

अशीच आमची आई असती, सुंदर रुपवती ।

आम्ही सुंदर झालो असतो, वदले छत्रपती ।।

ही आमची परंपरा आहे आणि आम्ही त्या छत्रपतींचे वारसदार आहोत. आपण काय करत आहोत याचे भान ठेवावे.

महाराष्ट्राच्या विकासाची पन्नास वर्षे - एक दृष्टीक्षेप

- स्वामी अंकुशराव सस्ते

महाराष्ट्राने मागील पन्नास वर्षांमध्ये सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक व औद्योगिक क्षेत्रात भरीव यश संपादन केले आहे. सर्वच क्षेत्रांमध्ये महाराष्ट्राने प्रगती केलेली आहे.

महाराष्ट्राचे भाग्यविधाते कै. यशवंतराव चव्हाण यांनी महाराष्ट्राचा कलश आणला. महाराष्ट्राच्या निर्मितीसाठी एस.एम.जोशी, सेनापती बापट, प्रबोधनकार ठाकरे, आचार्य अत्रे या महान व्यक्तींनी आपले योगदान दिले.

महाराष्ट्राचा मुख्य व्यवसाय शेती असला तरी बदलते हवामान व दुष्काळ किंवा महापूर यामुळे शेती हा न परवडणारा व्यवसाय ठरलेला आहे. कै. वसंतरावजी नाईक यांनी हरितक्रांतीची घोषणा केली. वसंतदादा पाटलांनी 'पाणी अडवा पाणी जिरवा' ही हाक दिली व रोजगारासाठी काय करता येईल यासाठी वि.स.पागे यांना योजना सुचविण्यास सांगितले व रोजगार हमी योजना सुरु झाली. हीच योजना आज केंद्र पातळीवर जशास तशी स्वीकारलेली दिसते. दुग्धव्यवसायावर भर देण्यात आला. त्यामुळे ग्रामीण अर्थव्यवस्था मजबूत झाली.

शरद पवारांनी रोजगार हमी योजनेमध्ये फलोत्पादनाचा समावेश केला. त्यामुळे आज मोठ्या प्रमाणावर फलोत्पादन वाढले आहे.

चांगले रस्ते हे विकासाच्या रक्तवाहिन्या समजल्या जातात. कृषि मालाला बाजारपेठ मिळवून देण्यासाठी व जलद दळणवळणासाठी चांगल्या रस्त्याची निर्मिती करण्यावर शासनाने भर दिला आहे. गोदी, रस्ते, विमानतळ अशा दळणवळणाच्या उत्तम सुविधा निर्माण व्हेल्या आहेत. रोजगार, स्वयंरोजगारासाठी औद्योगिक विकासावर भर दिला आहे. आज देशात सर्वाधिक १४१ आर्थिक क्षेत्रे महाराष्ट्रात आहेत. त्यात विदेशी गुंतवणुकीला प्रोत्साहन देण्यात आले आहे. महाराष्ट्र औद्योगिक

क्षेत्रात अग्रेसर आहे व यापुढेही राहिल यासाठी राज्यकर्ते लक्ष देतील.

एकेकाळी मुलीच्या शिक्षणावर जवळ-जवळ बहिष्कारच होता. मुलीची शाळा काढण्यासाठी सावित्रीबाई फुलेना स्वतः शिकावे लागले व पुण्यात पहिली शाळा काढल्यानंतर फुले कुटुंबाला त्रास सहन करावा लागला. वसंतदादा पाटील मुख्यमंत्री असतांना त्यांनी राज्यात खाजगी इंजिनिअरींग महाविद्यालये काढण्यास प्रोत्साहन दिले. याची परिणती म्हणून आज महाराष्ट्रात अनेक अभियांत्रिकी महाविद्यालये वैद्यकीय महाविद्यालये, तंत्रशिक्षण संस्था उभ्या राहिल्या आहेत. बारावी पर्यंत मुलींना मोफत शिक्षण देण्याची योजना काढली आहे.

महिलांच्या विकासासाठीही प्रयत्न करण्यात आले आहेत. महिला व बालविकास हा स्वतंत्र विभाग १९९३ मध्ये सुरु करून महिलांच्या विकासाला गति मिळाली. गेल्या ४९ वर्षांमध्ये राजकीय स्थलांतर झाले असले तरीही कुठेही शत्रुत्वाची भावना उमटली नाही. सत्ता ही जनसामान्यांच्या विकासाचे साधन आहे हे सर्वच पक्षांनी मान्य केले आहे.

अतिरेकी कारवाया लक्षात घेऊन राज्यातील जनता व संपत्तीच्या संरक्षणाला शासनाने महत्त्व दिले आहे. यासाठी सुरक्षा परिषदेची स्थापना करण्यात आली. पोलिसांना अत्याधुनिक शस्त्रास्त्रे, तंत्रज्ञान दिले आहे.

गेल्या ४९ वर्षांमध्ये महाराष्ट्राने जपलेली सांस्कृतिक परंपरा म्हणजे एक सुवर्णयुगच म्हणावे लागेल. वाङ्मय, नाटक, चित्रपट, लोककला, चित्रकला, क्रीडा क्षेत्रातील प्रगती अतुलनीय आहे.

गेल्या ४९ वर्षांमध्ये महाराष्ट्राने शैक्षणिक, सामाजिक, औद्योगिक, आर्थिक, सांस्कृतिक अशा सर्वच क्षेत्रात नेत्रदीपक प्रगती केली आहे. त्यात आणखी भर घालण्याचा प्रयत्न आपण सर्वजण मिळून करू या.

महाराष्ट्राचा सुवर्णमहोत्सव - एक चिंतन

- रुबिना शेख खाजामियाँ

भिती न आम्हा तुझी मुळी ही गडगडणाच्या नभा
अस्मानीच्या सुलतानीला जवाब देती जिभा
दारिद्र्याच्या उन्हात शिजला, निष्ठेच्या घामाने
भिजला देशरक्षणासाठी झिजला महाराष्ट्र माझा

विविधतेने नटलेल्या भारत देशाचं अलंकाररूपी
घटकराज्य म्हणजे महाराष्ट्र ! साधु संतांची पुण्यभूमी,
शुरवीरांचे विजयपथ म्हणजे महाराष्ट्र ! कलावंतांचे
माहेरघर समाजसुधारकांची कर्मभूमी म्हणजे
महाराष्ट्र ! हिंदवी स्वराज्याची स्थापना करण्यासाठी
छत्रपती शिवाजी महाराजांना आयुष्यभर लढा द्यावा
लागला त्याचप्रमाणे संयुक्त महाराष्ट्राच्या
निर्मितीसाठीही महाराष्ट्रातील जनतेला संघर्ष करावा
लागला. आजच्या नकाशात अस्तित्वात असलेला
महाराष्ट्र निर्माण होण्यासाठी सामान्य शेतकरी,
शेतमजूर, गिरणी कामगार, युवक, महिला यांच्या
पासून ते राजकीय नेते सामाजिक कार्यकर्ते, लेखक,

पत्रकार, साहित्यिक, विचारवंत अशा सर्व क्षेत्रातील
लोकांचे योगदान आहे. यांनी तन-मन-धनासह त्याग
केला. प्रसंगी रक्तही सांडले. १०५ हुतात्म्यांच्या
बलिदानानंतर १ मे १९६० रोजी संयुक्त महाराष्ट्राची
निर्मिती झाली. एका रोमहर्षक लढ्याचा आणि
गौरवशाली इतिहासाचा वारसा घेऊन यावर्षी आपण
महाराष्ट्राचा सुवर्णमहोत्सव साजरा करत आहोत.
ज्याच्या कार्यातच महानता आणि नावातच राष्ट्र
सामावलेले आहे, अशा या महाराष्ट्राने देशात अग्रेसर
राहण्याचा मान तर मिळवलाच. शिवाय गेल्या ५०
वर्षांच्या वाटचालीत महाराष्ट्राने शैक्षणिक, सांस्कृतिक,
आर्थिक आणि औद्योगिक क्षेत्रातही मोठी मजल
मारली. महाराष्ट्राच्या प्रगतीचा हा रथ पुढे नेण्यासाठी
आपण सर्वांनी कटीबद्ध व्हायला हवे.

महाराष्ट्राचे भाग्यविधात कै. यशवंतरावजी
चव्हाण यांनी महाराष्ट्राचा मंगल कलश आणला आणि
यासाठी एस.एम.जोशी, ना.ग.गोरे, सेनापती बापट,
आचार्य अत्रे प्रबोधनकार ठाकरे भाऊसाहेब हिरे,
धनंजय गाडगीळ यांनी आपले योगदान दिले.
आजपर्यंतच्या वाटचालीत यशस्वीतेचा टप्पा महाराष्ट्राने
गाठला. राजकारणाएवढी समाजकारणाचीही परंपरा
इथे आहे. त्याला ज्ञान अध्ययन संस्कृतीची जोड आहे.
शिवाजीमहाराजापासून चालत आलेली ही परंपरा
स्वातंत्र्य लढ्यात आणखी तीव्र झालेली वेगाने पाहिली
म्हणूनच भारतासारख्या महान राष्ट्रात 'महाराष्ट्र'
ठरण्याचा मान आपल्याला मिळाला. महाराष्ट्राची
राजधानी मुंबई संपूर्ण देशाची आर्थिक राजधानी, पुणे
संस्कृतीचे माहेरघर म्हणून ओळखले जाते. देशाच्या
एकूण राष्ट्रीय उत्पन्नात १३.६% वाटा महाराष्ट्राचा
आहे. देशातील एकूण गुंतवणुकीपैकी २०.१%
गुंतवणूक महाराष्ट्रात आहे. संत महंत, महापुरुषी
परंपरा लाभलेला हा महाराष्ट्र मूल्य तत्त्वज्ञानाचा
वारसा ज्याने जगाला दिला. दलित आणि स्त्री
शिक्षणाची चळवळ उभी करणारे फुले दांपत्य

महाराष्ट्रातीलच म्हणूनच म्हणतात -
 'संताच्या या भूमीवरती,
 ज्ञानाची ही गंगा वाहती
 बहुजनांच्या उद्धारास्तव
 इथे जन्मले क्रांतीज्योती,
 माता सावित्रीने दिले स्त्रियांना
 शिक्षणाचे वाण महाराष्ट्र महान,
 माझा महाराष्ट्र महान !'

नाण्याच्या दोन बाजू असतात एकीकडे
 महाराष्ट्राची महानता आम्ही सांगितली पण दुसरीकडे
 मराठवाडा धगधगतोय, विदर्भात असंतोष पसरलाय.
 पश्चिम महाराष्ट्राकडे सहकार वळला आणि आमचा
 विकास झाला नाही म्हणून कोकण आणि उत्तर
 महाराष्ट्रात अन्यायाची भावना आहे. कवी नारायण
 सूर्वे म्हणतात त्याप्रमाणे -

"चार दिवस उन्हात गेले,
 चार दिवस वाट पाहण्यात गेले
 मोजतो आहे डोईवरती किती राहिले उन्हाळे,
 शेकडो वेळा चंद्र आला, तारे फुलले,
 रात्र धुंद झाली,
 भाकरीचा अर्धा चंद्र शोधण्यात,
 जिंदगी बरबाद झाली."

असे आज महाराष्ट्राचा शेतकरी म्हणतो आहे.
 सर्वात जास्त शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या महाराष्ट्रात झाल्या.
 चंद्रपूर, गोंदिया, गडचिरोली या जिल्ह्यात नक्षलवाद
 फोफावत आहे. मेळघाटातील आदिवासी बालक
 कुपोषणानं ग्रस्त आहेत. महाराष्ट्रात आर्थिक दरी इतक्या
 मोठ्या प्रमाणात आहे की, एकीकडे दिवसागणिक ३-
 ३, ४-४ लाख कमावणारे तर दुसरीकडे फुटपाथावर
 आयुष्य काढणाऱ्या लोकांना दोन वेळेचे जेवणही मिळेल
 की नाही याची शाश्वती नाही. महाराष्ट्रात मुंबई आहे पण
 मुंबईत महाराष्ट्र नाही. प्रादेशिकवाद, भाषावाद,
 जाती-धर्मवादाचं राजकारण सामान्य माणसाच्या
 आयुष्यात विष घोळीत आहे. आज नेतृत्वाचे हात

भ्रष्टाचाराने बरबटले आहेत. मंदिरातील आरती
 मशिदीतील नमाज रस्त्यावर येत आहेत.

'कोण-कोणाला जाळतो आहे हे कळत नाही
 जात विचारल्याशिवाय श्मशानातही
 जागा मिळत नाही.'

हे भयानक वास्तव महाराष्ट्रातीलच. ९३ चे
 बॉम्बस्फोट, ११ जुलैचे लोकल ट्रेनमधील
 बॉम्बस्फोट, परभणी, जालना, नांदेड येथील
 बॉम्बस्फोट, सांगली, मिरज दंगल, माळेगाव
 धुळ्यातली दंगल, २६/११ चा मुंबईवरील हल्ला याने
 आपला सुवर्णमहोत्सव डागाळलेला नाही का ?
 दारिद्र्य, बेरोजगारी, भ्रष्टाचार शेतकऱ्यांच्या
 आत्महत्या, तेल, वाळू माफियांचा गुंडाराज अशा
 विकृतीचं आर.डी.एक्स पावलापावलावर पेरलेलं
 दिसतयं. येणाऱ्या काळात महाराष्ट्राचं आणि
 महाराष्ट्रातील माणसाचं भवितव्य सुरक्षित राहिल या
 दृष्टीनं विचार करणे गरजेचं आहे. मताच्या
 राजकारणापेक्षा जनतेच्या हिताचं राजकारण जेव्हा
 केलं जाईल तेव्हा हे प्रश्न सुटू शकतील. महाराष्ट्राचा
 सुवर्णमहोत्सव साजरा करतांना काही प्रश्न नक्कीच
 जाणीवपूर्वक सोडवावे लागतील. भारनियमन,
 शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या, नक्षलवाद, भाषावाद,
 सीमावाद, धार्मिक कट्टरता यावर एकीच्या बळाने
 सामोपचाराने तोडणे काढले पाहिजेत.

'तेव्हाच माझी मना गावाला राहिली
 माझ्या मनाची होतेया काहिली'

ही महाराष्ट्राच्या लढ्यातील शहीदांची वेदना दूर होईल.
 शेवटी परिस्थिती अशी असली तरी महाराष्ट्राच्या चरणी
 माथा झुकावा अशीच या महाराष्ट्राची कीर्ती आहे.
 म्हणूनच म्हणावेसे वाटते,-

'महाराष्ट्र मायभू जन्मभूमी ही
 कर्मभूमी ही आमची
 महावंदनीय अतिप्राणप्रिय
 मायमराठी आमुची.'

महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेतील शेतीचे योगदान गेल्या पन्नास वर्षातील वाटा - चित्रलेखा गजेंद्रराव शेरे

महाराष्ट्र राज्यात जास्तीत जास्त लोकसंख्या ही ग्रामीण भागात राहते. सुमारे ७५ टक्के लोकसंख्येचा उदरनिर्वाह हा शेतीव्यवसायावरच अवलंबून आहे. ग्रामवासियांचा प्रमुख व्यवसाय शेती अथवा शेतीशी संबंधीत असे पूरक व्यवसाय असतात. म्हणूनच शेती हे महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेचे एक प्रभावी क्षेत्र मानले जाते. महाराष्ट्र हा प्रदेश संपूर्ण देशभर परिचित आहे तो केवळ त्याच्या सुपीक आणि काळ्या मातीमुळे. राज्यातील अर्थव्यवस्थेचा शेती हा कणा मानला जातो. खेड्यातील शेतकरी आणि शेती यांचे अतुट नाते आहे. आणि पन्नास वर्षांमध्ये महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेमध्ये शेतीचे योगदान कितपत आहे हे पाहतांना आपल्याला शेतीक्षेत्राचा विविध क्षेत्रात असलेला वाटा लक्षात घ्यावा लागतो. तो पुढीलप्रमाणे सांगता येईल.

१) एकूण रोजगारातील शेतीचा वाटा :-

महाराष्ट्रातील लोकसंख्येचे व्यवसायानुसार वर्गीकरण केल्यास असे दिसते की, शेती आणि तिला पूरक उपक्रमांमध्ये काम करणाऱ्या लोकांचे प्रमाण सुमारे ७० टक्के इतके होते. हे प्रमाण गेल्या ५० वर्षांत जवळजवळ स्थिरच राहिले आहे. ग्रामीण भागातील लोकसंख्येपैकी सुमारे ७५ टक्के लोकांच्या उपजिवीकेचे साधन शेती अथवा शेतीला पूरक अशा उपक्रमातून असते.

शहरातून देखील उत्पादन प्रक्रिया आणि शेतीमाल खरेदी-विक्री यासारख्या शेतीवर आधारित उपक्रमात मोठ्या प्रमाणात श्रमशक्ती गुंतलेली आहे. महाराष्ट्राची राजधानी मानल्या गेलेल्या मुंबईस देशाची आर्थिक राजधानी असे म्हणतात. मुंबईमध्ये शेतामालावर प्रक्रिया करणारे आणि इतरही मोठमोठे उद्योग आहेत. ज्यांना कच्चा माल शेतीमधून पुरविला जातो. असे उद्योग रोजगार निर्मितीस कारणीभूत ठरतात. ज्यामुळे राज्याचा विकास घडून येत आहे.

२) औद्योगिक आदानातील शेतीचा वाटा :-

राज्यातील बहुतेक उद्योग कच्च्या मालाच्या पुरवठ्यासाठी प्रामुख्याने शेतीवर अवलंबून असतात. सुती कापड, ताग, कागद आणि साखर यासारखे उद्योग कच्च्या मालाच्या पुरवठ्यासाठी सर्वस्वी शेतीवरच अवलंबून असतात. हातमाग, यंत्रमाग, कापूस पिंजणे आणि त्यांच्या गाठी बनविणे, तेलघाण्या, भात सडणे, रेशीम उद्योग, फळावर प्रक्रिया करणे इत्यादीसारखे लघु व कुटिरोद्योग प्रामुख्याने शेतीवरच आधारित आहेत.

३) महाराष्ट्र राज्य मातीने सुपीक असल्याकारणाने येथे अन्नधान्य, नगदी पिके इ.चे उत्पादन नेहमीच चांगल्या प्रकारे होत आलेले आहे. महाराष्ट्रातील परभणी जिल्हा हा ज्वारीचे कोठार म्हणून ओळखला

जातो. आज तांदुळ, गहू, ज्वारी, बाजरी, मका, कडधान्ये इ. विविध पिके येथे घेतली जातात. त्याचप्रमाणे फळे, भाज्या, फुले, औषधी वनस्पती, मसाल्याचे पदार्थ इत्यादीची पिके देखील मोठ्या प्रमाणात घेतली जातात. नागपूरची संत्री ही संपूर्ण देशभर प्रसिद्ध आहे. म्हणून महाराष्ट्र राज्य गेल्या पन्नास वर्षात अन्नधान्याच्या बाबतीत लोकसंख्येच्या गरजा पूर्ण करण्यास समर्थ बनत आहे.

मात्र लोकसंख्येच्या प्रचंड वाढीमुळे दरडोई वहित क्षेत्राच्या उपलब्धतेत घट होत आहे. म्हणून नियोजन काळात अन्नोत्पादन वाढविण्याचे सर्वकष कार्यक्रम हाती घेण्यात आलेले आहेत.

४) शासकीय महसुलातील शेतीचा वाटा :-

महाराष्ट्र हे एक कल्याणकारी राज्य म्हणून देशात ओळखले जाते. त्यादृष्टीने भारत सरकार अनेक प्रकारची विकास व विकासेतर कार्ये महाराष्ट्र सरकारसाठी निर्माण करते व राज्य सरकार त्याची अंमलबजावणी करते. परिणामी राज्याचा सार्वजनिक खर्च सातत्याने वाढत आहे. तो भरून काढण्यासाठी विविध साधनांद्वारे अर्थव्यवस्थेच्या निरनिराळ्या क्षेत्रांकडून सरकारी महसुलात भर घालण्याचे मार्ग शोधले जात आहेत.

शेती हे राज्याच्या अर्थव्यवस्थेतील सर्वाधिक महत्वाचे क्षेत्र आहे. सरकार शेतीमध्ये उत्तरोत्तर वाढती गुंतवणूक करीत आहे. आधुनिक तंत्रज्ञानावर आधारित शेती केली जात आहे. स्थूलमानाने कृषि व्यवसायाच्या कर आकाराणीत शेतकऱ्यांनी भरलेल्या प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष या दोन प्रकारच्या करांचा समावेश असतो. प्रत्यक्ष करात जमीन महसूल, जमीन महसुलावरील अधिभार, पिकांवरील कर आकारणी आणि कृषि उत्पन्नावरील

करांचा समावेश होतो. शेतकरी आपल्या आदान खरेदीवर जे विक्रीकर, आयातकर, अबकारी कर, स्थानिक जकात इत्यादीचा समावेश अप्रत्यक्ष करात होतो.

जमीन महसूल हा शेतजमिनीवरील सर्व करातील सर्वात जुना कर आहे. आजही तो राज्याच्या महसुलात भर घालतो आहे.

५) व्यापारातील शेतीचा वाटा :-

राज्याच्या व्यापारात शेतीला महत्वपूर्ण स्थान आहे. देशांतर्गत बाजारपेठामध्ये कृषि उत्पादनांना अत्यंत महत्त्व आहे. अन्नधान्य, भाजीपाला, फळे या महत्त्वाच्या उपभोग्य वस्तु आहेत. याखेरीज अनेक कारखानदारी शेतीतून मिळणाऱ्या कृषि आदानांपासून बनतात. उदा, साखर, वनस्पतीजन्य खाद्यतेल, अन्नपदार्थ, विविध प्रकारचे खाद्यपदार्थ, गोळ्या इत्यादी. रस्ते, रेल्वे, जलमार्ग अधिकाधिक याच उत्पादनांची वाहतुक करतात. वाढत्या नागरी लोकसंख्येच्या पोषणासाठी आणि उद्योगांना कच्चा माल पुरविण्यासाठी कृषिक्षेत्र उत्तरोत्तर अन्नधान्याचा अधिकाधिक विक्रेय वाढावा (Marketable Surplus) यासाठी प्रयत्न करीत आहे.

अशा प्रकारे भारताच्या देशांतर्गत व्यापारात कृषि उत्पादनांना अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे, ज्यामध्ये महाराष्ट्रही अग्रेसर आहे.

थोडक्यात आपण असे सांगू शकतो की, राष्ट्रीय उत्पन्न, रोजगार, व्यापार, अन्नपुरवठा आणि औद्योगिकीकरणाची प्रक्रिया यात शेतीचे लक्षणीय योगदान आहे. म्हणूनच महाराष्ट्राने गेल्या ५० वर्षात विकासाची जी गरुडझेप घेतलेली दिसते, त्याला शेतीक्षेत्राच्या पंखाचे बळ लाभले आहे.

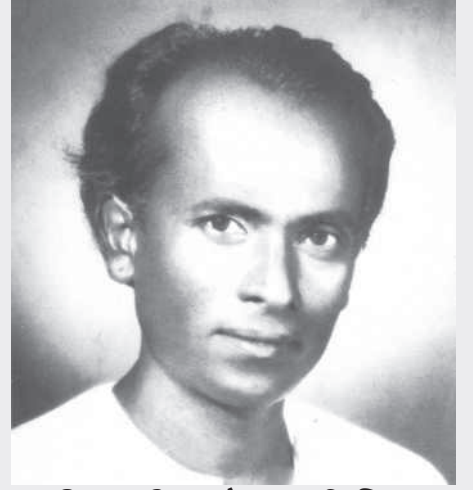

साम्यवादाचे संस्थापक कार्ल मार्क्स यांनी वर्गहीन समाजाचे स्वप्न पाहिलं होतं, आणि तसच स्वप्न शाहीर अण्णाभाऊ साठे यांनीही पाहिलं होतं.अशी स्वप्न महापुरुषच पाहतच असतात. अभावग्रस्त समाजात जन्माला येऊनही अण्णाभाऊ भारताचं, भारतीय जनतेचं कल्याण-मंगल इच्छित होते. ते बंडखोर मानले जातात.पण त्यांची जातकुळी संत ज्ञानेश्वर आणि संत तुकारामांशी जुळणारी होती.

वारणेच्या खोऱ्यात १ ऑगस्ट १९२० रोजी भाऊ आणि वालुबाई या दाम्पत्याच्या पोटी 'तुकाराम' म्हणजे अण्णाभाऊ साठे हे पुत्ररत्न जन्मास आले.वयाच्या पंधराव्या वर्षापर्यंत अक्षराची काहीही ओळख न झालेला अण्णाभाऊ, झोपडपट्टीत राहणारा, जाती व्यवस्थेने मागास ठरवलेल्या मातंग समाजातील मुलगा, मराठी साहित्यातील युगपरिवर्तनकारी 'फकिरा' कादंबरीचा लेखक म्हणून रशियापर्यंत मानसन्मान मिळवतो. ही घटना मराठी साहित्यविश्वात आश्चर्यजनकच आहे.

संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीत अण्णा भाऊ साठेंचा सिंहाचा वाटा आहे.यात लोकजागृतीसाठी अण्णाभाऊंनी तमाशा हे माध्यम स्वीकारलं, आणि तमाशाच लोकनाट्य असं नामकरण केलं. त्यातील गणेश स्तवनाची परंपरा मोडून पहिल्या नमनाचा मान मातृभूमी, हुतात्मे आणि राष्ट्रपुरुषांना देण्याचं बहुमोल कार्य केलं. थोर रशियन कादंबरीकार मॅकझीम गॉर्की हे अण्णाभाऊंचे लेखनगुरु होते.

अण्णाभाऊंनी सावकार, शेतकरी, कामगार, पुढारी ही पात्रे आणली आणि कथाविषय म्हणून काळाबाजार, सावकाराचा जाच,गिरणी कामगारांचं शोषण, पुढान्यांची निर्ढावलेली सराईत आश्वासनं अर्थात भूलथापा, निवडणुकीतील घाणेरडे राजकारण हे नवे विषय काळानुरूप आणले. शिवाय

परिवर्तनवादी थोर साहित्यिक - सिनगारे प्रिती दिलीपराव

तमाशातील स्त्रीचं ऑगळ प्रदर्शन थांबवून तिला सभ्य, विचारी करण्याचा सन्मान प्रदान करण्याचं फार मोठं कार्य अण्णाभाऊंनी प्रयत्नपूर्वक नि जाणीवपूर्वक केलं.

अण्णाभाऊ लोकमानसाचे तज्ज्ञ, जाणकार व मानवतावादाचे थोर पुरस्कर्ते होते. साम्यवादी होते. पुराणपंथाचे द्वेषे होते. परिवर्तनाचा ध्यास घेऊन लेखणी आणि वाणी झिजवत होते. पण त्यांचं क्रांतीकारी मन आजच्या नक्षलवादी किंवा माओवाद्यांप्रमाणे मानवजातीच्या मुळावर उठणारं नव्हतं.माणसाला जगण्याची शर्थ करीत जसा शल्यविशारद त्यांच्यातील विवृतीवर शस्त्र चालवतो, तशा सुबुद्धपणे अण्णाभाऊंनी क्रांतीकार्य वेगलं. त्यांच्या सुसंस्कृत,प्रगल्भ मनाला मानवी प्रतिष्ठेला उच्च परिमाण जोडण्याचा हव्यास होता. समिक्षक डॉ.सदा कऱ्हाडे लिहितात -

‘मराठी भाषेत लोकनाट्याचे जनक हे अण्णाभाऊंचं स्थान ऐतिहासिक व महत्त्वाचे असून ते ध्रुव तान्याप्रमाणे अढळ राहिल.’

भारतीयांची ज्ञानाई -
सावित्रीबाई फुले

-चव्हाळ अयोध्या भगवानराव

मातृसत्ताक कुटुंबपद्धती ही प्राचीन भारताची वास्तव संस्कृती आहे. त्यामुळेच प्राचीन भारत वैभवशाली होता. गौतमबुद्धांनी केलेल्या परिवर्तनाने बहुजनांचे साम्राज्य अर्ध्या अशिया खंडात पसरले. चंद्रगुप्त मौर्य ते सम्राट अशोक यांनी लोकाभिमुख राज्यकारभाराने अशिया खंड जिंकला. सम्राट अशोकाचा नातु वृहदरथ सिंहासनावर आला. त्याचा सरसेनापती पुष्यमित्रशुंगाने वृहदरथाची निर्घृणपणे हत्या केली आणि तो भारताचा सर्वेसर्वा झाला. पुष्यमित्रशुंग आजच्या परिभाषेत सांगायचे झाले तर तालिबानी दहशतवादीच. पुष्यमित्रशुंगाने सुचिता भार्गव यांच्याकडून निर्दय अशा मनुस्मृती ग्रंथाची निर्मिती केली. शूद्रांवर आणि स्त्रियांवर अमानुष असे निर्बंध पुष्यमित्रशुंगाने घातले आणि स्त्री स्वातंत्र्य संपुष्टात आले. स्त्रियांच्या अमानुष अशा अत्याचाराला प्रारंभ झाला.

पुरुषाने सर्वत्र असावे, स्त्रियांनी कोठेच नसावे. असा असमान न्याय देणाऱ्या अन्यायी मनुस्मृतीचे थैमान संपूर्ण भारतात सुरु झाले. चुल आणि मुल या परिघाबाहेर स्त्रियांनी पडूनचे, यासाठी मनुस्मृतीने काटेकोर निर्बंध घातले. स्त्रियांनी ज्ञानार्जन करणे हे धर्मबाह्य आणि दखलपात्र गुन्हा आहे. हे बहुजनांच्या मनावर धर्म, संस्कृतीच्या गोंडस नावाखाली बिंबविण्यात आले. त्यामुळे स्त्रियांच्या वाट्याला शोषण, अन्याय, परावलंबत्व, गुलामगिरी, बालविवाह, वैधव्य, अत्याचार आणि असह्य कष्ट आले.

स्त्रियांची गुलामगिरीतून मुक्तता व्हावी यासाठी दोन हजार वर्षात अनेक अयशस्वी प्रयत्न झाले. पण स्त्रियांना खऱ्या अर्थाने बंधमुक्त करून त्यांच्या जीवनाला प्रतिष्ठा मिळवून देण्याचे काम १९ व्या शतकात क्रांतीसूर्य राष्ट्रपिता ज्योतीराव फुले आणि

.....प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र).....

क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांनी केले. त्यांच्यामुळेच भारतीय महिलांना शिक्षणाची संधी मिळाली. त्यांचा जन्म ३ जानेवारी १८३१ रोजी सातारा जिल्ह्यातील नायगाव, ता.खंडाळा येथे खंडोजी नेवसे पाटील यांच्या घरी झाला. १८४० साली त्यांचा विवाह ज्योतीराव फुले यांच्याबरोबर झाला.

बहुजनांना मनुवाद्यांच्या गुलामगिरीतून मुक्त करण्यासाठी ज्योतीराव फुले यांनी विरोधकांच्या विरुद्ध क्रांतीकारक आंदोलन उभे केले. सर्वत्र बहुजनांना न्याय, स्वातंत्र्य, समता, हक्क आणि अधिकार मिळावेत यासाठी ज्योतीरावांनी प्रखर जन आंदोलन उभारले. भूमीपुत्रांना हक्क आणि अधिकार मिळण्यासाठी शिक्षण हेच सर्वात महत्त्वाचे शस्त्र आहे. यासाठी त्यांनी १ जानेवारी १८४८ रोजी पुणे येथे भारतातील पहिली मुलींची शाळा सुरु केली. मुलींची शाळा सुरु केल्याबरोबर विरोधी वर्ग ख्रवळला, प्रलय झाल्याप्रमाणे छाती बडवून घ्यायला सुरुवात केली. पण ज्योतीराव निधड्या छातीचे बहुजन हृदयसम्राट होते. ज्योतीरावांनी मुलींना शाळेत शिकविण्यासाठी पत्नी सावित्रीबाई फुले यांना शिकविण्याचा निर्णय घेतला. पण विरोधकांनी त्यांचे वडील गोविंदराव फुले यांचे कान भरले आणि त्यांना सपत्नीक स्वतःच्या घराचा निरोप घ्यावा लागला. पण संकटातून पळून गेले नाहीत. ज्योतीराव आणि सावित्रीबाई लढणारे होते, रडणारे नव्हते.

सावित्रीबाईंना ज्योतीराव फुले यांनी शिकविले. त्यांचे शिक्षण म्हणजे अनिष्ट प्रथेविरुद्धची लढाई आहे. बहुजनांना हजारो वर्षांच्या जोखडातून मुक्त करण्यासाठी त्यांनी सर्व संकटावर मात करून शिक्षण घेतले. त्यांनी मिसेस मिचेल यांच्या नॉर्मल स्कूलमधून अध्यापन प्रशिक्षण कोर्स पूर्ण केला. त्यांनी आपल्या उघड्या डोळ्यांनी क्रांतीसूर्य ज्योतीराव फुले

यांचे परिवर्तनशील धगधगते जीवन पाहिले होते. ज्योतीरावांच्या निर्भीड खांद्याला खांदा लावून रणमैदानात उतरल्या.

ज्योतीराव फुले यांनी सुरु केलेल्या भारतातील पहिल्या मुलींच्या शाळेच्या पहिल्या स्त्रिशिक्षिका सावित्रीबाई फुले आहेत. त्या ज्यावेळेस शाळेत शिकविण्यासाठी जात तेव्हा पुण्यातील विरोधकांनी त्यांच्या अंगावर शेण, चिखल, दगड आणि खरकटे पाणी टाकले. अंगावर येणाऱ्या अशा समाजकंटकांनी त्यांना चांगलेच झोडपले. तरीही त्यांनी शिकविण्याचे काम बंद केले नाही. अन्नपूर्णा जोशी, सुमती मोकाशी, दुर्गा देशमुख, माधवी थत्ते, सोनु पवार आणि जनी कर्डिले या ब्राह्मण-धनगर-मराठा मुली त्यांच्या पहिल्या विद्यार्थिनी आहेत. त्यांनी कुठलाही जाती-धर्मभेद न करता मुलींना शिक्षण दिले. त्यांच्यामुळेच मुलींना शिक्षणाची संधी मिळाली. म्हणूनच बहुजनांच्या विद्येची देवता सावित्रीबाई फुले आहेत. १८७६-७७ ला महाराष्ट्रात खूप मोठा दुष्काळ पडला होता. या दुष्काळात अनेक लोक अन्न-अन्न करून मेले. त्यावेळेस ज्योतीरावांनी अन्नछत्र सुरु केले. त्यांनी मोफत झुणका-भाकर गरिबांना देण्यास सुरुवात केली. त्यावेळेस सावित्रीबाई स्वतः भाकरी बनवत होत्या. रोज दोन हजार लोक या अन्नछत्रात येत असत. अशी दोन हजार अन्नछत्र केंद्र फुले दाम्पत्यांनी सुरु केली. सावित्रीबाईंनी गावोगावी फिरून जनतेला धीर दिला, अन्नदान केले. म्हणजे मेंदूची भूक भागवतांना पोटाची भूक भागवण्याचे काम त्यांनी केले. सावित्रीबाई मंत्री नसतांना आज जे मंत्र्याला करणे शक्य नाही ते काम त्यांनी पारतंत्र्यात निःस्वार्थपणे केले.

स्वतःच्या घरातील पाण्याचा हौद त्यांनी शुद्रांसाठी खुला केला. म्हणजे त्या केवळ बोलक्या

समाजसुधारक नव्हत्या, तर कर्त्या परिवर्तनवादी होत्या. १० ऑक्टोबर १८५६ ला ज्योतीरावांना पाठविलेल्या पत्रात सावित्रीबाई म्हणतात की,

काही वैर विदूषक आपल्याला ठार मारण्यास टपलेले आहेत पण त्यांच्या भीतीने परिवर्तनाचे काम आपण सोडायचे नाही. या कामाचे फळ भविष्यात निश्चितच मिळेल. या उद्गारामागे त्यांचा कणखरपणा दिसतो. परिवर्तनासाठी त्यांनी साहित्य निर्मिती केली, क्रांतीज्योती सावित्रीबाई या भारतातील पहिल्या बहुजन महिला लेखिका आणि कवयित्री आहेत. त्यांच्या साहित्याच्या मागे तळमळ आणि तप आहे. केवळ पुरस्कार मिळविण्यासाठी त्यांनी लेखन केले नाही. तर परिवर्तनासाठी लेखन केले. १८५४ साली ४१ कवितांचा 'काव्यफुले' हा कवितासंग्रह त्यांनी प्रकाशित केला. अत्यंत परखड कविता-लेखन केले. नवसाला विरोध करतांना त्या म्हणतात.

थोडे मुले देती । नवसा पावती ।

लग्न का करीत । नारी तर ?

त्यांनी अंधश्रद्धेवर कडाडून हल्ला केला. सुकुमार मुली विधवा झाल्यानंतर त्यांचे केशवपन करीत असतांना मुलींचे हृदयद्रावक वर्णन करतात.

का हो बाबा,मी तुमची लाडकी ।

का करिता मला बोडकी ।।

१५० वर्षापूर्वीच त्यांनी इंग्रजीचे महत्त्व आपल्या काव्यातून तळमळीने सांगितले आहे.

इंग्रजी माऊली । इंग्रजी वैखरी ।।

शुद्रांना उद्धारी । मनोभावी ।।

इंग्रजी माऊली । तोडते पशुत्व ।।

देई मनुष्यत्व । शूद्रलोका ।।

इंग्रजी शिकूनी । जातीभेद मोडा ।।

भटजी भारुडा । फेकूनिया ।।

वीरांची रणदेवाई ।।

२८ नोव्हेंबर १८९० रोजी ज्योतीरावांचे निधन झाले. याप्रसंगी सावित्रीबाईंनी अंत्यविधी स्वतः केला. यशवंताला सोबत घेऊन समाज परिवर्तनाचे काम त्यांनी नव्या जोमाने केले. २४ सप्टेंबर १८७३ रोजी स्थापन केलेल्या सत्यशोधक समाजाची सर्वसूत्रे त्यांनी स्वतःच्या हातात घेतली. जवळ पैसा नसतांना शाळा, संघटना आणि वर्तमानपत्र त्यांनी चालविले. सयाजीराव गायकवाड यांनी या कार्याला सढळ हाताने मदत केली. भारतातील पहिली महिला पत्रकार आणि संपादक तानुबाई बिर्जे या त्यांच्या विद्यार्थिनी आहेत.

१८९३ साली सासवड येथे सत्यशोधक समाजाचे अधिवेशन झाले. या अधिवेशनाच्या अध्यक्षस्थानी सावित्रीबाई होत्या. त्यांनी परखड विचार मांडले. त्यांनी कार्यकर्त्यांचे प्रशिक्षण शिबीर (Cadre Camp) घेतले. अनेक सभा संमेलनातून ज्योतीरावांचा विचार त्यांनी महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यात पोहचविला. सर्व माणसे समान आहेत, जाती मानवनिर्मित आहेत, देवदेखील मानवनिर्मित आहेत, जाती-व्यवस्था व देव व्यवस्था नष्ट करण्याची आर्त हाक त्यांनी दिली.

विद्येची देवता सावित्रीबाई फुले यांच्यामुळे भारतात आज स्त्रिया पुरुषांच्या बरोबरीने शिक्षिका, प्राध्यापक, नर्सस, डॉक्टर, वकील, इंजिनियर, उद्योगपती, अॅटोरिक्षा चालकापासून ते बस ड्रायव्हर तसेच रेल्वे इंजिन ड्रायव्हर इतकेच नव्हे तर पायलट असा अत्यंत महत्त्वाच्या पदी महिलांनी उंच उंच भरारी घेतल्या आहेत.

शिक्षण

-मुळे लक्ष्मीकांत नारायणराव

शिक्षण म्हणजे काय असतं, ज्ञानाचं भांडार असतं।
शिक्षकांनी दयायचं असतं, विद्यार्थ्यांनी घ्यायचं असतं।।
ज्ञान म्हणजे काय असतं, मोठ्यांचं सांगणं असतं।
त्याप्रमाणे वागायचं असतं, यशाकडे धावायचं असतं।।
यश म्हणजे काय असतं, चांगुलपणाचं लक्षण असतं।
त्याला कोणी डावलायचं नसतं, पुढे पुढे जायचं असतं।।
अनुभव म्हणजे काय असतो, कोणाचा प्रयोग असतो।
कोणाचं मत असतं, कोणाची इच्छा असते।।
इच्छा म्हणजे काय असते, घडण्याची क्षमता असते।
मनातील गोष्ट असते, शिक्षणासाठी उपयुक्त असते।।
थोड्या थोड्या गोष्टी शिकायच्या असतात।
त्या साऱ्या जीवनातील खस्ता असतात।।
हळूहळू आत्मसात करायच्या असतात।
आणि एकदम उपयोगात आणायच्या असतात।।

आपणच आपली

-सुनिता पवार

लाज वाटली पहिजे आपलीच आपल्याला
सशक्त शरीर असून लाच स्वीकारतांना
सडकून काढवे डोळे आपल्याच हातांनी आपले
वाईट विचार मनात डोकावतांना
'थू'... म्हणून आपणच आपल्या थुंकाव मर्दांगीवर
अत्याचार होतो तरी नुसतं बघतांना
पाहून टाकावी दातं आपल्या हातांनी आपले
निर्दोषिंना दात विचकतांना
छाटून टाकावी पायं... आपणच आपली
'छू'.... म्हंटलं की पळतांना
दणकन आदळावा माथा आपणच आपला
काळ्या आईच्या चरणावर
तिला हुलकावणी देतांना.

मराठीमाती

माती हाच महाराष्ट्राचा खरा आधार

-अश्विनी विठ्ठलराव वाघमारे

भारत एक कृषिप्रधान देश असला तरी दहा-वीस राज्यांमध्ये शेती पाण्याच्या उत्पादन क्षमतेचं अर्थकारण पीक पद्धतीपासून सगळंच खूप खूप वेगळं आहे. बरीच पीकं, फळझाडं ही सारखी असली तरी प्रत्यक्षात त्यांच्या उत्पादनात खूप मोठी तफावत आहे. महाराष्ट्राच्या गेल्या ५० वर्षांच्या स्वातंत्र्योत्तर काळात अनेक क्षेत्रांमध्ये नवनवीन योजना वृद्धिंगत झाल्यात व त्यावर जगणारी प्रचंड लोकसंख्या यामध्ये अनेकदा धांदल उडाली देखील. तर २-५ वर्षांनी पावसाअभावी येणारा दुष्काळ, पाणी टंचाई त्यामुळे मोडलेली शेती, पाणी कमी म्हणून पिकांमधील वाढलेली रोगराई यामुळे बहुसंख्यांक शेतकरी पारंपारिक शेतीमधून नव तंत्रज्ञान विज्ञान स्विकारायला फारसा तयार नाही. अशी स्थिती निर्माण झाली. या सगळ्यांचा परिणाम कधी कधी विराट अशा अन्नधान्य समस्या व भूक यामध्ये तो शेतकरी पराकोटीचा गुंतून पडला.

तिथला समाज सोडला तर संबंध राज्यच खिळखिळं होणार हे स्पष्ट दिसतयं म्हणून यशवंतराव चव्हाण, वसंतदादा पाटील, वसंतराव नाईक, अण्णासाहेब शिंदे यासारख्या किती तरी

राज्यकर्त्यांनी राज्यकारभार करतांना शेतीला केंद्रबिंदू मानून हरितक्रांतीची योजना राज्यभर राबविली. पारंपारिक गुणी पीक पदार्थ जसे ज्वारी, बाजरी, उडीद, मूग व कडधान्य यांमध्ये संकरित नवं संशोधन बीज रुजवून संकरित पीक पद्धतीचा अभूतपूर्व उच्चांक गाठला. ज्वारीचं प्रति एकरी उत्पादन २ ते ५ क्विंटलवरून १० ते १५ क्विंटल पर्यंत वाढलं. असा उच्चांक सर्वच पिकांमध्ये वाढला. महाराष्ट्राची शेती, शेती उत्पादन यामुळे ग्रामीण तसेच शहरी सुबत्तासुद्धा मोठ्या प्रमाणात वाढली.

हरितक्रांतीच्या नव्या दिशा प्रत्यक्ष राबवतांना या बलवत्तर, डोळस, दूरदृष्टी असलेल्या राज्यकर्त्यांनी नवं शास्त्रीय ज्ञान विज्ञान व जगभरचं नवं संशोधन ग्रंथित करून ते देण्यासाठी ४ कृषि विद्यापीठांची स्थापना केली. प्रत्येक महसूल विभागाने प्रदेशावर खूप भरीव काम करून त्यामधून शेतीसाठी उपयुक्त ठरलं व महाराष्ट्र पुन्हा एकदा शेतीमध्ये मान उंच करून स्वाभिमानानं उभा राहिला. यात व्यक्तिगत शेतकरी, त्यांचे समूह, कृषि संशोधन, खाजगी संस्था, शेती सहकारी संस्था यांनी जिवापाड मेहनत घेतली. राष्ट्रीय शेतीचं काम त्यांच्या अथक

.....प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र).....

ध्येयशक्तीमुळेच पुढे गेलं. राज्यकर्त्यांचं मोठं पाठबळ, त्यासाठीच्या शासनाच्या सर्वकष योजना व उभारणी या बाबी त्याला कारणीभूत आहेत. कोरडवाहू शेतीचा वाढता खर्च व सलग न होणारा पाऊस त्यातील अनियमितता यामुळे शेती पुन्हा डबघाईस येऊ लागली. प्रचंड प्रमाणात वाढणारी लोकसंख्या, भूक, लागणारं पिण्याच पाणी, भौतिक गरजा स्वातंत्र्योत्तर काळात वाढत आहेत. उद्योगधंद्याची गती, इमारतीचे बांधकाम व अडाणी पद्धतीनं केली जाणारी शेती व इतरत्र नव्या वीजपंपान राक्षसीपद्धतीनं वापरलं जाणार पाणी त्यामुळे पाण्याचं दुर्भिक्ष वाढत चाललेलं पाहून राज्यकर्त्यांनी मोठ्या प्रमाणावर मोठी व मध्यम धरणे इत्यादी योजना हाती घेऊन पूर्ण केल्या.

देशात पाटबंधारे पाणी योजना यासाठी महाराष्ट्र प्रथम क्रमांकावर आहे. यशवंतराव चव्हाण यांनी १९६३ मध्ये उजनी धरणाच्या भूमीपूजनाच्या वेळी पाण्यावर शेती संबंधतालं केलेलं भविष्य आजही सगळ काही सांगणारं व त्यासाठी प्रेरणा देणारं आहे. या योजना मोठ्या प्रमाणावर सुरु आहेत. पण त्या कालबद्ध वेळेच्या वेळी पूर्ण होत नसल्यानं आपण पाण्याच्या प्रश्नात अजूनही अडकून आहोत. डोंगर टेकड्यावर पाणी गेलं. त्यामुळे याठिकाणी फळझाडं इत्यादींच्या बागा निर्माण होऊन महाराष्ट्र प्रथम क्रमांकावर आला. शासनाच्या योजना, राज्यकर्त्यांची दृष्टी व महाराष्ट्राच्या सर्वकष उभारणीसाठीची रात्रंदिवस धडपड, वृद्धिंगत नवा शेतकरी प्राणपणानं शेतीवर आला हे विसरता येणार नाही. पाऊस तेवढाच एखाद्या वर्षी पूर्ण दुष्काळ, पण पावसाची आणि पाण्याची अनियमितता वाढली. पावसाचं वेळापत्रक शेतीला पूरक नसणारं बनू लागलं. पुन्हा प्रचंड अशी

रोगराई पिकांवर फळांवर आली आणि पाण्याशिवायची शेती खूप अडचणीत आली. नको तेवढं वाढलेलं कुटुंब, तशा त्यांच्या गरजा. लहान लहान झालेले शेतीचे तुकडे, नापिकी यामुळे पुन्हा शेतकऱ्यांना काळोखी ठरली.

नव्या फळबागा उभारणी करून देताना महाराष्ट्रात १००% सबसिडीची योजना १९९० मध्ये सुरु केली. त्यामुळे या माध्यमातून मिळालेले हे फळझाडं त्यात आणखी पाणी वाढ आणली तरच बागा जगतील. पुन्हा पुन्हा झाडं, फळझाडं वाळून जाणं वाढलं म्हणून लहान पाझर तलाव, लहान शेततळी, पाणी पुनर्भरण, विहिरी मूलस्थानी जलसंधरणाची केंद्र व राज्याची नवी मृदसंधारण अशी योजना महाराष्ट्रात सुरु झाली. हा अतिशय क्रांतीकारी निर्णय आहे. परंतु योजनाबद्ध, कालबद्ध राबवून संपूर्ण शेतकऱ्यांच्या हाती भ्रष्टाचारविरहित देणं यातूनच शेती व शेतकरी उभा राहू शकेल. त्याला पाण्याचं तंत्रज्ञान टिबक सिंचन व स्पिंकलर आदी मोठ्या सबसिडींसह महाराष्ट्रात दिलं जातं. अशाच प्रकारे इतर पिकांनाही सबसिडी दिली तर महाराष्ट्रात खूप समृद्धी येणार यात शंकाच नाही.

राज्यकर्त्या कोणत्याही खात्याच्या मंत्र्यांनी, आमदार व खासदारांनी ६५% शेतीशी निगडित या योजना आपल्या केंद्रबिंदू मानून काम केलं तर सहज शक्य होईल. ज्यांच्या हाती मुख्यतः हे पुढे नेणं आहे त्या अधिकारी वर्गानं मोकळेपणानं मातीत जाऊन आपलेच काम म्हणून काम करण्याची इच्छा हवी आहे. शेतकरी बांधवांनी आळस न करता प्रत्येक योजना पदरात पाडून घेऊन शेतीत काम केलं तर महाराष्ट्र नक्कीच सुजलाम् सुफलाम् होईल यात तिळमात्र शंका नाही.

जय हो! मराठी चित्रपटांचा

-शेख जावेदमियाँ शे. खाजामियाँ

महाराष्ट्राच्या सुवर्णमहोत्सवी जसे सांस्कृतिक, क्रीडाक्षेत्र, औद्योगिक विकास, शैक्षणिक प्रगती हे या विषयावर चिंतन होणे जेवढे गरजेचे आहे. त्याचप्रमाणे मराठी चित्रपट हा देखील तेवढाच महत्त्वाचा विषय आहे. काही वर्षापूर्वीची परिस्थिती पाहिली तर मराठी चित्रपटांची स्थिती तेवढी प्रशंसनीय

आणि समाधानी नव्हती. परंतु आजची महाराष्ट्रीयन मराठमोळ्या चित्रपटांनी ऑस्कर नामांकने मिळवलीच. राष्ट्रपती पदकार्पयंत मजल मारली. त्यातील जोगवा, श्वास, टिंग्या, वळू, नटरंग, हरिश्चंद्राची फॅक्टरी यांचा आवर्जून उल्लेख करावा लागेल.

भारतीय चित्रपटाचे जनक म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या कै. दादासाहेब फाळके यांनी लावलेल्या चित्रपटरुपी रोपट्याचे वटवृक्षात रुपांतर झाले. चित्रपट हे मनोरंजनाबरोबर सामाजिक प्रबोधनाचे प्रभावी माध्यम आहे हे लक्षात आल्यानंतर बाबुराव पेंटर, व्ही.शांताराम, अनंत माने, मास्टर विनायक, भालजी पेंढारकर, दादा कोंडके, महेश कोठारे, सचिन पिळगांवकर, सचिन केदार शिंदे आदींच्या रुपाने प्रतिभावंत निर्माते महाराष्ट्राच्या मराठी मातीने चित्रपटसृष्टीला दिले. मायमराठीतून निर्माण झालेल्या दमदार चित्रपटामुळे महाराष्ट्राचा नेहमी गौरव झाला एकूणच मराठी चित्रपटाने राज्याच्या जडणघडणीत मोलाची भर घातली. मराठी भाषेत दर्जेदार कलात्मक व आशयप्रधान मराठी चित्रपट निर्माण व्हावेत म्हणून शासनानेही विविध योजना निर्माण केल्या. त्यामुळे चित्रपटनिर्मितीतही वाढ झाली.

मागील काळात मराठी चित्रपट निर्मितीला ओहोटी लागली होती. तसेच दर्जादेखील घसरला होता. परिणामी चित्रपटांची संख्या कमी होऊन या क्षेत्रातील संबंधितांवरही अवकळा पसरली. त्यानंतर मराठी चित्रपटांचा दर्जा सुधारू लागला आणि एकापेक्षा एक उत्तमोत्तम मराठी चित्रपटांची निर्मिती झाली. इतकेच नव्हे तर मराठी चित्रपट मल्टीप्लेक्समध्येही धम्माल माजवून रेकॉर्डब्रेक कामगिरी करतोय. इतकेच नव्हे तर हे चित्रपट वैश्विक होत आहेत. काही वर्षांतील मराठी चित्रपटांचा दर्जा पाहता आंतरराष्ट्रीय स्तरावरील चित्रपटाच्या यादीत स्थान

पटकावण्याइतपत सक्षम होण्याचे प्रयत्न मराठी चित्रपटसृष्टीत झाले. गेल्या पाच-सहा वर्षात मराठी चित्रपटांनी कात टाकली असून चाकोरीबाह्य विषयांची हाताळणी, नाविण्यपूर्ण शैलीचा वापर, उच्च दर्जाची नीतिमूल्ये, कल्पक वितरण व्यवस्था, आधुनिक तंत्राचा कौशल्यपूर्ण उपयोग ही आजच्या मराठी चित्रपटांची वैशिष्ट्ये बनली आहेत. श्वास, हरिश्रंद्राची फॅक्टरी, या चित्रपटांनी ऑस्कर नामांकने मिळविली. श्यामची आईला भारतातील सर्वोच्च सुवर्णकमळ पदक मिळाले. गेल्या काही वर्षांतील डोंबिवली फास्ट, सातच्या आत घरात, एवढसं आभाळ, दे धक्का, आम्ही सातपुते, एक डाव धोबीपछाड, जोगवा, मी शिवाजीराजे भोसले बोलतोय, गल्लीत गोंधळ दिल्लीत मुजरा हे मराठी मनाचा ठाव घेणारे चित्रपट निर्माण झाले.

अलीकडेच प्रदर्शित झालेल्या नटरंग आणि हरिश्रंद्राची फॅक्टरी या चित्रपटांनी तर सिनेमासृष्टीत धम्माल उडवून एक नवीन इतिहासच रचला. नटरंगमधील 'अप्सरा' ने सर्वांची मने जिंकली तर, सातासमुद्रापलीकडे राहणाऱ्या मराठी माणसाला 'मला जाऊ द्या ना घरी' च्या निमित्ताने मराठी माती आठवली.

अशा या मराठमोळ्या चित्रपटांची यशस्वी वाटचाल नक्कीच स्पृहणीय आहे. म्हणूनच म्हणतात-
“महाराष्ट्राच्या मातीत रुजलं कलागुणांचं लेणं
मराठमोळं गाणं आमचं लाखमोलाचं सोनं”

अभिमान

- स्नेहलता संपतराव मगर
वेडं मन माझं का विचारतं आज मला
तू स्त्री आहेस याचा अभिमान आहे का तुला ?
मी ही सांगितलं त्याला,
ईश्वरानं दिलं ख्रिला मातृत्वाचं वरदान,
मग का नसावा तिला स्वतःचा अभिमान ?
जिला आहे प्रत्येक नात्यातील प्रेमाची जाण,
मग का नसावा तिला स्वतःचा अभिमान ?
सर्वांसाठी राब-राबते नसते तिला भान
मग का नसावा तिला स्वतःचा अभिमान ?
विसरते जी स्वतःची भूक-तहान,
लेकरासाठी करते जिवाचं रान,
नसतांना तिच्या शरीरात त्राण,
मग का नसावा अशा मातेला स्वतःचा अभिमान ?
जी सुख दुःखात साथ देते पतीला,
जी देते पतीला सन्मान,
जी फक्त मागते ईश्वराला सौभाग्याचं दान,
मग का नसावा अशा पत्नीला स्वतःचा अभिमान ?
कधी सौंदर्य दर्पण, कधी समर्पण,
रुपे तिचीच सारी जशी तलवार ती म्यानी
मग का नसावं प्रत्येक स्त्रीनं अभिमानी... ?

दळण वळण

२G आणि ३G म्हणजे नेमकं काय ?

दुसऱ्या आणि तिसऱ्या पिढीचे हायटेक आयुधं जगभरात सर्वसाधारणपणे वापरल्या जाणाऱ्या जी.एस.एम. (ग्लोबल सिस्टिम फॉर मोबाईल कम्युनिकेशन) आणि सी.डी.एम.ए.(कड डिव्हीजन मल्टीपल ॲक्सेस) या सेवा २G किंवा 'सेकंड जनरेशन' मोबाईल आधारीत सेवा आहेत. आवाज आणि माहिती यांच्या देवाण घेवाणीसाठी या सेवा प्रामुख्याने वापरल्या जातात. यात ९.६ के.बी.पी.एस. या गतीने संदेश वहन होऊ शकते. इंटरनेट सर्फिंगसाठी वापरली जाणारी जी.पी.आर.एस. (जनरल पॉकेट रेडिओ सर्विस) सेवा ही बहु अंशी 'टू पॉइंट फाईव्ह जी' या नावाने ओळखली जाते. या सेवेला कमाल ११५ के.बी.पी.एस. या गतीने संदेशवहन होऊ शकते.

थ्री जी (३G) किंवा थर्ड जनरेशन मोबाईल सेवेमध्ये संदेश वहनाचा वेग प्रचंड असतो. यु.एम.टी.एस. (युनिव्हर्सल मोबाईल टेलीकम्युनिकेशन सिस्टिम) किंवा डब्ल्यू-सी.डी.एम.ए. अर्थात वाईड ब्रँड सी.डी.एम.ए. या (एडव्हान्स्ड डेटा जी.एस.एम.एन्व्हायनमेंट) यांच्याकडे पाहिले जाते. ३G स्पेक्ट्रमचा लिलाव होण्यापूर्वी भारतातील मोठे ऑपरेटर्स एजच्या माध्यमातून हाय-स्पीड इंटरनेट सेवा देत होते. त्यापैकी अनेक ऑपरेटर्स आजही या माध्यमातून सेवा देत आहेत. ३G नंतर मात्र मोबाईल सेवेमध्ये आमूलाग्र बदल घडतील. या सेवेच्या माध्यमातून किमान १४४ के.बी.पी.एस. आणि कमाल २ ते १० एम.बी.पी.एस. या गतीने संदेशवहन होणे शक्य आहे. त्यामुळे व्हिडीओ स्ट्रिमिंग, व्हिडीओ कॉलिंग, हाय-स्पीड इंटरनेट ॲक्सेस आदी अनेक गोष्टी सहज साध्य होणार आहेत.

- गोविंद साहेबराव रंजवे

भारतात सर्वप्रथम चार महानगरात मोबाईल सेवा सुरु झाली. त्यावेळी चार मोबाईल ऑपरेटर्स सेवा सुरु करण्यासाठीचा परवाना आणि विशिष्ट स्पेक्ट्रम देण्यात आला होता. परवाना आणि स्पेक्ट्रमसाठी ठराविक शुल्क आकारून एकूण महसुलाच्या काही टक्के रक्कम सरकारकडे जमा करावी. अशा तत्वावर हे वाटप करण्यात आले होते. २००१ नंतर भारतात मोबाईल धारकांच्या संख्येत झपाट्याने वाढ होत गेली. त्यामुळे मोबाईल सेवा करण्यासाठीच्या नियमांमध्ये दोन वेळा बदल करण्यात आले. सेल्युलर ऑपरेटर्स असोसिएशन ऑफ इंडियाने (सी.ओ.ए.आय.) याबद्दल अनेक व्यासपीठावरून आपला विरोध प्रदर्शित केला होता.

स्पेक्ट्रमसाठी इतर देशांतर्फे आकारली जाणारी फी आणि भारतातील फी यामध्ये मोठी तफावत दिसून येते की, मिळणारा महसूल आणि स्पेक्ट्रमपेटी भरावी लागणारी फी यांच्यामुळे मोबाईल ऑपरेटर्सचे व्यावसायिक गणित जुळत नाही. असा दावा सी.ओ.ए.आयने वेळोवेळी केला होता. स्पेक्ट्रम वाटपाची जागतिक सरासरी २X१७.१ मेगाहर्ट्स एवढाच स्पेक्ट्रम मिळत असल्याची तक्रार सी.ओ.ए.आय. ने केली होती.

नव्याने सेवा सुरु करणाऱ्या मोबाईल ऑपरेटरला नियमानुसार २X४.४ मेगाहर्ट्सचा (४.४ मेगाहर्ट्स अपलिकींग आणि ४.४ मेगाहर्ट्स डाऊन लिंकींगसाठी) पट्टा दिला जातो. सुरुवातीच्या चार ऑपरेटर्सना २X ६.२ मेगाहर्ट्सचा पट्टा मिळाला होता. मोबाईल धारकांची संख्या पाच लाखापर्यंत गेल्यास संबंधीत ऑपरेटर्स २X८ मेगाहर्ट्ससाठी व दहा लाखाहून अधिक झाल्यास २X१० मेगाहर्ट्ससाठी पात्र होत असे. २००७ ते २००९ या कालावधीत दूरसंचार खात्याने नव्याने परवाने दिलेल्या ऑपरेटर्सना सी.डी.एम.ए. आणि जी.एस.एम. अर्थात २G सेवेसाठी स्पेक्ट्रम वाटप करण्याची प्रक्रिया सुरु केली.

एका परिमंडळात (सर्कलमध्ये) पाच मोबाईल ऑपरेटर्स अशी जागतिक सरासरी असतांना गेल्या दोन वर्षात भारतात प्रत्येक परिमंडळात सी.डी.एम.ए. आणि जी.एस.एम. मिळून किमान १२ मोबाईल ऑपरेटर्स कार्यरत आहेत. असे असतांना स्पेक्ट्रम वाटपाच्या जागतिक सरासरीशी बरोबरी करणे योग्य नव्हे. याचा विचार सी.ओ.ए.आयने कधीच केला नाही. नैसर्गिक संपत्ती म्हणून उल्लेख केलेल्या स्पेक्ट्रमची उपलब्धता आणि

मागणी यानुसार वाटप करावयाचे झाल्यास त्यासाठी आकारल्या जाणाऱ्या फी मध्येही वाढ होणे स्वाभाविकच होते. परंतु भ्रष्ट राजकारणी आणि भ्रष्ट व्यवस्था यांच्यामुळे सरकारला मोठा तोटा सहन करावा लागला. हे आता स्पष्ट झाले आहे. सरकारचा महसूल बुडवून सगळे नियम धाब्यावर बसवून स्पेक्ट्रमचे वाटप कसे करण्यात आले हे आपण उघड्या डोळ्याने पाहिले आहे.

स्पेक्ट्रम म्हणजे नेमकं काय ?

-- लहरींचे पट्टे..।

माहिती आणि आवाजाच्या दळण वळणासाठी वापरला जाणारा विशिष्ट फ्रिक्वेन्सीचा इलेक्ट्रोमॅग्नेटिक लहरींचा पट्टा म्हणजे स्पेक्ट्रम होय. मोबाईल सेवा, स्पेस रिसर्व, संरक्षण यंत्रणा, सॅटेलाईट सेवा आदिसाठी ठराविक रेंजमधील फ्रिक्वेन्सीचे वाटप केलेले असते. ही एक प्रकारची नैसर्गिक संपत्ती असल्याकारणाने आंतरराष्ट्रीय स्तरावर यांचे मुळ वाटप केले जाते. इंटरनेशनल टेलिकॉम युनियनच्या (आयटीयु) पुढाकाराने भरविल्या जाणाऱ्या वर्ल्ड रेडीओ कम्युनिकेशन कॉन्फरन्समध्ये विविध देशांना ठराविक सेवांसाठी लागणाऱ्या फ्रिक्वेन्सीचे वाटप केले जाते. त्यानंतर त्या देशातील दूरसंचार अथवा माहिती व प्रसारण मंत्रालयामार्फत देशांतर्गत सेवासाठी या फ्रिक्वेन्सीचे वाटप केले जाते. भारतात दूरसंचार खात्यातील वायरलेस प्लॅनिंग अँड को-ऑर्डिनेशन (डब्ल्यु.पी.सी.) विंग मार्फत उपलब्ध फ्रिक्वेन्सीचे वाटप केले जाते. मोबाईल सेवा विशिष्ट फ्रिक्वेन्सीवरच चालत असल्याने (८००,९०० आणि १८०० मेगाहर्ट्स) या सेवांसाठी या फ्रिक्वेन्सी दरम्यानचे गरजेपुरते पट्टे दिले जातात.

महाराष्ट्रातील अग्रगण्य व्यक्तीमत्व - आबा

- सरकटे सुधाकर उद्धवराव

आज आपल्या सर्वांचे आवडते व्यक्तीमत्व म्हणजे आर.आर.पाटील. सर्व जण त्यांना 'आबा' असेच संबोधतात. १९९० साली आबांचा राजकारणात उदय झाला. आबांना सामान्यतला असामान्य माणूस म्हणून ओळखल्या जातं. पक्ष आणि राजकारणाच्या बाहेर सामाजिक सांस्कृतिक क्षेत्रात आणि सामान्य माणसांमध्ये आबाइतके लोकप्रिय व अग्रगण्य व्यक्तीमत्व दुर्मीळच. त्यांचे निष्कलंक चान्द्रिय आणि झोकून देऊन मिळालेल्या खात्याचं काम करण्याची पद्धती यामुळं प्रत्येक कामावर त्यांनी आपला खास असा ठसा उमटविला आहे.

आबा म्हणजे सामाजिक समस्यांची जाण असलेला मंत्री आहे. डान्सबारबंदी, दारुबंदी, हुंडाबंदी, तंटामुक्त गाव, ग्रामस्वच्छता अभियानामधून हे अधोरेखित होते. भ्रष्टाचाराचे उत्तर सदाचार हे आहे याची जाणीव ठेवून सामान्य माणसांसाठी त्यांच्या

भूमिकेतून विचार करणारा हा मंत्री आहे. यशापयशाचा विचार न करता स्वतःच्या सदसद्विवेकबुद्धीला साक्षी ठेऊन वागणारा हा खराखुरा लोकप्रतिनिधी आहे. मंत्री झाल्यावरही त्यांनी आपली साधी राहणी सोडली नाही. अण्णा हजारेंसारख्या सडेतोड आणि निर्भीड माणसानेही आबांविषयी नेहमी गौरवोद्गारच काढले आहेत. युती आणि आघाडीच्या अनेक भ्रष्ट मंत्र्यांना सळो की पळो करून सोडणारे अण्णा हजारे आबांविषयी म्हणतात, "एक राजकारणी कसा असावा याचे आबांनी उदाहरण घालून दिले आहे."

आबा आपल्या सर्वांनाच खूप आवडतात. विधायक कार्याची परंपरा लाभलेल्या आबांनी संत गाडगेबाबा अभियानामार्फत महाराष्ट्राच्या कानाकोपऱ्यात दिंगत कीर्ती मिळविली. जे दुसऱ्यांचे केवळ दोषच बघतात ते अधम प्रतीचे लोक. जे दुसऱ्यांचे दोष बघतात, तसेच गुणही बघतात ते मध्यम. जे

दुसऱ्यांचे केवळ गुणच बघतात ते उत्तम आणि जे दुसऱ्यांचे गुण बघून त्यांचा अधिकाधिक उत्कर्ष व्हावा म्हणून प्रयत्न करतात ते उत्तमोत्तम. या निकषांना अनुसरून आबा नावाचं व्यक्तिमत्व उत्तमोत्तम ठरतं. असा हा उत्तम व उत्तमोत्तम यांचा समसमा संयोग.

सृजनशक्तीच्या अशा शुचिगर्भ संगमावरच मानवी संस्कृती फुलते, फळते आणि बहरते देखील. आबांनी आजवर कित्येकांना मदत केली. खरचं एखादी व्यक्ती इतकी शालीन व सुसंस्कृत असू शकते तेही सत्ता हातात असतांना विश्वासच बसत नाही.

आबांच्या भाषणात आपणाला आबांचा हजरजबाबीपणा दिसून येतो. आबामुळे निष्कलंक आणि कर्तव्यदक्ष राजकारणी ही आजच्या सार्वजनिक जीवनातून बाद झालेली संकल्पना पुन्हा अस्तित्वात आली आणि त्यामुळे तर आबादेखील राजा शिवाजींप्रमाणे जिवंतपणीच एक दंतकथा बनून राहिले आहेत. खरंतर ही निष्पाप निरागसता आबांच्या चेहऱ्यावर सततच असते. त्यांचा चेहरा करुण गंभीरही वाटतो. आपण मानू अथवा न मानू, पण सात्विकतेचं एक दैवी तेजही त्यांच्या चेहऱ्यावर नेहमीच दिसतं.

आबा अकरावीत असतांनाच त्यांचे वडील वारले. आबा सर्व भावंडात मोठे असल्यामुळे आता सर्व जबाबदारी त्यांच्यावरच होती. पण त्यापरिस्थितीतही पाटील कुटुंब सुखी-समाधानी होतं. आबांच्या आई भागीरथीबाई आबा सारखा पुत्र पोटी जन्मल्यामुळे कृतकृत्य होतात. आणि त्यांच्या डोळ्यांच्या कडा ओलावतात. आबा मंत्री असून देखील आबांची स्मिता, सुप्रिया व रोहन ही तीनही अपत्ये जि.प.शाळेत शिक्षण घेतात. केवढा हा निस्वार्थपणा. आजपर्यंत फक्त ऐकलं होतं प्रत्येक गोष्टीला मर्यादा असतात. पण आज आपण सर्व जण अनुभवत आहोत

की, आबांच्या चांगुलपणा व संस्कारांना मर्यादाच नाही.

या भल्या माणसामध्ये अभिजात नम्रता दिसून येते. आबांची भाषणं काळजाला हात घालणारी आहेत. दलितांवर झालेल्या अत्याचारांविषयी बोलतांना आबांचे डोळे पाणावतात. कंठ दाटून येतो अशा या सहृदय माणसास म्हणावे तरी काय ? आबांचा राजकीय प्रवास ग्रामपंचायतीपासून सुरु झाला तो आज उपमुख्यमंत्री पदापर्यंत, आबांना वाचनाची खूप आवड आहे. विशेषतः त्यांना बहिणाबाईंच्या कविता खूप आवडतात. आपण सर्वच खूप नशिबवान आहोत, कारण असा भला माणूस आपल्या काळात उदयास आला.

आबांच्या चांगुलपणाला इंद्रजित भालेराव आपल्या कवितेतून साद घालतात की -

“मंत्रालय सोडतांना अधिकारी

तुझ्यासाठी रडतात.

अशा घटना घडतात

ही गोष्ट नवलपूर्ण आहे मंत्रालयात.

रयत अंधारात म्हणून केबिनचा एसी बंद करणारा हातच सोडवू शकतो

गळफास कास्तकारांच्या गळ्याचा.

शत्रुलाही तुझी स्तुती करावी लागते ही वस्तुस्थिती नाकारता येत नाही.

अशी प्रतिमा सहज साकारता येत नाही.

तुझा निरागस चेहरा

तुझ्या इमानेच प्रमाण काढतो.

म्हणून तुझ्यावर कविता करतांना

मला अभिमान वाटतो.

मला तो माझ्याच लेखनीचा सन्मान वाटतो.”

धन्यवाद !

महाराष्ट्रातील किल्ले

- समिना अ.रौफ शेख

‘पर्यटन’ हा ज्ञानसंपादनचा एक महत्त्वाचा मार्ग मानला गेला आहे. म्हणूनच फिरण्याची सवय असलेला माणुस चारचौघांपेक्षा अधिक चौकस दिसतो. आपल्या फिरण्यास जर डोळस नियोजनाची जोड असली तर दुधात साखर ! पण हल्ली बऱ्याचदा लोक खाजगी कंपन्यांनी ठरविलेल्या कार्यक्रमावर विसंबून राहतात. एका परीनंते आपला पर्यटनाचा आनंद सिमीतच करीत असतात..

इतरत्र कितीही संपन्नता असली तरी ‘प्रिय आमचा एक महाराष्ट्र देश हा’ असं म्हणून श्री.कृ.कोल्हटकरांनी आपल्या दृष्टेपणाचच दर्शन घडवलेलं नाही का ? आपला महाराष्ट्र... माणसं, प्रदेश, भाषा , पक्षी,जंगल, नद्या याचं कमालीचं वैविध्य असणारा आणि समृद्ध संस्कृतीच्या धाग्यानं बांधला गेलेला लाडका देश ! तो आधी आपल्याला माहित असावा हे लक्षात घेऊन या लेखाची बांधणी केली आहे.

हिमालयाशी सांगती नाती सह्यागिरीची कडे

जय महाराष्ट्र, जय महाराष्ट्र

जय निनादती चौघडे

देशाच्या इतर कोणत्याही भागात इतके

विविधतापूर्ण, इतक्या प्रचंड संख्येत असे किल्ले आढळत नाहीत. मुरुड जंजिन्यासारखे किंवा सुवर्णदुर्गासारखे बेटांवर वसलेले किंवा वसईच्या किल्ल्यासारखे आपल्या देशांच्या सागरी सिमांचे रक्षण करणारे पहारेकरी निळसर-जांभळ्या पडलेल्या डोंगराच्या माथ्यावर सर्पाप्रमाणे वेडीवाकडी वळणे घेत गेलेली तटबंदी आणि गोलाकार बुरुज यांनी मुकुटाप्रमाणे शोभणारे तोरणा व राजगड.

आज हे पहारेकरी ऊन-वारा यांना तोंड देत मुकपणे उभे असले तरी ते इतिहासाचे, बदलत्या काळाचे केवळ साक्षीदार नसून त्यांनी तो इतिहास घडविलाही आहे आणि हेच या गडकिल्यांचे बलस्थान आहे. ‘शिवनेरी’ किल्याचेच उदाहरण सोपारा ते पैठण या प्राचीन व्यापारी मार्गावर लक्ष ठेवणाऱ्या या त्रिकोणाकृती किल्यात इ.स.च्या पहिल्या शतकात बौद्ध भिक्षुंचा निवारा असे. या व्यापारी मार्गाने जा-ये करण्याचा बौद्ध श्रमणांना व भिक्षुंनाही येथे आसरा मिळे.या रस्त्याने होणारी मालाची ने-आण सुरक्षित व सुरळीत व्हावी म्हणून, तसेच धार्मिक केंद्राच्या रक्षणासाठी टेहाळणी करण्याकरिता उपयोग

करण्याच्या हेतुने प्रारंभीच्या हिंदू राजांनी डोंगरावर तट बांधला. लढवऱ्या राणी चांदबीबीनेही अहमनगरच्या तिच्या राज्यावर चाल करून आलेल्या अकबर बादशहाच्या फौजांपासून आपला बचाव करण्यासाठी याच किल्ल्याचा आश्रय घेतला होता. हिंदवी स्वराज्य संस्थापक शिवाजी महाराजांचा जन्म याच किल्यात झाला. त्यांची आई जिजाऊ गर्भवती असतांना, वडील शहाजी राजांनी सुरक्षित स्थान म्हणून शिवनेरी किल्ल्यावर त्यांना आपून ठेवले होते. आणि अलीकडे सन १९६० मध्ये कै. यशवंतराव चव्हाण यांनी नव महाराष्ट्र राज्याच्या स्थापनेची घोषणा केली ती याच शिवनेरीच्या तटावरून.

महाराष्ट्रातील इतर किल्ल्यांनाही असाच इतिहास आहे. आजच्या औरंगाबाद शहराजवळचा देवगिरी किल्लादेखील इ.स. च्या ११ व्या शतकात होऊन गेलेल्या यादव घराण्यातील राजांनी, कोनाकार डोंगराचा कडा तासून तयार केला. कदाचित पुढे नजिकच्या वेरुळ या ठिकाणी परिपूर्णवस्थेत नेलेल्या आपल्या वास्तुशिल्पकलेचा सराव म्हणून त्यांनी हा उपक्रम केला असावा. वेरुळ येथे त्यांनी बांधलेले कैलास मंदीर किंवा कैलास लेणे म्हणजे एकच अखंड खडक कोरून निर्माण केलेले जगातील सर्वात मोठे अप्रतिम मंदीर. देवगिरी किल्ल्यांची जागा दख्खनच्या कारभारावर लक्ष ठेवण्याच्या दृष्टीने मोक्याची असल्याने औट-घटका का होईना, पण दिल्लीच्या सुलतानांची राजधानी होण्याचा मानही या किल्ल्याला मिळाला.

पुण्याच्या वायव्येस २४ कि.मी. अंतरावरील 'कोंढाणा' या किल्याने औरंगजेबाचा सरदार महंमद-बिन-तुघलकाने घातलेल्या प्रदीर्घ वेढ्यालाही दाद दिली नाही. पुढे शिवाजी महाराजांनी तो जिंकल्यावर त्याचे नाव 'सिंहगड' ठेवले.

मुसलमान शासकाविरुद्ध स्थानिक मावळ्यांना संघटीत करण्याच्या आपल्या जिवित

कार्याचा प्रारंभ त्यांनी तोरणा किल्ला जिंकून केला. थोड्याच दिवसात नजीकचा 'राजगड' हा बलदंड किल्ला सर करून त्याला आपली राजधानी बनवून स्वराज्य बळकट केले. अफलजखानशी वाघनखांनिशी मुकाबला केल्यामुळे अमर झालेला 'प्रतापगड' आणि जेथे त्यांचा राज्याभिषेक झाला तो जवळचाच 'रायगड' हे शिवाजीराजांनी नव्याने बांधलेल्या बलदंड किल्ल्यापैकीच दोन गड.

महाराष्ट्रातील हे किल्ले ही छोटी छोटी नगरेच आहेत. पन्हाळा किल्ल्यावर तुम्ही गेलात तर तीन मोठ्या इमारतीत ५०,००० मण धान्य साठवता येत असे. आज पन्हाळा हे एक थंड हवेचे ठिकाण आहे. मराठी राज्याच्या बाल्यावस्थेत राजधानी म्हणून उपयोगी पडलेल्या पुण्याजवळच्या 'पुरंदर' किल्ल्यावर आज राष्ट्रीय छात्र सेना प्रबोधिनी आहे. शिवाजी राजांनी स्वतः जागेची निवड करून, स्वतःच्या देखरेखीखाली बांधून घेतलेल्या "सिंधुदुर्गा" वर अजूनही लोकवस्ती आहे. ४८ एकरांचा हा परिसर कुठे कुठे १२ फुट रुंद असलेल्या दोन मैलांच्या तटबंदींनी उत्तम संरक्षित आहे. 'रायगड' सारख्या काही किल्ल्यावर राजांची नाणी पाडण्याची टाकसाळ होती किंवा खजिना ठेवण्यासाठी काहींचा उपयोग केला गेला. उदा, सिंहगड. अशा प्रकारे या किल्ल्यात इतिहासाची नवनवीन प्रकरणे लिहिली गेली. शेवटी एवढच म्हणेन की,-

महाराष्ट्राच्या इतिहासाला

सोबत पराक्रमाची

नव्या युगातील आव्हानांना

हिमतीनं भिडण्याची.....

कल्याणाचे, चक्र गतीचे

नीति सहकाराची

गवाही आमुची महाराष्ट्राच्या

नवीन निर्माणाची.

अर्थसंकल्पाकडून शेती विकासाच्या अपेक्षा

- किशोर कमलाकर खाडे

२००९ हे वर्ष शेती आणि शेतकरी यांच्यासाठी घातवर्ष ठरले. राष्ट्रीय गुन्हे नोंद विभागाच्या आकडेवारीनुसार या वर्षात १७३६८ शेतकऱ्यांनी आत्महत्याच्या मार्गाने आपले जीवन संपविले. १९९७ पासूनच्या वार्षिक सरासरीपेक्षा हा आकडा केवळ ३७४ ने कमी असला तरी २००८ सालातील शेतकरी आत्महत्यांच्या आकड्यापेक्षा तो ११७२ ने अधिक आहे. शासनाची शेतकरी विरोधी धोरणे आणि हवामानाचा बेभरवसा यांच्या प्रभावाखाली आधीच शेतकऱ्यांच्या हाडीमाशी मुरलेल्या आर्थिक दुरवस्थेचा आजार इतका विकोपाला जाण्याची शक्यता आहे की, सरकारच्या संकल्पित अन्नसुरक्षेच्या योजनेसाठी आवश्यक तो धान्यसाठा तयार करणे शासनाला अशक्य होईल अशी परिस्थिती तयार होईल. येत्या अर्थसंकल्पाच्या मोक्यावर अर्थमंत्र्यांनी पुढाकार घेतला पाहिजे आणि भारतीय शेतीला निर्णायक गुण देण्याच्या दृष्टीने सुरुवात केली पाहिजे.

१) ग्रामीण कर्जबाजारीपणा :-

अ) कर्जमाफी व सुट योजनेचा आढावा :-

केंद्र शासनाची कर्ज माफी योजना २००८ शेतकरी समाजाच्या दुःखावर फुंकर घालण्यात अयशस्वी ठरली आहे हे सूर्य प्रकाशाइतके स्वच्छ आहे. हे घडणारच होते कारण ही संपूर्ण योजनाच मुळी ग्रामीण कर्जबाजारीपणाचे रास्त आकलन न होताच आखली गेली होती.

ब) वीज बिलांची थकबाकी :-

ग्रामीण कर्जबाजारीपणात वीजबिलाच्या थकबाकीचाही अंतर्भाव होतो. परिणाम व्हायचा तो झालाच. २००९ सालामध्येही शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या १९९७ ते २००८ या काळातील प्रमाणातच होत राहिल्या.

२) हवामानाची चंचलता ;-

सर्वदूर अवर्षणाचे वर्ष म्हणून २००८ साली नोंद झाली तर २००९ चा खरीप हंगाम अतिवृष्टी आणि ढगफुटीचा ठरला. त्यामुळे आंध्रप्रदेश आणि महाराष्ट्र यासारख्या राज्यात लाखो हेक्टर जमिनीतील पिकांचे अतोनात नुकसान झाले.

३) जैविक इंधन उत्पादनाचे प्रशिक्षण :-

डिझेलच्या किंमती दिवसेंदिवस वाढतच चालल्या आहेत. त्यामुळे, वीज, नाही तर मग जुन्या इंजिनचा वापर घेणे ही अशक्य होऊन बसले आहे. इथेनॉल आणि बायोडिझेल उत्पादनासंबंधी सरकारचे धोरण तोंडदेखले आणि तेही दोलायमान आहे. शेतकऱ्यांना जैविक इंधनाचे उत्पादन करण्याचे प्रशिक्षण देण्यासाठी अर्थमंत्र्यांनी आपल्या या अर्थसंकल्पात विशेष आर्थिक तरतूद करावी.

४) पर्यावरण शेतीला चालना :-

बियाणे आणि रासायनिक खते यांचा पुरवठा करणारी प्रशासकीय यंत्रणा अत्यंत वाईट तऱ्हेने अयशस्वी ठरली असा २०१० च्या खरीप हंगामातील

अनुभव आहे. त्यामुळे सेंद्रिय शेतीला चालना देण्याच्या दृष्टीने अर्थमंत्र्यांनी आपल्या अर्थसंकल्पात सेंद्रिय शेतीखाली आणलेल्या जमिनीच्या प्रत्येक गुंट्यामागे एक ठराविक रक्कम अर्थसहाय्य म्हणून देण्याची घोषणा करावी.

५) शेतीचे यांत्रिकीकरण :

शेतीमध्ये मशागतीचे काम करू शकणाऱ्या कुशल/सक्षम मनुष्यबळाचा तुटवडा शेती क्षेत्रात निर्माण झाला आहे. शेतीवरील लोकसंख्येपैकी निम्म्या अधिक लोकांनी या घट्याच्या धंद्यात न राहण्याची इच्छा व्यक्त केली आहे. अर्थमंत्र्यांनी आपल्या संकल्पात लहान ट्रॅक्टर आणि इतर औजारें यांच्यासाठी ८०% अनुदान मंजूर करावे.

६) अन्न सुरक्षा :-

अन्न सुरक्षेची हमी तयार करण्यासाठी सरकार वचनबद्ध असल्याची भाषा केली जाते पण, त्याच्या शेती विषयक धोरणावरून 'अन्नसुरक्षे' ची योजना राबविण्यासाठी आवश्यक तो अन्नधान्य साठा उभा करता येईल अशी पावले उचलण्याची त्याची इच्छा असल्याचे दिसत नाही.

७) जमीनधारणा सुधार :-

जमीन धारणा सुधारणाचा ५० वर्षे अधुरा राहिलेला काँग्रेसचा कार्यक्रम पूर्ण करण्याचा आणि जमीन धारणेची कमाल मर्यादा २ एकर बागायती आणि ५ एकर कोरडवाहू इतकी खाली आणण्याचा संपुआ सरकारने संकल्प सोडला आहे या बातमीने शेतकरी समाजात दखल घ्यावी इतपत असंतोष तयार झाला आहे.

८) व्यापारविषयक धोरणे :-

शेतीमालाच्या तुटवड्याची जरा कुठे चिन्हे दिसू लागली की, अशा प्रत्येक वेळी शासनाने पटकन त्याच्या निर्यातीवर बंदी किंवा निर्बंध घालणे आणि त्याची आयात सुलभ करणे असा उपाय अपायकारक ठरू शकतो. अगदी अटीतटीच्या परिस्थितीत निर्यात

निर्यात करण्याची आणि आयातीला प्रोत्साहन देण्याची आवश्यकता तयार झाली तर टप्याटप्याने निर्यात कमी करण्याचे तसेच आयातकर कमी करण्याचे प्रयत्न झाले पाहिजे.

९) खाद्यतेल आणि तेलबियांचा तुटवडा :-

खाद्यतेलाचा तुटवडा हे आपले जुनेच दुखणे आहे. अगदी पेट्रोलियमच्या तुटवड्यासारखे खाद्यतेल, तेलबिया, कच्चे तेल आणि तेल असलेले पदार्थ यांच्या आयाती संबंधीच्या करप्रणालीचा आढावा घेण्यासाठी एक अभ्यासगट स्थापन करावा. या अभ्यासगटाचा अहवाल आणि त्या अनुषंगाने शिफारशी प्राप्त होईपर्यंत स्थानिक पातळीवर लावल्या जाणाऱ्या विविध करांचे परिणाम दूर करण्यासाठी खाद्यतेलावरील आयात कर वाढवून कच्च्या तेलावर १०% आणि परिष्कृत (Refined) तेलावर १७.५% करण्याचा विचार करावा.

१०) वायदे बाजाराचा प्रधान बाजारयंत्रणेचे स्थान :-

वायदे बाजाराचा उगम मुळात हिंदूस्थानात झाला पण त्याला जातीयवादी पूर्वग्रहाने नाडलो. जी मंडळी निर्धारित (Administrated) किंमतीची भलावण करतात त्यांच्या मनात वायदे बाजाराबद्दल शंका असते. अर्थात त्यामागे काहीही वस्तुनिष्ठ आधार नाही. किंमतीची महागाई किंवा अस्थिरता आणि वायदे बाजाराचा कारभार यांचा अर्थाअर्थी काहीही संबंध नाही यावर अभिजित सेन समितीच्या अहवालाने शिक्कामोर्तब केले आहे. अर्थमंत्र्यांनी आपल्या अर्थसंकल्पात कृषि उत्पादन खर्च व मूल्य आयोग आणि भारतीय अन्नमहामंडळ बरखास्त करण्याला अनुमती देऊन वायदे बाजार हीच शेतीमालाच्या व्यापाराची प्रधान यंत्रणा असल्याची घोषणा करावी आणि देशाला अन्न सुरक्षेची हमी द्यावी. इत्यादी मुद्यांच्या आधारे आर्थिक तसेच शेती विकासाच्या सर्व समस्या दूर केले तर शेती व देश यांच्या प्रगतीत दिवसेंदिवस वाढ होत राहिल.

औद्योगिक विकास

- वाघमारे रवीकुमार दत्तात्रय

भारतासारख्या शेतीप्रधान देशात औद्योगिक विकास हा अत्यावश्यक आहे. शेतीमध्ये विकासाच्या संधी कमी असतात. शेतीमधील उत्पादन वाढीचा दर कमी म्हणून वर्षाला ३ ते ५ टक्के या दरम्यान आढळतो. कारण भारतामधील शेती मुख्यत्वे मौसमी पर्जन्यावर अवलंबून असून पर्जन्याचे स्वरूप अनिश्चित अनियमित लहरी स्वरूपाचे आहे.

या उलट औद्योगिक क्षेत्रातील उत्पन्न वर्षाला १ ते १० टक्के या गतीने वाढू शकते. अर्थात ही वाढ उद्योगधंद्याची निवड व कार्यक्षमतेचा वापर यावर अवलंबून असते. आर्थिक रचनेत औद्योगिक विकासाला महत्वाचे स्थान प्राप्त झाले आहे. आर्थिक प्रगती व औद्योगिकीकरण हे नेहमी बरोबरीने होत

असते ही आता सर्वमान्य गोष्ट आहे. इंग्लंड, जपान, जर्मनी, अमेरिका या सारख्या उद्योगधंद्यात प्रगत असणाऱ्या देशांच्या उदाहरणावरून स्पष्ट होते.

भारतासारख्या विपुल साधनसंपदा व विविध प्रकारची न वापरलेली मोठ्या प्रमाणातील नैसर्गिक साधनसंपदा असलेल्या देशात जलद औद्योगिकीकरणाची आवश्यकता असणे हे सहजपणे स्पष्ट होते. देशाला विकासाच्या दिशेने न्यावयाचे असेल तर औद्योगिक प्रगतीशिवाय दुसरा पर्याय नाही हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे. औद्योगिकीकरणाची गरज ही पुढील मुद्यावरून स्पष्ट होते.

स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर लगेच १९४८ मध्ये सरकारने पहिले औद्योगिक धोरण जाहीर केले.

म्हणजेच सार्वजनिक क्षेत्रात आणि खाजगी क्षेत्रात कोण-कोणत्या उद्योगांचा समावेश केला जाईल हे स्पष्ट केले.

याला अनुसरून सरकारने उद्योगाचे चार गटात वर्गीकरण केले. या धोरणात कुटीर व लघु उद्योगाच्या विकासावर भर देण्यात आला. तसेच परकीय भांडवल गुंतवणुकीला पोषक असे वातावरण निर्माण करण्याचे ठरविण्यात आले.

१९५६ साली या धोरणाची समीक्षा करून पुन्हा नवीन धोरण जाहीर करण्यात आले. या धोरणाप्रमाणे उद्योगधंद्यांची विभागणी चार एवजी तीन गटात करण्यात आली.

वार्षिक वृद्धी दर वाढविणे औद्योगिकीरणाच्या गतीला चालना देणे विशेषतः अवजड आणि यंत्रसामग्रीचे उत्पादन करणारे उद्योग स्थापन करणे, सार्वजनिक क्षेत्राची वाढ करणे, खाजगी मक्तेदारीस आळा घालणे, आर्थिक औद्योगिक क्षेत्रात विकेंद्रीकरण घडवून आणणे, सार्वजनिक क्षेत्रावर टाकण्यात आलेली वाढती जबाबदारी खाजगी क्षेत्राला समानतेची वागणूक, लघु उद्योगाचे महत्त्व मान्य करून सक्रिय प्रोत्साहन देण्याची नीति ही या धोरणाची प्रमुख वैशिष्ट्ये होती.

१९७० मध्ये सरकारने नवीन धोरण जाहीर करून उद्योग क्षेत्रात काही महत्त्वाचे उद्योग समाविष्ट केले. नंतर १९७३ च्या औद्योगिक धोरणांमध्ये देशात संयुक्त क्षेत्रात उद्योग काढण्यास

प्रोत्साहन दिले जाईल असे सरकारने ठरविले. या धोरणाने खाजगी क्षेत्राला व बहुराष्ट्रीय कंपन्यांना बऱ्याच सवलती जाहीर केल्या.

१९७७ मध्ये जनता सरकार सत्तेवर आले. त्यांनी जाहीर केलेल्या औद्योगिक धोरणात कुटीर, लघु आणि अतिलघु उद्योगाच्या विकासावर भर, मोठ्या उद्योगाची उभारणी, औद्योगिक साम्राज्यावर नियंत्रण, तांत्रिक क्षेत्रातील स्वावलंबनात वाढ, विदेशी गुंतवणुक यावर नियंत्रण घडवून देण्याचेही ठरविण्यात आले.

१९८० मध्ये काँग्रेस पक्ष पुन्हा सत्तेवर आला व त्यांनी आपले औद्योगिक धोरण जाहीर केले. औद्योगिक क्षेत्रातील उत्पादन जास्तीत जास्त वाढविणे, उत्पादकतेत वाढ घडवून आणणे, स्थापित उत्पादन क्षमतेचा जास्तीत जास्त उपयोग करून घेणे, रोजगार उपलब्ध करून देणे, प्रादेशिक औद्योगिक असमतोल कमी करणे, निर्यात प्रधान उद्योगांचा विकास, ऊर्जा व कोळशाचा पुरवठा तसेच वाहतूक यांची कोंडी दूर करण्यासाठी विद्युत व कोळशाचे उत्पादन वाढविले पाहिजे असे ठरविण्यात आले.

या धोरणात खाजगी क्षेत्राबद्दल थोडी उदारता दाखविण्यात आली. औद्योगिक परवान्याचे धोरण शिथिल करण्यात आले. मक्तेदारी नियंत्रण (MRTP) आणि परकीय चलन नियंत्रण (FERA) कायद्यांमध्ये दुरुस्ती करून मोठ्या कंपन्यांना बऱ्याच सवलती देण्यात आल्या.

महाराष्ट्रातील अग्रगण्य व्यक्ती - सावित्रीबाई फुले

- रामेश्वर बबनराव शेरे

१८ व्या शतकात महाराष्ट्रामध्ये ब्राम्हण, वैश्य व शुद्र या तीन वर्गामध्ये लोकांची विभागणी केली जात असे. यामध्ये उच्चवर्णीय म्हणजे ब्राम्हण वर्गाला शिक्षणाचा अधिकार होता व इतर वर्गांना शिक्षणाचा अधिकार नव्हता. याच कालखंडामध्ये स्त्रियांची प्रगती तर नव्हतीच पण अनेक वाईट प्रथा रुढ होत्या. यामध्ये बालविवाह, बहुपत्नीत्व, विधवांचे केशवपन, सतीप्रथा यासारख्या प्रथांचा समावेश होता. तसेच या कालवधीमध्ये स्त्रियांना शिक्षणाचा अधिकार नव्हता. त्यांना कोणत्याही प्रकारचे स्वातंत्र्य नव्हते. तेव्हा पुरुषांच्या बरोबरीने स्त्रियांना शिक्षण मिळावे म्हणून ज्यांनी आपल्या जीवाचे रान केले त्या म्हणजे क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले.

ज्ञान नाही विद्या नाही, ते घेणेची गोडी नाही
बुद्धी असुनी चालत नाही, तयास मानव म्हणावे का ?

असा महत्त्वपूर्ण प्रश्न आपल्या काव्यातून निर्माण करुन अज्ञानाच्या अंधाकारात खिंतपत पडलेल्या दीनांना मार्ग दाखविणाऱ्या खरी खुरी विद्येची देवता असणाऱ्या क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांचा जन्म जानेवारी १८३१ रोजी सातारा जिल्ह्यातील खंडाळा तालुक्यातील नायगाव येथे नेवासे पाटलाच्या कुळात झाला. अवघ्या नवव्या वर्षी म्हणजे १८४० सावित्रीबाईंचा विवाह महात्मा ज्योतीराव फुले यांच्याशी झाला. समाजातील अज्ञान दूर करण्यासाठी येथील वर्णव्यवस्था उद्ध्वस्त करण्यासाठी तसेच केवळ उच्च वर्णीय लोकांना शिक्षणाचा अधिकार नसून सर्व वर्गांना शिक्षणाचा अधिकार आहे. यासाठी महात्मा ज्योतीराव फुले यांनी समतेचे महायुद्ध पुकारले होते. त्यात सावित्रीबाई यांनी देखील उडी घेतली. या देशामधील वर्णव्यवस्था ओळखून महिलांना शिक्षणाचा अधिकार मिळावा म्हणून १८४८ मध्ये पुणे येथे भिडेंच्या वाड्यात मुलींसाठी पहिली शाळा सुरु केली आणि १ जानेवारी १८४८ रोजी पहिल्या शिक्षिका झाल्या व देशातून पहिली स्त्री शिक्षिका बनण्याचा मान पटकावला. सावित्रीबाई फुले या शाळेत जातांना लोक त्यांच्या अंगावर शेंण, चिखल इत्यादी टाकत असत. तरीसुद्धा त्यांनी आपले कार्य कधीही थांबवले नाही. जेव्हा ज्योतिबांनी १ मे १८४९ रोजी पुणे येथील उस्मान शेखच्या वाड्यात प्रौढांच्या शिक्षणासाठी शाळेची स्थापना केली. तेथेही सावित्रीबाई यांनी अध्यापकाची महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली. पुणे, सातारा, नगर जिल्ह्यात समाज जागृतीसाठी स्थापन केलेल्या काही शाळांमध्ये सावित्रीबाईंनी शिक्षिकेची भूमिका पार पाडून कर्तव्य पूर्ण केले. एवढेच शिक्षणासाठी ज्योतीरावांच्या

बरोबरीने उभ्या राहिल्या नाही तर १८४९ मध्ये सर्व सामान्य लोकांच्या शिक्षणासाठी व उद्धारासाठी ज्योतीरावांच्या बरोबरीने उभ्या राहिल्या. याचाच परिपाक म्हणून जेव्हा १८५२ रोजी शाळांची तपासणी झाली. तेव्हा सावित्रीबाई फुले यांना आदर्श शिक्षिका म्हणून १२ जानेवारी १८५३ रोजी मेजर कॅंडी यांच्या हस्ते त्यांचा गौरव करण्यात करण्यात आला. या प्रेरणेनंतर सावित्रीबाई व ज्योतिबाराव पेटूनच उठले. समाजातील वर्णव्यवस्था जाळून खाक करण्यासाठी त्यांनी आपले पूर्ण जीवन खर्ची घातले. त्यांनी समाजातील बालविवाह, सतिप्रथा, जातिभेद, कर्मकांड यांचा धिक्कार करून विधवा पुनर्विवाह यांचा पुरुस्कार केला. तसेच समतेची शिकवणसुद्धा दिली.

तत्कालीन कुमारिकांच्या मुलांची बालहत्या प्रचंड प्रमाणावर होत होती. तेव्हा निष्पाप अर्भकांची हत्या होऊ नये म्हणून फुले यांनी १८५३ मध्ये आपल्या घरात बालहत्या प्रतिबंध गृहाची सुरुवात केली. तेव्हा सावित्रीबाई यांनी त्याचा आनंदाने स्वीकार केला. या पवित्र कार्यामुळे कित्येक मुलांना जीवदान मिळाले. पण सावित्रीबाई यांना स्वतःला मुलबाळ झाले नाही. सावित्रीबाईंनी ज्योतीरावांना दुसरे लग्न करावे असे म्हणाल्या, तेव्हा ज्योतीराव सावित्रीबाईंना म्हणाले 'माझ्यातच दोष असू शकतो म्हणून तू दुसरे लग्न कर व आपण त्या मुलाचा स्वीकार करू' यातच ज्योतीरावांच्या मनाचा मोठेपणा आपणास दिसतो. पुढे त्यांनी एक मुलगा दत्तक घेतला. त्या मुलाचे नाव यशवंत असे ठेवले. तो मुलगा शिकून पुढे डॉक्टर झाला. तो सुद्धा आई वडिलांच्या पावलावर पाऊल ठेऊन एक समाजसुधारक झाला.

सावित्रीबाई फुले कठोर राष्ट्रभक्त व समाजसुधारक होत्या. पुणे येथे १८७५ मध्ये दुष्काळ पडला होता. शेकडो मुले अन्न अन्न म्हणून तरफडत मरू लागले.तेव्हा ज्योतीराव फुले यांनी ५२ अन्नछत्र उघडून लहानांपासून थोरापर्यंत सगळ्यांना भोजन उपलब्ध करून दिले.याची सर्व जबाबदारी सावित्रीबाईंनी स्वतःवर घेतली. त्या स्वतः अन्नछत्रामध्ये भाकरी इत्यादी करीत असत. अन्नछत्रामध्ये रोज किमान दोन हजार लोकांना या अन्नछत्रामध्ये भोजन मिळत असे. या कार्यामध्ये सावित्रीबाईंनी कधीही कंटाळा केला नाही. सोने, जाणे इत्यादींचा मोहाने त्यांच्या मनाला कधीही स्पर्श केला नाही. त्या फक्त काळ्या मण्यांची पोत व एक मंगळसूत्र एवढेच त्यांचे दागिने होते.

पुढे १८९७ मध्ये पुण्यात प्लेगची साथ सुरु झाली. तेव्हा सावित्रीबाईंनी आपला मुलगा यशवंतास पुण्यात प्लेगग्रस्तांना मोफत सेवा देण्याचे सांगून अनेकांना जीवदान दिले. सावित्रीबाई स्वतः प्लेगग्रस्त मुलांना स्वतःच्या खांद्यावर दवाख्याऱ्यात घेऊन येत असत. त्याच कालावधीमध्ये सावित्रीबाईंना देखील प्लेगने पछाडले आणि १० मार्च १८९७ रोजी त्या कालोदरात सामावून गेल्या आणि संबंध भारत पोरका झाला.

१८४८ रोजी ज्योतीराव फुले व सावित्रीबाई फुले यांनी मुलींची शाळा काढली. मुलींना शिक्षणाचा अधिकार दिला. म्हणूनच आज आपल्या भारताची राष्ट्रपती एक महिला म्हणजेच प्रतिभाताई पाटील आहेत. जर सावित्रीबाई नसत्या तर आज त्या या पदावर विराजमान झाल्या नसत्या. आज स्त्रिया पुरुषांच्या बरोबरीने काम करीत आहेत.

वनसंकल्पना व वनांचे महत्त्व

- सारिका होकर्णे

ज्या भू-भागात प्रामुख्याने मोठी झाडे आढळतात अशा वृक्ष, वेली, वनस्पतींनी आच्छादलेल्या विस्तृत भू-क्षेत्राला 'वन' असे म्हणतात.

वन या शब्दाचा अर्थ केवळ वृक्षवल्ली असा न करता तो अधिक व्यापक दृष्टीकोनातून करणे आवश्यक आहे. या संकल्पनेत अनेक प्रकारचे वृक्ष, झुडपे, वेली, इतर वनस्पती, प्राणी, जीवजंतु इ. सजीव गोष्टी तसेच माती, दगड, रासायनिक द्रव्ये, पाऊस, पाणी, वीज, प्रकाश अशा निर्जीव गोष्टींचाही अंतर्भाव होतो.

मानवाचे निसर्गाशी अतुट नाते आहे. प्राथमिक अवस्थेत तर मानव पूर्णपणे निसर्गावर अवलंबून होता. त्याच्या प्राथमिक गरजा म्हणजे अन्न, वस्त्र, निवारा तो निसर्गापासूनच मिळवित होता. झाडे व झाडांची पाने, साली यांचा तो वल्कले किंवा वस्त्रे म्हणून वापर करीत असे. निवाऱ्यासाठी वनातील लाकूड, गवत, फांद्या इ. चा तो उपयोग करी.

प्राचीन काळापासून मानवास वनांचे वा वनसंपदेचे महत्त्व ज्ञात होते. आपल्या प्राचीन ऋषी-मुनी, साधुसंतांनीही वृक्षाचे महत्त्व त्यांच्या साहित्यात

नमूद केले आहे. रुद्राक्ष, वड, पिंपळ, पळस, चंदन इत्यादी अनेक वृक्ष धार्मिकदृष्ट्या पूजनीय मानले गेले आहेत. पूर्वी राज्यकर्त्यांनीही वृक्षवल्ली आणि वनसंरक्षणास महत्त्व दिले होते.

नंतरच्या कालावधीतही वनसंपदेचे महत्त्व कमी न होता ते वाढतच गेल्याचे दिसून येते. वनांपासून इंधनासाठी, इमारतीसाठी, फर्निचरसाठी लागणारे लाकूड, घरे, फळे, औषधी वनस्पती असा अनेक वस्तु मिळतात. अनेक उद्योगांना लागणारा कच्चा माल, वनातूनच मिळतो. यापैकी एक मोठा व्यवसाय म्हणजे कागदनिर्मिती आपटा व टेंभूणीची पाने विडा तयार करण्यासाठी वापरतात. अनेक प्रकारची तैले, खैर, कात, डींक काथ्या, मध, लाख या गोष्टी अनेक उद्योगात कच्चा माल म्हणून वापरल्या जातात. वनातून जमा केलेल्या औषधी वनस्पती औषधीनिर्मितीसाठी वापरल्या जातात. जनावरांसाठी लागणारा चारा वनातून मिळतो.

वनामुळे जमिनीची धुप थांबते व जमिनीत पाण्याचा साठा होण्यास मदत होते. तसेच वनामुळे पुरांना आळा बसतो.

वृक्षवल्लीमुळे वातावरणाचा समतोल राखला जातो आणि प्रदूषणास आळा बसतो. प्राण्यांनी उत्सर्जित केलेला कार्बन-डाय-ऑक्साईड वायू वनस्पती शोषून घेतात आणि आपणाला आवश्यक असलेला प्राणवायू हवेत सोडतात.

तथापि, औद्योगिक क्रांती, लोकसंख्येची झपाट्याने होणारी वाढ, या वाढत्या लोकसंख्येच्या वाढत्या गरजा व इतरही अनेक कारणांमुळे आपल्या वनांचा न्हास होण्यास सुरुवात झाली. सरपण, इमारती व इतर गोष्टींसाठी लाकडाची वाढती गरज, अमर्याद चराई, अवैध तोड यामुळे जुनी जाडे, जंगले नष्ट होत गेली. लहान झाडांचीही तोड होऊ लागली. नैसर्गिक पुनरुत्पादनासाठी परिणाम झाला. अशा रितीने अनेक दाट जंगले उजाड झाली.

वनविकास-काही प्रमुख टप्पे :-

तसे पाहिले तर ब्रिटिश वनविकास कार्याची थोडीशी सुरुवात झाली. सन १८४७ मध्ये मुंबई प्रांतासाठी पुणे येथे भारतातील पहिल्या वरिष्ठ वन अधिकाऱ्याचे कार्यालय सुरु झाले.

पहिले वनविषयक धोरण :-

वनसंपत्तीचा विकास करण्याची आवश्यकता स्वातंत्र्योत्तर काळात शासनाच्या लक्षात आली होती. त्यामुळे वनविकास धोरण आखण्यात आले. या धोरणानुसार वनाखालील क्षेत्र हळूहळू वाढवून ते १०० दशलक्ष हेक्टर करण्याचे ठरविण्यात आले. त्यानुसार वनसंवर्धनासाठी निरनिराळे कार्यक्रम हाती घेण्यात आले. सन १९५२ पासून 'वनमहोत्सव' हा वार्षिक कार्यक्रम केला गेला.

सन १९७६ च्या राष्ट्रीय वृक्ष आयोगाच्या शिफारशी :-

या अहवालात सामाजिक वनीकरण, चक्री शेतीवरील नियंत्रण, आदिवासींच्या दृष्टीने योजना,

वनव्यवस्थापन, प्रशिक्षण इ. संबंधी सविस्तर धोरणात्मक दिशा दाखविली आहे. शासनाने अंमलबजावणीस सुरुवात केली.

सन १९८८ चे वनधोरण :-

या वनधोरणाचे प्राथमिक उद्दिष्ट म्हणजे पर्यावरणाचे संरक्षण आणि प्राकृतिक स्थितीचा समतोल साधणे हा आहे. वनस्पती, प्राणी आणि मानव या सजीव गोष्टींचे जीवन ज्या गोष्टींवर अवलंबून आहे, त्या गोष्टींची जपणूक हा या धोरणाचा प्रमुख उद्देश आहे.

या वन नीतीत वर नमूद वेगलेल्या उद्देशानुसार वनांचे जतन करणे, पर्यावरणाचा समतोल राखणे, वनातील जैवविविधतेचे 'राष्ट्रीय संपत्ती' म्हणून रक्षण करणे, नद्या, दऱ्या-खोऱ्यातील जमिनीची धुप थांबविणे, राजस्थानमधील वाळवंट व समुद्रकिनार्यावरील वाळूच्या आक्रमणाचा वेग रोखून धरणे, वनांची उत्पादनक्षमता वाढविणे इ. बाबींचा समावेश आहे. जनतेच्या सहभागीत्वावरही या धोरणान्वये भर देण्यात आला आहे.

सन १९९८ चे नवे वनधोरण :-

ग्रामीण भागातील दारिद्वरेषेखालील लोक व वनांमध्ये राहणाऱ्या आदिवासी जाती-जमाती यांच्या सहयोगाने खालावत चाललेल्या वनांचा दर्जा सुधारण्याचा व त्याचा लाभ किंबहुना मिळणारे उत्पन्न त्यांना द्यावयाचे या स्वरूपाच्या कार्यक्रमास या वन नीतीत विशेष महत्त्व देण्यात आले आहे.

दहाव्या योजनेचे उद्दिष्ट :-

दहाव्या पंचवार्षिक योजनेने सन २००७ पर्यंत म्हणजे योजनेअखेर एकूण भौगोलिक क्षेत्राशी असलेले वनव्याप्तक्षेत्राचे प्रमाण २५ टक्क्यावर नेण्याचे उद्दिष्टित केले होते, हे ही या ठिकाणी लक्षात घेणे अगत्याचे आहे.

महाराष्ट्राचा लघु उद्योगक्षेत्रातील विकास

- दिपाली रखमाजी शेरे

उत्पादन, रोजगार व निर्यातीमधील लक्षणीय वाढ्यामुळे लघु उद्योग क्षेत्र अर्थव्यवस्थेचा महत्त्वाचा घटक ठरला आहे. हे क्षेत्र कमी भांडवली खर्चात जास्त रोजगाराच्या संधी निर्माण करते. लघु उद्योग क्षेत्राची जलदगतीने वाढ होण्यासाठी राज्य शासनाने लघु उद्योगाच्या नोंदणी प्रक्रियेत सुलभता आणली आहे. हस्त अवजारे व होजीअरी संबंधीत लघु उद्योग घटकांसाठी कमाल गुंतवणूक मर्यादा अनुक्रमे १ कोटी रुपये, २५ लाख रुपये, १० लाख रुपये इतकी ठेवण्यात आली आहे. ३१ जानेवारी २००८ अखेर राज्यात एकूण ४००३ लाख नोंदणीकृत लघु उद्योग होते. या उद्योगातील एकूण गुंतवणूक रु.५५,७२० कोटी असून त्यातील रोजगार २८६८१ लाख एवढा आहे.

लघु उद्योगाचा एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर विकास होत असला तरीदेखील आजारी लघु उद्योग आणि त्यांचे पुनर्वसन हा प्रश्न ज्वलंत व गंभीर आहे.

विक्रीकर व वीजशुल्क थकबाकी हप्त्याने भरण्यासाठी राज्य शासन आजारी लघु उद्योग घटकांना उद्योग आजारी असल्याबद्दलचे प्रमाणपत्र

देते. डिसेंबर २००८ अखेर एकूण ५०७० आजारी लघु उद्योगांपैकी ५३९ लघु उद्योगांना उद्योग आजारी असल्याचे प्रमाणपत्र मिळालेले आहे.

अशा आजारी उद्योगांचे प्रश्न सोडविण्यासाठी भारत सरकारने मे १९८७ मध्ये औद्योगिक वित्तीय पुनर्बांधणी मंडळाची स्थापना केली. मंडळाच्या स्थापनेपासून ऑक्टोबर २००८ पर्यंत मंडळाकडे आजारी उद्योग कायदा, १९५६ अंतर्गत ९०४ प्रकरणे प्राप्त झाली असून त्यापैकी १३४ कंपन्यांना पुनर्वसनासाठी मंजूरी देण्यात आली आहे.

१५ कंपन्या गुंडाळण्याची शिफारस करण्यात आली, १०७ प्रकरणे फेटाळण्यात आली आहेत आणि ५६८ प्रकरणे प्रलंबीत आहेत.

थोडक्यात औद्योगिक क्षेत्राचा अपेक्षित विकास साधण्यासाठी राज्य शासनाने महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, महाराष्ट्र राज्य खादी व ग्रामोद्योग मंडळ, महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ आणि राज्य व केंद्र स्तरीय विविध वित्तीय संस्थांच्या मदतीने सकारात्मक प्रयत्न केलेले आहेत असे निदर्शनास येते.

मैत्री

(स्वर्गवासी कु.ज्योती खारगेस श्रद्धांजली)
- चित्रलेखा, रेणुका, क्रांती, अपर्णा, नुपूर

निसर्गाचा खेळ बघा,
अचानक भेट झाली
आपुलकीने विचारपूस केली
स्नेहभावाने मैत्री जगवली।
अबोला झाला तरी,
संवाद साधत राहिला
लिखाणाचं, डोळ्याचं,
माध्यम घेऊन,
पण ते आता शक्य नाही।
संवाद आता होऊच शकत नाही
प्रयत्न जरी केला मी
उत्तर ती देतच नाही
कारण ती अबोल झाली
विसरण्याचा प्रयत्न करते।
पण आठवणी उजाळा देतात
तिला माझ्या स्वप्नात यायला
लावतात... स्वप्नात येऊनही
ती गप्प गप्प,
मुखी तिच्या सदैव
गोड स्मित हास्य।
त्याच स्मित हास्याने सर्पही भूलविला
तो आला, कायमचा तिला घेऊन गेला
वाटतं कधी कधी,
मीही केव्हा भूलवेल,
अशाच एखाद्या सर्पाला
किमान, तो तरी घेऊन जाईल
मला तिच्याशी भेटायला...
मला तिच्याशी भेटायला...

महाराष्ट्रातील धार्मिक क्षेत्र

- परभणकर भावना बापुराव

१) कचनेर येथील पार्श्वनाथ मंदिर :-

औरंगाबाद पासून २० कि.मी. अंतरावर असलेले हे जैन मंदिर आहे. हे मंदिर अतिशय भव्य आहे. या मंदिरातील पार्श्वनाथ भगवान यांची मूर्ती असून यांचे वाहन 'साप' हे आहे. या मंदिरातील देवतेचा रोज अभिषेक होतो. हे एक मोठे मंदिर असून खूप मोठे शिखर बांधलेले आहे. हे मंदिर जैन धर्मीय लोकांनी बांधलेले असून हे बांधण्यासाठी आधुनिक सिमेंट, लोखंड व दगड यांचा वापर केलेला आहे.

या मंदिरामधील मूर्ती पांढऱ्या पाषाणापासून बनविलेली आहे. तसेच या ठिकाणी भक्तांसाठी मोठे सभागृह बांधलेले आहे. भगवंताची रोज आरती करण्यात येते. या ठिकाणी वार्षिक यात्रा कार्तिक पौर्णिमेच्या दिवशी भरत असून येथे लोक पायी पायी येतात. भक्तभाविकांची प्रचंड गर्दी या ठिकाणी असते. तसेच आपल्या मनातील मनोकामना पूर्ण करण्यासाठी देखील काही भक्त भाविक येतात.

येथील पार्श्वनाथ भगवान यांची मूर्ती ही कोण्या एके काळी काही संकट ओढवल्यामुळे खंडीत होऊन तिचे दोन भाग होतात व या ठिकाणची शांती भंग होते. ही मूर्ती एका जैन बांधवाच्या स्वप्नात जाऊन तिने मला तूप व साखरेमध्ये घालून ठेवावी व ती खोली बंद कुलूप लावून ठेवली जावी. अशा प्रकारे तेथील भक्त भाविकांनी तसे केल्यानंतर आठ दिवस भजन पूजन केले व आठ दिवसानंतर बंद असलेले कुलूप आपोआप तुटले व मूर्ती ही एकरूप (जोडलेली) बघून लोक अचंबित झाले. त्यामुळे आजही त्या मंदिरातील पावित्र्य हे तसेच आहे व या ठिकाणी बाराही महिने देखील सतत गर्दी असते.

२) श्री गजानन मंदिर :-

श्री गजानन महाराज यांचे मंदिर हे अलीकडचे आहे. या मंदिराच्या स्थापनेचा काळ १५ सप्टेंबर १९८२ हा आहे. हे मंदिर योगीराज गजानन महाराज संस्थान यांनी बांधलेले आहे. हे मंदिर अतिशय कलापूर्ण व आधुनिक

सिमेंट, लोखंड व दगड यांचा वापर करून बांधलेले आहे. या मंदिरामध्ये देवतेसाठी निवासगृह व बाहेर भक्तांसाठी सभागृह आहे. या देवतेची मूर्ती पांढऱ्या संगमरवरी दगडापासून अत्यंत सुरेख व कलात्मक पद्धतीने तयार केलेली आहे. या मंदिराला पितळ या धातुपासून बनविलेला कळस चढविलेला आहे.

या देवतेची पूजा गुरुवार या दिवशी करण्यात येते. पूजेसाठी नारळ, शिरा, मोदक, हार, फुले, उदबत्ती व जाणवे इत्यादी साहित्याचा वापर करण्यात येतो. देवतेची आरती ही गुरुवारी सकाळी व संध्याकाळी करण्यात येते व त्यानंतर लोकांना प्रसाद वाटण्यात येतो. या देवतेची पोथी वर्षातून दोन वेळेस वाचण्यात येते. त्या पोथीमध्ये गजानन विजय या गंधाचा समावेश होतो. देवतेचा उत्सव वर्षातून भाद्रपद, शुद्ध पंचमी, वद्य सप्तमी व श्रीराम नवमी या दोन वेळेस येतो. उत्सवामध्ये सामील होण्याकरिता कवठा, नांदेड जिल्हा व आंध्रप्रदेशातून मोठ्या प्रमाणावर लोक येतात. हे लोक मनातील इच्छा पूर्ण करण्याच्या उद्देशाने या ठिकाणी येत असतात. त्या इच्छा पूर्ण होतात असे येथील लोक सांगतात.

३) नागनाथ मंदिर - औंढा :-

हिंगोली जिल्ह्यातील औंढा या तालुक्याच्या ठिकाणी नागनाथ मंदिर आहे. नागनाथ मंदिर बारा ज्योतिर्लिंगापैकी एक आहे. हे मंदिर हेमाडपंथी असून यावर अतिशय कोरीव व बारीक नक्षीदार काम केलेले असून येथे अनेक भक्त भाविक महाशिवरात्रीला प्रचंड गर्दी करतात. तसेच हे मंदिर अतिशय पुरातन आहे. या मंदिराच्या निर्मितीचा काळ बारावे शतक असावा. हे महाराष्ट्रातील अतिशय उत्कृष्ट मंदिर आहे. तसेच या ठिकाणी एक मोठे दगडाचं 'जात' आहे. हे स्त्रियांनी ओढल्यास आपली मनातील इच्छा पूर्ण होते. या जात्याला 'जनाबाईचे जाते' संबोधतात. या मंदिरात दर्शन करण्याकरिता लोक प्रचंड प्रमाणात गर्दी करत असतात.

अहवाल

असे होते शैक्षणिक वर्ष २०१०-११

विद्यार्थी उपक्रम समिती

विद्यार्थ्यांच्या सुप्त कलागुणांना वाव देण्यासाठी व विविध अभ्यासपूरक उपक्रम घेण्यासाठी महाविद्यालयात विद्यार्थी उपक्रम समिती कार्य करते. या समिती मार्फत वर्षभर विविध सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते. शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ या वर्षात समिती मार्फत घेतलेल्या विविध कार्यक्रमांचा थोडक्यात अहवाल पुढील प्रमाणे.

दि.३ ऑगस्ट २०१० रोजी कै.शामराव बोधनकर स्मृती समिती व महाविद्यालयाच्या वतीने हैद्राबाद मुक्ती संग्रामाचे नूतन संदर्भ या विषयावर डॉ.वि.ल.धारुरकर यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.

दि.१७ ते २३ सप्टेंबर २०१० ते या काळात विद्यापीठ जनजागरण सप्ताह साजरा करण्यात आला. यात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

दि.२३ सप्टेंबर २०१० रोजी प्रजापिता ब्रम्हकुमारी ईश्वरीय विश्वविद्यालयाचा ताणतणावमुक्त स्वस्थ जीवनशैली या विषयावर मार्गदर्शनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला.

दि.२५ सप्टेंबर २०१० रोजी रॅगिंग प्रतिबंधक शिबीराचे आयोजन करण्यात आले. यात न्या.भाकरे यांनी मार्गदर्शन केले.

दि.१८ व १९ सप्टेंबर २०१० रोजी युवक महोत्सवासाठी विद्यार्थ्यांची निवड चाचणी घेण्यात आली.

दि.३ ते ६ ऑक्टोबर २०१० या काळात यशवंत महाविद्यालय नांदेड येथे आयोजित आंतर महाविद्यालयीन युवक महोत्सवात महाविद्यालयाच्या २५ विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता. यात कु.रूपाली कान्हेकर हीस सुगमगायन स्पर्धेमध्ये प्रथम तर कु.दिव्या त्रिपाठी या विद्यार्थिनीस कथाकथन मध्ये तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले.

कु.रुपाली कान्हेकर या विद्यार्थिनीची इंद्रधनुष्य आंतरविद्यापीठीय युवक महोत्सवा -साठी निवड झाली.

दि.२७ ऑक्टोबर २०१० रोजी कोजागिरी पौर्णिमेनिमित्त युवक महोत्सवात सहभागी विद्यार्थ्यांचा सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला.

विद्यार्थी उपक्रम समिती व युजीसी करीअर कौन्सलिंग योजना यांच्या संयुक्त वतीने दि.११ ते १३ जानेवारी २०११ या काळात सिनेनाट्य, अभिनय दिग्दर्शन व व्यक्तीमत्व विकास कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली.

दि.१२ जानेवारी २०११ रोजी राष्ट्रमाता जिजामाता जयंती, स्वामी विवेकानंद जयंती व राष्ट्रीय युवादिन साजरा करण्यात आला, तसेच प्रा.एस.डी.काळे यांचा लग्नाआधीची गोष्ट हा एकपात्री प्रयोग सादर करण्यात आला.

जागतिक मराठी संमेलन औरंगाबाद येथे महाविद्यालयाचे १० विद्यार्थी सहभागी झाले होते.

सामाजिक वनीकरण विभागातर्फे आयोजित महाविद्यालयीन निबंध स्पर्धेत महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी कु. वैशाली शिंदे (वाणिज्य प्रथम) हिला तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक प्राप्त झाले.

मराठवाड्याच्या "युवावक्ता जिल्हा-स्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत" कु.दिव्या त्रिपाठी या विद्यार्थिनीस द्वितीय क्रमांकाचे पारितोषिक प्राप्त झाले.

विद्यार्थ्यांसाठी सैन्यभरती मार्गदर्शन शिबीराचे आयोजन करीअर कौन्सलिंग योजनेच्या सहकार्याने करण्यात आले.

दि.३ ते ५ फेब्रुवारी २०११ या दरम्यान महाविद्यालयाचे वार्षिक स्नेहसंमेलन संपन्न झाले.

दि.१० मार्च २०११ रोजी तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांचा निरोप समारंभाचा कार्यक्रम संपन्न झाला.

याशिवाय वर्षभर महापुरुषांच्या जयंत्या, स्मृतिदिनानिमित्त विविध सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे आयोजन, विविध महाविद्यालयांच्या वादविवाद, वक्तृत्व स्पर्धांमध्ये विद्यार्थ्यांचा सहभाग, व्याख्यानांचे आयोजन इ. उपक्रम समितीमार्फत घेतले गेले. समितीचे सदस्य प्रा.ए.सी.पत्की, प्रा.नागेश कान्हेकर व महाविद्या-लयातील इतर सर्व कर्मचारी यांचे सहकार्य मोलाचे ठरले.

राष्ट्रीय सेवा योजना (नियमित कार्यक्रम)

युवक व युवतींना संस्काराकडून संस्कृतीकडे घेऊन जाणारी योजना म्हणजे राष्ट्रीय सेवा योजना होय. ज्ञानार्जनाबरोबरच स्वावलंबन चारित्र्यसंवर्धन व सामाजिक बांधीलकी यांचा युवा मनावर संस्कार व त्यातूनच त्यांच्या व्यक्तीमत्वाचा विकास व्हावा या दृष्टीने सुरु झालेली ही एक विधायक चळवळ होय. या योजनेच्या माध्यमाने श्रम प्रतिष्ठा, सामाजिक बांधीलकी, परस्पर सहकार्य, प्रामाणिकपणा, त्याग, सेवाभावीवृत्ती, देशभक्ती अशा अनेक गुणांचा सहजच विकास होतो. महाविद्यालयीन युवक- युवतींच्या अंगी असेलली अफाट शक्ती विधायक, रचनात्मक कार्यात वापरली जावी असा प्रयत्न राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विविध उपक्रमातून केला जातो. शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने खालील विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

१. दि.०९-०८-२०१० रोजी व्रंतीदिना निमित्त भव्य रक्तदान व रक्तगट शिबीर आयोजित करण्यात आले. यात ५६ स्वयंसेवकांनी रक्तदान केले व १११ स्वयंसेवकांची रक्तगट तपासणी करण्यात आली. लोकमान्य रक्तपेढीद्वारे वैद्यकीय अधिकारी,

डॉ.केकान व जनसंपर्क अधिकारी डॉ.शेख गयास यांनी सहकार्य केले.

२. दि.१०-०८-२०१० रोजी राष्ट्रीय “सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी वार्षिक कार्यक्रम नियोजन” बैठकीस कार्यक्रमाधिकारी डॉ.उत्तम हे राठोड स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ,नांदेड येथे उपस्थित राहिले.

३. दि.१५-०८-१० रोजी स्वातंत्र्यदिन विशेषांक या भितीपत्रकाचे विमोचन संस्थेचे सचिव प्राचार्य श्री द.रा.कुलकर्णी यांच्या हस्ते करण्यात आले.

४. दि.१५-०८-१० रोजी स्वातंत्र्यदिनाच्या निमित्ताने नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेला ४२ वर्ष पूर्ण झाली म्हणून महाविद्यालय परिसरात ४२ वृक्षाची लागवड व संवर्धन करण्याचा संकल्प करून संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया यांच्या हस्ते स्वातंत्र्यदिनी वृक्षारोपन करून उद्घाटन करण्यात आले.

५. दि.२०-०८-१० ते ०३-०९-१० सामाजिक ऐक्य पंधरवडा साजरा करण्यात आला यात दि.२०-०८-१० रोजी सद्भावना दिवस प्रतिज्ञा कार्यक्रम घेण्यात आला. तसेच प्रा.यादव गायकवाड यांचे व्याख्यान आयोजित केले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षीय स्थान प्रा.सौ.एच.के.बायस यांनी भूषविले, संचलन व प्रस्ताविक डॉ.उत्तम राठोड यांनी केले तर आभार प्रा.सौ.जोशी यांनी मानले. तसेच या कालावधीत वृक्षारोपण, वक्तृत्व कला स्पर्धा, व्याख्याने, भव्य रॅलीचे आयोजन, रांगोळी, निबंध, वेशभूषा, बहुभाषिक गीतगायन स्पर्धा व दि.०३-०९-१० रोजी सामाजिक ऐक्य पंधरवड्याचा समारोप समारंभ झाला.

६. दि.२८-०८-२०१० रोजी प्रजासत्ताक दिन संचलन निवड पूर्व तयारी जिल्हास्तरीय निवड शिबीर परभणी येथे नवटके किशोर, यादव रामेश्वर,

कु.त्रिपाठी श्रध्दा, काळे नागेश या विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला.

७. दि.०४-०९-१० ते ०८-०९-१० दरम्यान जिल्हा नेतृत्व युवक व युवती शिबीर कै.सूर्यभान पवार महा.पूर्णा येथे माळोदे वैभव, क्षीरसागर ज्ञानेश्वर, तोटरे प्रकाश, भांडवले अमोल यांचा सहभाग होता.

८. दि.०५-०९-१० रोजी प्रजासत्ताक दिन संचलन निवड पूर्वतयारी विद्यापीठस्तरीय निवड शिबीरात नवटके किशोर व कु.त्रिपाठी श्रध्दा यांचा सहभाग.

९. दि.०५ सप्टेंबर १० रोजी शिक्षक दिन साजरा करण्यात आला.

१०. मा.अधिक्षक, उपजिल्हा रुग्णालय, सेलू यांच्या सूचनेनुसार दि.०३-०९-१० रोजी रेड रिबीन क्लब (R.R.C.) ची स्थापना करण्यात आली.

११. दि.११-०९-१० राष्ट्रीय सेवा योजनेचे ८४ स्वयंसेवक मा.पोलिस निरिक्षक, सेलू यांना गणेश विसर्जनासाठी मदतनीस म्हणून पाठविले.

१२. दि.१४-०९-१० रोजी उद्बोधन शिबीर घेण्यात आले या शिबीरात स्वामी विवेकानंद महाविद्यालय मंठा जि.जालना येथील सदाशिव कमळकर व प्रा.डॉ.सखाराम टकले यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

१३. दि.१५-०९-१० ते १८-०९-१० दरम्यान आयोजित नांदेड येथे प्रजासत्ताक दिन संचलन निवड शिबीरात कु.त्रिपाठी श्रध्दा चा सहभाग.

१४. दि.१७ सप्टेंबर ते २४ सप्टेंबर २०१० दरम्यान विद्यापीठ वर्धापन दिनानिमित्त जनजागरण सप्ताह अंतर्गत वेगवेगळ्या स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले.

१५. दि.२१ सप्टेंबर २०१० रोजी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सल्लागार समितीची बैठक मा.प्राचार्य

डॉ.शरद कुलकर्णी यांच्या अध्यक्षतेखाली आयोजित करण्यात आली.

१६. दि.२४ सप्टेंबर २०१० रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना दिनानिमित्त राष्ट्रीय सेवा योजना दिन विशेषांक भिक्तीपत्रकाचे मा.प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांच्या हस्ते विमोचन करण्यात आले.

१७. दि.२४ सप्टेंबर २०१० ते ०२ ऑक्टोबर २०१० या दरम्यान वादविवाद, वक्तृत्व, निबंध पोस्टर्स, घोषवाक्य, पथनाट्य इ.स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या.

१९. दि.०२ ऑक्टोबर २०१० रोजी जागतिक अहिंसा दिन (म.गांधी जयंती) साजरा करण्यात आला.

२०. कु.श्रध्दा शाममोहन त्रिपाठी या विद्यार्थिनीची प्रजासत्ताक दिन संचलनासाठी निवड झाल्यानंतर कोट्टा (राजस्थान) साठी स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड येथे निवड चाचणीसाठी सहभाग.

२१. दि.१८-११-१० रोजी जोगदंड ऋषिकेश याची नॅशनल युथ फेस्टीव्हल उदयपूर (राजस्थान)साठी स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड येथे निवड चाचणीसाठी सहभाग.

२२. दि.२७ डिसेंबर २०१० ते दि.०२ जानेवारी २०११ दरम्यान विशेष वार्षिक शिबीर मौजे हातनूर ता.सेलू जि.परभणी येथे पर्यावरण व नैसर्गिक साधन संपत्तीचे संवर्धन आरोग्य व स्वच्छता शिबीर या विषयावर शिबीर घेण्यात आले. या शिबीरात विद्यार्थ्यांवर श्रमसंस्कार,सांस्कृतिक कार्यक्रम, बालआनंद मेळावा, आरोग्य मेळावा, पशुचिकित्सा मेळावा, महिला मेळावा इ. कार्यक्रम घेण्यात आले.

२३. जोगदंड ऋषिकेश पांडुरंग यांचा दि.१२ ते १६ जानेवारी २०११ या दरम्यान आयोजित नॅशनल युथ फेस्टीव्हल उदयपूर (राजस्थान) येथे सहभाग.

२४. दि.०५-०१-२०११ रोजी २२ व्या राष्ट्रीय रस्ता सुरक्षा सप्ताह निमित्त जनजागृतीसाठी उपप्रादेशिक परिवहन कार्यालय, परभणी येथील मा.श्री उजगावकर व मा.देवणे साहेब यांचा मार्गदर्शनपर कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला.

२५. शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ या दरम्यान आयोजित पल्स पोलिओ लसीकरण मोहिमेत विद्यार्थ्यांचा सक्रिय सहभाग राहिला.

२६. राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ.उत्तम राठोड यांनी दि.१० ते १४ फेब्रुवारी ११ मध्ये आयोजित केलेल्या ८० व्या उजळणी वर्गासाठी अहमदनगर कॉलेज, अहमदनगर येथे यशस्वीपणे सहभाग नोंदविला.

२७. शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ मध्ये रेड रिबन क्लबच्या वतीने H.I.V. व AIDS च्या संदर्भात महाविद्यालय व गावपातळीवर वेगवेगळ्या कार्यक्रमाद्वारे जागीव जागृती निर्माण करण्यात आली.

राष्ट्रीय सेवा योजना

विशेष वार्षिक शिबीर अहवाल

मौजे हातनूर ता.सेलू जि.परभणी

दि.२७ डिसे. २०१० ते जानेवारी २०११ दरम्यान नूतन महाविद्यालय सेलू राष्ट्रीय सेवा योजनेचे विशेष वार्षिक शिबीर "पर्यावरण व नैसर्गिक साधन संपत्तीचे संवर्धन आरोग्य व स्वच्छता शिबीर" मौजे हातनूर ता.सेलू जि.परभणी येथे संपन्न झाले.

दि.२७/१२/२०१० रोजी महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या पथकाचे शिबीर स्थळी आगमन होऊन उपक्रमांची पहाणी नियोजन व व्यवस्थापन

इ.काम पूर्ण केले व सांयकाळी ग्रामसभा घेऊन शिबीराची पूर्ण कल्पना गावंक-यांना दिली.

२८/१२/२०१० रोजी उद्घाटन कार्यक्रम समारंभ सकाळी ११.०० वा. घेण्यात आला. या कार्यक्रमाला अध्यक्ष म्हणून मा.श्री दत्तरावजी पावडे (अध्यक्ष, स्थानिक व्यवस्थापन समिती कनिष्ठ महाविद्यालय नूतन विद्यालय शिक्षण संस्था) हे उपस्थित होते. तर प्रमुख पाहुणे व उद्घाटक म्हणून मा.श्री हेमंतरावजी आडळकर अध्यक्ष साईबाबा नागरी सहकारी बँक सेलू हे उपस्थित होते. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, हातनुरचे सरपंच, उपसरपंच, ग्रामसेवक व गावकरी मंडळी इ.मान्यवर उपस्थित होते.

पर्यावरण संवर्धनात युवकांची भूमिका या विषयावर प्रा.पी.एस.सोनवणे यांचे व्याख्यान झाले. सांयकाळी कीर्तनातून समाजप्रबोधन हा कार्यक्रम श्री.नागनाथ भगवान वारकरी संस्थान हातनुर यांच्याकडून आयोजित करण्यात आला.

दि.२९-१२-२०१० रोजी मेळावा आयोजित करून विद्यार्थिनीचा सांस्कृतिक कार्यक्रम घेण्यात आला. सांयकाळी कायदेविषयक जनजागृती तालुकाविधी सेवा समिती व वकील संघ यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित करण्यात आला.

दि.३०-१२-२०१० रोजी भारतीय राज्यघटनेची ओळख या विषयावर प्रा.वाय.आर.गायकवाड यांचे व्याख्यान प्रा.एल.एच.काळे यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झाले. सांयकाळी हागणदारी मुक्त गांव या विषयावर पंचायत समितीच्या गटविकास अधिकारी सौ.कांबळे यांचे सविस्तर व्याख्यान झाले.

दि.३१-१२-२०१० रोजी वैदिक पध्दतीने पर्यावरण संतुलन (हवन) या विषयावर अॅड.एन.बी.बानार्ईत अॅड.एन.ए.काकडे यांचे प्रात्यक्षिकासह व्याख्यान झाले. शेतीविषयक आधुनिक तंत्रज्ञान या विषयावर प्रा.यु.के.हेसे यांचे व्याख्यान करण्यात आले.

दि.०१-०१-११ रोजी राष्ट्र निर्माणात युवकांचे योगदान या विषयावर प्रा.सुरेश हिवाळे यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. तसेच एडस जनजागृती काळाची गरज या विषयावर विद्यार्थ्यांमध्ये गटचर्चा आयोजित करण्यात आली या गटचर्चेचे अध्यक्षीय समारोप प्रा.ए.टी.मदने यांनी केले. सांयकाळी विद्यार्थ्यांचा सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित केला गेला.

दि.०२-०१-११ रोजी सकाळी गावक-यांशी विद्यार्थ्यांकडून सुसंवाद साधण्यात आला. दुपारी ०२.०० वा समारोप समारंभ करण्यात आला. समारोप समारंभासाठी प्रमुख पाहुण म्हणून स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेडच्या व्यवस्थापन परिषदेचे सदस्य तथा पुण्यश्लोक अहिल्याबाई होळकर महाविद्यालय राणीसावरगांव ता.गंगाखेड जि.परभणी चे प्राचार्य डॉ.शिवाजी दळणर हे उपस्थित होते. तसेच नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे सचिव प्राचार्य श्री द.रा.कुलकर्णी यांची विशेष उपस्थिती होती. त्यानंतर शिबीराची महाविद्यालयाकडे प्रयाण झाले.

शिबीर कालावधीत सकाळ पासून ते संध्याकाळपर्यंत वेगवेगळे कार्यक्रम विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी राबविण्यात आले. श्रमदानामध्ये गांवातील सर्व रस्ते, नाल्या, ग्रामपंचायत परिसर, मंदीर, शाळा परिसर यांची स्वच्छता केली.

दररोज सकाळी ०५.०० वा स्वयंसेवकांनी व्यायाम, योगासने , कवायत, प्राणायाम् आरोग्य सदृढ करण्यासाठी केले. तसेच दररोज श्रमदान घेण्यात येऊन उद्बोधन सत्र व गटचर्चेसाठी ज्वलंत विषयांची निवड व त्यासाठी त्या क्षेत्रातील तज्ञ मार्गदर्शकांची व्याख्याने स्वयंसेवकांना लाभली.

गावातील स्त्रियांमध्ये जागृती घडवून आणण्यासाठी महिला मेळावा आयोजित केला गेला. त्यानंतर विद्यार्थिनींनी गावातील लोकांसाठी सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर केला. गावकरी व विद्यार्थ्यांना आरोग्य विषयक माहिती डॉ.अरुण रोडगे, अधीक्षक, उपजिल्हा रुग्णालय सेलू यांनी दिली. गावातील जनावरांची तपासणी करून योग्य निदान पशुचिकित्सा शिबीराद्वारे डॉ.खुसरो पाशा यांनी मार्गदर्शन केले. विद्यार्थ्यांनी गावातील जनतेसाठी, सांस्कृतिक कार्यक्रम, हागणदारी मुक्त गाव, दारुबंदी, अंधश्रध्दा, गीतगायन, विनोदी अभिनय, नाटक, कथा इ. कार्यक्रम सादर करून जनतेत जागृती करण्याचे कार्य केले. गटविकास अधिकारी सौ.कांबळे यांनी हागणदारी मुक्तीवर गावक-यांना शासनाच्या योजना व कायदे या विषयी मार्गदर्शन केले. त्यानंतर हागणदारी मुक्तीवर चित्रफीत गावकऱ्यांना दाखविण्यात आले.

शाळेतील लहान मुलांसाठी श्री अनिल रत्नपारखी, श्री अशोक लिबेंकर, श्री महादेव अगजाळ यांनी बाल आनंद मेळाव्याद्वारे विविध खेळ, चित्रकला, सामान्यज्ञान स्पर्धा, बडबड गीते इ. कार्यक्रमाद्वारे बालमनावर संस्कार केले.

क्रीडा विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ चा क्रीडा अहवाल सादर करताना अत्यंत आनंद होत आहे. दरवर्षीप्रमाणे यावर्षी देखील क्रीडा विभागाने आपले क्रीडा कौशल्य दाखवित नूतन महाविद्यालयाच्या लौकिकाला साजेसे कार्य केले. महाविद्यालयाचे नाव क्रीडा जगतामध्ये उंचावण्याचा प्रयत्न करत यशाचे शिखर गाठले. आंतर महाविद्यालयीन टेबल टेनिस व बॅडमिंटन क्रीडा स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या मुलांच्या संघाने द्वितीय क्रमांक मिळविला तर आंतर महाविद्यालयीन मैदानी क्रीडा स्पर्धेत आपल्या मुलींच्या संघाने १०० मी व २०० मी. धावण्याच्या स्पर्धेत द्वितीय व तृतीय स्थान मिळविले.

शालेय राज्यस्तरीय बॉक्सिंग, योगासन, तलवारबाजी व ग्रामीण गट पायका अंतर्गत खो-खो स्पर्धेत सात खेळांडुनी औरंगाबाद विभागाचे प्रतिनिधीत्व केले. तलवारबाजी, योगासन, खो-खो, हॅन्डबॉल, व्हॉलीबॉल, टेनिस व्हॉलीबॉल, सॉफ्टबॉल डॉजबॉल स्पर्धेत २५ खेळाडू सहभागी होते. तलवारबाजी स्पर्धेत राज्यस्तरावर ब्रान्ड्पदक आमच्या खेळाडूने प्राप्त केले. महाविद्यालयाच्या अशा एकूण ३२ खेळांडुनी राज्यस्तरीय विविध स्पर्धेत सहभाग घेतला.

राष्ट्रीय स्पर्धेच्या यावर्षी आमच्या खेळांडुनी गौरवास्पद कामगिरी करून महाविद्यालयाच्या शिरपेचात मानाचा तुरा खोवला. यावर्षी ७ राष्ट्रीय खेळाडू क्रीडा विभागाचे दिले असून राष्ट्रीय खो-खो स्पर्धेत सुवर्णपदक व रौप्यपदक प्राप्त करणाऱ्या आमच्या खेळांडुचा आम्हास सार्थ अभिमान आहे. याशिवाय तलवारबाजी व टेनिस व्हॉलीबॉलच्या राष्ट्रीय स्पर्धेत आमच्या खेळांडुनी महाराष्ट्राचे प्रतिनिधित्व केले. एकूणच राष्ट्रीय स्पर्धेतील आमचा सहभाग वाढला ही आमच्या जमेची बाजू आहे.

ज्येष्ठ महाविद्यालय

दि.२३-०७-२०१० रोजी क्रीडा संचालक स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ नांदेड यांच्या सूचनेनुसार क झोन क्रीडा स्पर्धेचे अध्यक्ष मा.प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांच्या अध्यक्षतेखाली क झोन क्रीडा स्पर्धेच्या नियोजन बैठकीचे आयोजन महाविद्यालयात करण्यात आले. क झोन स्पर्धांच्या कार्यक्रम निश्चित करण्यात आला. यावेळी माजी क्रीडा विभाग प्रमुख प्रा.शंकर गंधम यांचा सत्कार करण्यात आला. या प्रसंगी शारीरिक शिक्षक संघटनेचे अध्यक्ष प्रा.यु.डी. इंगळे, परभणी क्रीडा व जिल्ह्यातील प्राध्यापक या बैठकीस उपस्थित होते.

दि.२३-०८-१० रोजी आंतर महाविद्यालयीन क झोन टेबल टेनिस व बॅडमिंटन स्पर्धांचे आयोजन महाविद्यालयात करण्यात आले. स्पर्धेचे उद्घाटन श्री रतन दायमा व श्री किशोर मालाणी यांच्या हस्ते करण्यात आले.

दि.२३-०८-१० रोजी झालेल्या या टेबल टेनिस व बॅडमिंटन स्पर्धेत आमच्या मुलांच्या संघाने द्वितीय क्रमांक मिळविला. टेबल टेनिस स्पर्धेत उपविजयी संघात ताटे गजानन, आडळकर पवनकुमार, इंगोले आनंद जोरगेवार दिपक, म.इम्तीयाज या खेळाडूंचा सहभाग होता. बॅडमिंटन उपविजयी संघात - म.इम्तीयाज, इंगोले आनंद, मुटकुळे निखील, जोरगेवार दिपक, देशमुख श्रीकांत, या खेळाडूंचा समावेश होता.

दि.२६ व २७ ऑगस्ट २०१० या कालावधीत लातूर येथे झालेल्या आंतर महाविद्यालयीन टेबल टेनिस स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या ताटे गजानन, आडळकर पवनकुमार, इंगोले आनंद, जोरगेवार दिपक, म.इम्तीयाज या मुलांच्या संघाने सहभाग घेतला.

आंतर महाविद्यालयीन बॅडमिंटन स्पर्धेत म.इम्तीयाज, जोरगेवार दिपक, इंगोले आनंद, मुटकुळे निखील, देशमुख श्रीकांत यांनी सहभाग घेतला.

दि ०९ व १० सप्टेंबर २०१० या कालावधीत स्वा.सै.सूर्यभानजी पवार महाविद्यालय पूर्णा येथे झालेल्या क झोन आंतरमहाविद्यालयीन बुध्दीबळ स्पर्धेत खांडवीकर भूषण, बोराडे पंकज, शिंदे रामेश्वर, पांचाळ शाम यांनी सहभाग घेतला.

दि.१८ सप्टेंबर २०१० रोजी स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड यांच्या वतीने आमच्या महाविद्यालयाचा व्हॉलीबॉल खेळाडू गोविंद वैद्य, याने अश्वमेध २००९ मध्ये आंतरविद्यापीठ क्रीडा स्पर्धेत तृतीय क्रमांक व ताम्रपदक मिळविल्याबद्दल त्याचा मा.कुलगुरुंच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला.

दि.२७ व २८ सप्टेंबर २०१० या कालावधीत लातूर येथे संपन्न झालेल्या कबड्डी निवडचाचणीत सोळंके सीमा हिने सहभाग घेतला व तिची निवड कबड्डी कोचिंग कॅम्पसाठी झाली.

दि.३ व ४ ऑक्टो २०१० या कालावधीत ज्ञानोपासक महाविद्यालय परभणी येथे संपन्न झालेल्या क झोन मैदानी क्रीडास्पर्धेत आमच्या महाविद्यालयाच्या घुले दत्ता याने १००मी, शिंदे नागेश याने २००मी धावणे, सुरवसे अमोल व बडे नागनाथ यांनी ४०० मीटर धावणे, भागवत गुजलवार, सुरवसे अमोल यांनी ८०० मी धावण्याच्या स्पर्धेत सहभाग घेतला.

थाळीफेकीच्या स्पर्धेत वडे नागनाथ तर गोळा फेकीच्या स्पर्धेत म.इम्तीयाज, चव्हाण शिवाजी यांनी सहभाग नोंदविला. लांबउड्डी स्पर्धेत घुले दत्ता, चव्हाण शिवाजी हे सहभागी होते तर उंच ऊडी स्पर्धेत चव्हाण शिवाजी हा सहभागी झाला होता.

आंतरमहाविद्यालयीन मैदानी क्रीडा स्पर्धेत आमच्या मुलींच्या संघाने सहभाग घेतला. कु.पाईकराव अनिता हिने थाळी फेक व गोळाफेक या स्पर्धेत सहभाग घेतला. तर सोळंके सीमा हिने २०० मी.धावणे व लांब ऊडी या स्पर्धेत सहभाग नोंदविला. कु.जावळे ज्योती हिने २००मी धावणे, लांब उडी, गोळा फेकीच्या स्पर्धेत सहभाग घेतला तर रेंगे अयोध्या हिने ४०० मी धावण्याच्या स्पर्धेत सहभाग नोंदविला.

कु.जावळे ज्योती हिने १०० मी धावण्याच्या स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक पटकाविला. तर रेंगे अयोध्या हिने २००मी धावणे स्पर्धेत तृतीय क्रमांक मिळविला.

०६ ते ०७ ऑक्टोबर २०१० या कालावधीत स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ,नांदेड येथे झालेल्या १०० मी धावण्याच्या स्पर्धेत जावळे ज्योती हिने सहभाग घेतला.

दि १० ते १७ नोव्हेंबर २०१० या कालावधीत शिरूर ताजबंद येथे झालेल्या कबड्डी कोचिंग कॅम्पमध्ये सोळंके सीमा हिने सहभाग घेतला.

दि.१६ नोव्हें.२०१० रोजी अहमदपूर येथे झालेल्या आंतरमहाविद्यालयीन तलवारबाजी स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या म.इम्तीयाज, वडे नागनाथ, देशमुख श्रीकांत या खेळाडूंनी सहभाग घेतला.

कनिष्ठ महाविद्यालय

दि. २७ व २८ जून २०१० या कालावधीत भंडारा येथे संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय तलवारबाजी स्पर्धेत नारायण देशमुख याने सहभाग घेऊन ब्रान्झपदक पटकाविले त्याची निवड राष्ट्रीय स्पर्धेसाठी झाली.

दि.१० व ११ ऑगस्ट २०१० या कालावधीत जिल्हास्तरीय शालेय बुध्दीबळ क्रीडा

स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या निर्वळ राहूल, तोतला महेश, हिरे सचिन, कान्हेकर गौरव या मुलांच्या संघाने सहभाग घेतला.

दि.२० ऑगस्ट २०१० रोजी नूतन विद्यालय सेलू येथे झालेल्या तालुकास्तरीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत राठोड निलेश, सय्यद फैजल, देशमुख गोपी शेख अलीम, मस्के दिपक, मुंदडा महेश, चव्हाण अमोल, डुकरे सुशिल, घुगे जयदिप, झोल रामेश्वर, इंगोले अजय, काळबांडे पुरुषोत्तम यांच्या संघाने प्रथम क्रमांक मिळविला.

दि.२८, २९ ऑगस्ट २०१० या कालावधीत अहमदनगर येथे संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय योगासन स्पर्धेत कुलकर्णी अमृता, देशपांडे स्वाती, देवढे नमिता या योगपटूंनी सहभाग घेतला.

दि.२८ ऑगस्ट २०१० रोजी मे.ध्यानचंद्र याची जयंती साजरी करण्यात आली. दि.३० ऑगस्ट २०१० रोजी झालेल्या तालुकास्तरीय शालेय मैदानी क्रीडा स्पर्धा नूतन महाविद्यालयाच्या मैदानावर संपन्न झाल्या. जाधव विठ्ठल लांब ऊडी मध्ये द्वितीय आला असून चव्हाण अमोल हा थाळी फेक मध्ये प्रथम आला. गोळाफेक मध्ये जाधव विठ्ठल प्रथम आला. सिध्देश्वर गरूड ४०० मी धावण्याच्या स्पर्धेत द्वितीय आला. ८०० मी धावण्याच्या स्पर्धेत कटारे ज्ञानेश्वर द्वितीय असून, ३००० मी धावण्याच्या स्पर्धेत दिपक ढाले याने प्रथम क्रमांक पटकाविला. पांडे रागिनी हिने थाळीफेकमध्ये प्रथम तर उंव ऊडी मध्ये द्वितीय स्थान मिळविले.

दि.०१ सप्टेंबर २०१० रोजी जिल्हास्तरीय शालेय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत सेलू येथील श्रीराम प्रतिष्ठाणच्या शैक्षणिक संकुलात आयोजित करण्यात आल्या होता. या स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या

राठोड निलेश, सय्यद फैजल, देशमुख गोपी, शेख अलिम, मस्के दिपक, मुंदडा महेश, चव्हाण अमोल, डुकरे सुशिल, घुगे जयदिप झोल रामेश्वर, इंगोले अजय, काळबांडे पुरुषोत्तम मुलांच्या संघाने सेलू तालुक्याचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.३१ ऑगस्ट २०१० रोजी तालुकास्तरीय खो-खो क्रीडा स्पर्धा प्रिन्स इंग्लीश स्कुल सेलू येथे संपन्न झाल्या. महाविद्यालयाच्या मुलांच्या संघाने या स्पर्धेत सहभाग घेऊन प्रथम क्रमांक मिळविला या विजय संघात शेटे सतोष, कंजे बाबू, साळवे किशोर, पवार गणेश, साळवे अनंता, केदारखुंटे गणेश, लिपणे सचिन, चौधरी अशोक, लिपणे काशीनाथ, लिपणे विलास, लहाने सचिन, चाळके सचिन यांचा समावेश होता.

दि. ०५ ते ०८ सप्टेंबर २०१० या कालावधीत नाशिक येथे झालेल्या संघटनेच्या राष्ट्रीय तलवार बाजी स्पर्धेत देशमुख नारायण याने महाराष्ट्राचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.०६ सप्टेंबर २०१० रोजी तालुकास्तरीय झालेल्या कबड्डी क्रीडा स्पर्धा न्यू मॉडर्न स्कुल सेलू येथे आयोजित करण्यात आल्या होत्या. या कबड्डी स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या मुलांच्या संघाने सहभाग नोंदविला.

दि.०९ सप्टेंबर २०१० रोजी नूतन विद्यालय सेलू येथे जिल्हास्तरीय बॉक्सिंग स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. या स्पर्धेत झोल रामेश्वर, मगर मनोज, गायकवाड अभिषेक यांनी सहभाग घेतला व त्यांचा आपल्या वजनी गटात प्रथम क्रमांक आला.

दि. १० ते १९ सप्टेंबर २०१० या कालावधीत खो-खो प्रशिक्षण शिबीराचे आयोजन मा.संजय मुंदे यांच्या मार्गदर्शनाखाली महाविद्यालयात करण्यात आले होते.

दि.२० व २१ सप्टेंबर २०१० या कालावधीत जिल्हास्तरीय शालेय खो-खो क्रीडा स्पर्धेचे आयोजन महाविद्यालयाच्या क्रीडांगणावर करण्यात आले. या क्रीडा स्पर्धेचे उद्घाटन नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे सहसचिव श्री डी.के.देशपांडे यांच्या हस्ते करण्यात आले. यावेळी प्रमुख पाहुणे म्हणून प्रा.शंकर गंधम, प्रा.यादव गायकवाड, मा.संजय मुंदे हे उपस्थित होते.

जिल्हास्तरीय झालेल्या खो-खो स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या मुलांच्या संघाने सेलू तालुक्याचे प्रतिनिधीत्व करून या स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकाविला. या विजयी संघात शेटे संतोष, कंजे बाबू, साळवे किशोर, पवार गणेश, साळवे अनंता, केंदारखुंटे गणेश, लिपणे सचिन, चौधरी अशोक, लिपणे काशीनाथ, लिपणे विलास, लहाने सचिन, चाळके सचिन यांचा समावेश होता.

दि.२८ ते ३० सप्टेंबर २०१० या कालावधीत जिल्हास्तरीय साई व्हॉलीबॉल व विभागीय शालेय व्हॉलीबॉल क्रीडा स्पर्धेचे आयोजन महाविद्यालयाच्या मैदानावर करण्यात आले.

दि.०४ ऑक्टोबर २०१० रोजी विश्वांती ज्ञानपीठ रहाटी येथे जिल्हास्तरीय तलवारबाजी स्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत देशमुख नारायण, टाके शशांक, गायकवाड किरण यांनी प्रथम क्रमांक पटकाविला.

दि.०७ ऑक्टोबर २०१० रोजी वर्धा येथे झालेल्या राज्यस्तरीय व्हॉलीबॉल निवड चाचणीत सय्यद फैजल याने सहभाग घेतला.

दि.११ ते १५ ऑक्टोबर २०१० या कालावधीत परभणी येथे संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या कुमारगट खो-खो राज्यस्तरीय अजिंक्यपद स्पर्धेत गुजलवार भागवत, लहाने सचिन, चौधरी

अशोक, साळवे अनंता, यांनी परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.१९ व २०ऑक्टोबर, २०१० या कालावधीत वसमत येथे झालेल्या शालेय विभागीय खो-खो स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या शेठे संतोष, कंजे बाबू, साळवे किशोर, पवार गणेश, साळवे अनंता, केदारकुंटे गणेश, लिपणे सचिन, चौधरी अशोक लिपणे काशीनाथ, लिपणे विलास, लहाने सचिन, चाळके ज्ञानेश्वर या मुलांच्या संघाने सहभाग घेतला.

दि.१६ ऑक्टोबर २०१० पासून सुरु झालेल्या महाराष्ट्र खो-खो कोचिंग कॅम्पसाठी साळवे अनंता याची निवड झाली. त्याने खो-खो कोचिंग कॅम्प पूर्ण केला व महाराष्ट्राच्या मुलांच्या संघात त्याची निवड होऊन त्याने भिलाई छत्तीसगड येथे झालेल्या राष्ट्रीय खो-खो स्पर्धेत महाराष्ट्राचे प्रतिनिधीत्व केले व राष्ट्रीय पातळीवर प्रथम क्रमांक पटकावून तो सुवर्णपदकाचा मानकरी ठरला.

दि.२६ ऑक्टोबर २०१० रोजी जालना येथे विभागीय शालेय बॉक्सींग स्पर्धेत आयोजित करण्यात आल्या होत्या. या स्पर्धात महाविद्यालयाच्या झोल रामेश्वर व मगर मनोज यांनी परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधीत्व करून या स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकाविला त्यांची निवड राज्यस्तरीय बॉक्सींग स्पर्धेसाठी मराठवाड्याच्या संघात झाली.

दि.२८ ऑक्टोबर २०१० रोजी जालना येथे विभागीय शालेय तलवारबाजी स्पर्धा संपन्न झाल्या या स्पर्धेत महाविद्यालयाचा देशमुख नारायण, टाके शशांक, गायकवाड किरण यांनी परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधीत्व केले. देशमुख नारायण याची निवड राज्यस्तरीय तलवारबाजी स्पर्धेसाठी मराठवाड्याच्या संघात झाली.

दि. ३१ ऑक्टोबर ते ०४ नोव्हेंबर २०१० दहिवडी येथे झालेल्या राज्यस्तरीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत रत्नपारखी अंकीता, सराफ ऋचा, गोरे मुक्ता यांनी सहभाग घेतला.

दि.२९ ते ३१ ऑक्टो २०१० या कालावधीत राज्यस्तरीय झालेल्या बॉक्सींग स्पर्धा बीड येथे संपन्न झाल्या या स्पर्धेत झोल रामेश्वर, मगर मनोज यांनी मराठवाड्याचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.१० नोव्हेंबर २०१० रोजी टेबल टेनिस संघाच्या निवड चाचणीचे आयोजन महाविद्यालयात करण्यात आले.

दि.१५ ते १७ नोव्हेंबर २०१० या कालावधीत नांदेड येथे झालेल्या राज्यस्तरीय शालेय खो-खो निवड चाचणीत शेठे संतोष व साळवे अनंता यांनी सहभाग घेतला. शेठे संतोष याची निवड महाराष्ट्राच्या संघात झाली. पुणे येथे झालेल्या महाराष्ट्र खो-खो कोचिंग कॅम्पमध्ये त्याने २० ते २५ नोव्हेंबर या कालावधीत सहभाग घेतला.

दि २८ ते ३० नोव्हेंबर २०१० या कालावधीत अमृतसर येथे झालेल्या शालेय खो-खो स्पर्धेत शेठे संतोष याने सहभाग घेतला व राष्ट्रीय पातळीवर तो द्वितीय स्थानावर राहिला व तो रौप्यपदकाचा मानकरी ठरला.

दि.२२ नोव्हेंबर २०१० रोजी शालेय जिल्हास्तरीय योगासन स्पर्धा परभणी येथे संपन्न झाल्या या स्पर्धेत देवडे नमिता, कुलकर्णी अमृता, देशपांडे स्वाती, क्षीरसागर उमेश यांनी सहभाग घेतला त्यांची निवड परभणी जिल्ह्याच्या संघात झाली.

दि.२८ व ३० नोव्हेंबर २०१० या कालावधीत सेलू येथे संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय तलवारबाजी स्पर्धेत देशमुख नारायण याने सहभाग घेतला.

दि. ०३ डिसेंबर २०१० सेलू येथील श्री के.बा.विद्यालयात विभागीय शालेय योगासन स्पर्धा संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत देवडे नमिता, कुलकर्णी अमृता, देशपांडे स्वाती, क्षीरसागर उमेश यांनी परभणी जिल्ह्याचे प्रतिनिधीत्व केले व त्यांची निवड शालेय राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी औरंगाबाद विभागाच्या संघात झाली.

दि.३ ते ०५ डिसेंबर २०१० या कालावधीत राज्यस्तरीय शालेय तलवारबाजी स्पर्धा अहमदनगर येथे संपन्न झाल्या. या स्पर्धेत देशमुख नारायण याने औरंगाबाद विभागाचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.११ व १२ डिसेंबर २०१० या कालावधीत चिखली येथे टेनिस व्हॉलीबॉल संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या राज्य-स्तरीय टेनिस व्हॉलीबॉल स्पर्धेत देशमुख श्रीकांत याने सहभाग घेतला.

दि.१७ व १८ डिसेंबर २०१० या कालावधीत कवठे महाकाळ जि.सांगली येथे झालेल्या सिनियर टेनिस व्हॉलीबॉल स्पर्धेत देशमुख ऋषिकेश याने सहभाग घेतला.

दि.२४ व २५ डिसेंबर २०१० या कालावधीत औरंगाबाद हॅन्डबॉल संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय ज्यूनियर हॅन्डबॉल स्पर्धेत रोडगे माधुरी, घुगे प्रीती यांनी सहभाग घेतला.

दि.२६ ते २८ डिसेंबर २०१० या कालावधीत ढोलपूर राजस्थान येथे झालेल्या राष्ट्रीय टेनिस व्हॉलीबॉल स्पर्धेत म.इम्तीयाज, इंगोले आनंद, जोरगेवार दिपक, इंगोले अजय यांनी सहभाग घेतला.

दि.०४ ते ०५ जानेवारी २०११ या कालावधीत पुणे येथे शासनाच्यावतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय ग्रामीणगट पायका खो-खो स्पर्धेत

चौधरी अशोक याने सहभाग घेतला.

दि ०७ ते ०९ जानेवारी २०११ या कालावधीत रत्नागिरी जिल्ह्यातील चिपळूण येथे झालेल्या शालेय राज्यस्तरीय योगासन स्पर्धेत कुलकर्णी अमृता, देशपांडे स्वाती, क्षीरसागर उमेश यांनी औरंगाबाद विभागाचे प्रतिनिधीत्व केले.

दि.१४ ते १५ जानेवारी २०११ या कालावधीत नांदेड येथे संघटनेच्यावतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय हॅन्डबॉल स्पर्धेत मगर अक्षय याने सहभाग घेतला.

दि.२३ ते २५ जानेवारी २०११ दरम्यान नाशिक येथे झालेल्या राज्यस्तरीय सॉफ्टबॉल स्पर्धेत म.इम्तीयाज याने सहभाग घेतला.

२१ ते २५ जाने २०११ याकालावधीत शेगाव येथे संघटनेच्यावतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत शेख रेश्मा हिने सहभाग घेतला.

२१ ते २५ जाने २०११ या कालावधीत मुर्तीजापूर जि.अकोला येथे संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या वांदेकर मिना, पारधी अयोध्या, गिरी गिंताजली यांनी सहभाग घेतला.

३ ते ५ फेब्रुवारी २०११ या कालावधीत सासवड येथे संघटनेच्या वतीने घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय व्हॉलीबॉल स्पर्धेत रत्नपारखी अंकीता, जाजू श्रुती यांनी सहभाग घेतला.

चि.शेटे संतोष याने शालेय स्तरावरील राष्ट्रीय खो-खो स्पर्धेत रौप्य पदक प्राप्त केल्याबद्दल त्यास शासनाच्या वतीने राष्ट्रीय क्रीडा शिष्यवृत्ती प्राप्त झालेली आहे.

भारत स्वकाऊट गार्डच्या वतीने दि. १३ ते १८ नोव्हें. २०१० या कालावधीत पंचमढी (मध्यप्रदेश) येथे राष्ट्रपती पुरस्कार चाचणी परीक्षा

झाली. या परिक्षेत महाविद्यालयाचे विजय जामदार, लक्ष्मीकांत चौधरी, शुभम पाटील, सुमेध देशपांडे यांनी सहभाग घेतला व त्या परीक्षेत यश प्राप्त केल्याबद्दल त्यांना भारत स्काऊट गाईडचा राष्ट्रपती पुरस्कार प्राप्त झाला.

गुणवत्ता सन्मान पारितोषिक योजना

अध्ययन अध्यापन प्रक्रियेची फलनिष्पत्ती म्हणजे यश असते. प्रेरणा-प्रोत्साहन आणि कौतुकामुळे यशाची एक वेगळीच रंगत असते. यशाचे असे रंगतदार इंद्रधनुष्य म्हणजे महाविद्यालयातील गुणवत्ता सन्मान पारितोषिक योजना आहे.

या योजनेची कल्पना एका साध्या पण लक्षवेधी प्रसंगातून साकारली. महाविद्यालयाचे भूतपूर्व प्राचार्य द.रा.कुलकर्णी सर यांना राज्य शासनाचा आदर्श शिक्षक सन्मान मिळाला. तेव्हा त्यांच्या सत्कार समारंभातून आपल्या गुणवंत, यशवंत विद्यार्थ्यांचे देखील असेच सन्मान कौतुक करावे ज्या योगे नंतरच्या विद्यार्थ्यांना यातून प्रेरणा, प्रोत्साहन मिळेल ही सद्भावना घेऊन सर्व शिक्षकांनी स्वयंसफूर्तपणे योजनेसाठी आर्थिक योगदान दिले. त्यास अनेक मान्यवरांनी देणगी देऊन सकारात्मक प्रतिसाद दिला. म्हणून प्रतिवर्षी गुणवत्ता सन्मान पारितोषिक वितरण सोहळा संपन्न होतो.

शैक्षणिक आस्था व जिद्दाला असलेले संस्थेचे हितचिंतक आणि शिक्षकांच्या वतीने प्रतिवर्षी गुणवंताचा यथोचित सन्मान सोहळा आयोजित करण्यात येतो. दि.२१ सप्टेंबर, २०१० रोजी हा सत्कार सोहळा झाला. प्रमुख अतिथी प्राचार्य डॉ.गणेश शिंदे (आदर्श शिक्षक पुरस्काराने सन्मानित), माजी गुणवंत विद्यार्थी डॉ.सचिन सोळंके (वैद्यकीय महाविद्यालय अंबाजोगाई) व ज्येष्ठ

नाट्यकलावंत माजी विद्यार्थी श्री प्रकाश देवा यांच्या हस्ते महाविद्यालयाच्या गुणवंत विद्यार्थ्यांना पारितोषिकांचे वितरण करण्यात आले. एकूण ४४ विद्यार्थ्यांनी पारितोषिके प्राप्त झाली.

विज्ञान गुणवत्ता विकास प्रकल्प

गुणवत्ता विकास प्रकल्पांतर्गत वर्षभरात चार घटक चाचणी परीक्षा, तीन सराव परीक्षा व एक प्रात्यक्षिक परीक्षा घेतली जाते. तसेच वैद्यकीय, अभियांत्रिकी, औषधी निर्माणशास्त्र व तत्सम अभ्यासक्रमातील प्रवेशासाठी दरवर्षी सामाईक प्रवेश परीक्षा (Common Entrance) घेतली जाते. त्या प्रवेश परीक्षेसाठी तयारी व्हावी या करीता महाविद्यालयातर्फे सी.ई.टी. स्वाध्याय वर्ग राबविले जातात. त्याअंतर्गत दहा घटक चाचणी व दहा सराव परीक्षा घेतल्या जातात.

कला व वाणिज्य वर्गाचा गुणवत्ता विकास प्रकल्प वार्षिक अहवाल.

१२ वी कला व वाणिज्य वर्गातील विद्यार्थ्यांचा शैक्षणिक गुणवत्ता वाढीसाठी दरवर्षीप्रमाणे २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षात गुणवत्ता विकास प्रकल्प राबविण्यात आला. या प्रकल्पांतर्गत खालील प्रमाणे उपक्रम घेण्यात आले. वासंतिक वर्गाचे आयोजन करून वर्ग घेण्यात आले. वासंतिक वर्गा अंतर्गत सर्व विषयांचे १२वी कला व वाणिज्य शाखा अध्यापन कार्य करण्यात आले. दर आठवड्यात प्रत्येक सोमवारी दोन विषयाची प्रत्येकी २५ गुणांची घटक चाचणी घेण्यात आली या प्रमाणे या कालावधीत चार घटक चाचण्या घेण्यात आल्या व गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांची प्रथम द्वितीय व तृतीय क्रमांकाची नोंद फलकावर जाहीर करण्यात आली.

द्वितीय सत्रामध्ये डिसेंबर २०१० व जानेवारी २०११ या महिन्यात बोर्ड पॅटर्ननुसार संपूर्ण विषयांच्या परीक्षा घेण्यात आल्या व विद्यार्थ्यांना तपासलेल्या उत्तरपत्रिकांचे वाटप करण्यात आले.

या प्रकल्पामुळे विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक गुणवत्तेत वाढ झाल्याचे दिसून आले.

ग्रंथालय वार्षिक अहवाल

महाविद्यालय व विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासामध्ये ग्रंथालयाचे योगदान नेहमीच अग्रभागी राहिले आहे. २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षामध्ये ग्रंथलयामार्फत राबविण्यात आलेले विविध उपक्रम व घडामोडी पुढील प्रमाणे आहेत.

१) अनुदान :- विद्यापीठ अनुदान आयोगा कडून अकराव्या पंचवार्षिक योजने अंतर्गत रेमीडीयल कोचींग, एनहॅन्समेन्ट ऑफ इनेसेटीव्ह फॉर कॅम्पसिटी बिल्डींग, कोचिंग क्लासेस फॉर इन्ट्री इन सर्व्हिसेस, कोचिंग क्लासेस फॉर नेट - सेट, ह्युमनराईट फाऊंडेशन कोर्स इ. योजनेअंतर्गत सहा लाख रुपयांचे अनुदान ग्रंथालयास प्राप्त झाले असून जवळ जवळ पुस्तकांची खरेदी पूर्ण झाली आहे.

२) ऑनलाईन बुक्स सुविधा :

मानव संसाधन विकास मंत्रालयाच्या नॅशनल मिशन फॉर एज्युकेशन थू आय.सी.टी. या योजने अंतर्गत (N-LIST) ही योजना सुरु करण्यात आली असून या योजनेचे सदस्यत्व महाविद्यालयास प्राप्त झाले आहे. त्यामुळे अभ्यासकांना जवळपास २१०० राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय जनरल्स व ५१००० पेक्षा अधिक ई-बुक्स ऑनलाईन अभ्यासता येण्याची सुविधा प्राप्त होणार आहे.

३) ऑनलाईन पब्लिक अॅक्सेस कॅटलॉग-मा.आमदार श्री विक्रम काळे यांनी त्यांच्या शैक्षणिक विकास निधीतून ग्रंथालयासाठी उपलब्ध करून दिलेल्या संगणकाच्या माध्यमातून ऑनलाईन पब्लिक अॅक्सेस कॅटलॉगची सुविधा ग्रंथालयात सुरुवात करण्यात आली असून त्यामुळे ग्रंथाच्या शोध घेणे अधिक सुलभ होणार आहे.

४) नियतकालिके

विविध विषयाला वाहिलेली अनेक नियतकालिके वाचनकक्षाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून दिली जातात त्यामध्ये १९ दैनिके, ११ साप्ताहिके, ०३ पाक्षिके, ३४ मासिके, ०४ द्वैमासिके, १४ त्रैमासिके, आणि ०४ अर्धवार्षिकांचा समावेश आहे. या व्यतिरिक्त अनेक दिवाळी अंकही वाचकासाठी उपलब्ध करून दिली जातात.

५) भेट स्वरूपात मिळालेले ग्रंथ

महाविद्यालयाचे हितचिंतक व शिक्षणप्रेमी नागरिकांकडून शैक्षणिक वर्षामध्ये ३७४७.५० रुपयाचे ४४ ग्रंथ भेट स्वरूपात प्राप्त झाले आहेत.

६) वाचनकक्ष व सायंकालीन अभ्यासिका.

विजेच्या भारनियमनामुळे विद्यार्थ्यांची अभ्यासाची होणारी गैरसोय दूर करण्यासाठी इन्व्हर्टरच्या व्यवस्थेसह सायंकालीन अभ्यासिकेची सुविधा ग्रंथालयामार्फत उपलब्ध करून दिली आहे तसेच विविध विषयावरील अनेक दैनिके व नियतकालिके वाचन कक्षाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना पुरविली जातात.

७) ग्रंथ प्रदर्शन :

विविध प्रसंगाचे औचित्य साधून ग्रंथालयाच्या वतीने गांधी व गांधी विचार, आरोग्य, मानव अधिकार इ.

विषयावरील ग्रंथ प्रदर्शनाचे आयोजन शैक्षणिक वर्षामध्ये करण्यात आले.

८) मान्यवरांच्या भेटी.

मा.आमदार विद्युत्तम काळे, वुल्लगुर डॉ.द.ना.धनागरे, डॉ.आनंद देवधर, न्यायमूर्ती भाकरे, अॅड. माधुरी क्षीरसागर, राजन क्षीरसागर, प्रा.किसन चोपडे, इ. मान्यवरांनी महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयास सदृच्छा भेट देऊन कौतुक केले.

करिअर कौन्सलिंग

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांना नौकरी बाबत निरनिराळ्या संधीची माहिती व्हावी, शिक्षणक्षेत्रात होणारे बदल कळावेत तसेच विविध रोजगाराच्या संधीची माहिती व्हावी या हेतून करिअर कॉर्नर हा उपक्रम वर्षभर राबविण्यात आला.

परभणी येथे झालेल्या करिअर गाईडन्स परिषदेसाठी प्रा. एल.एच.काळे व प्रा.के.डी.साळेगांवकर यांची उपस्थिती होती. तसेच श्रीराम प्रतिष्ठानचे महाविद्यालय, सेलू येथे करिअर परिषदेसाठी नूतन महाविद्यालयातील १०० विद्यार्थ्यांचा सहभाग होता.

विविध वर्तमानपत्रात व नियतकालिकात छापून येणा-या शिक्षण व करिअर विषयक संधी बाबत, नौकरी विषयक जाहिराती तसेच चालू घडामोडी याबाबत कात्रणे भितीपत्रकात लावण्यात आली. सदरील भितीपत्रके विद्यार्थी उत्सुकतेने वाचताना दिसून आली. यामूळे निरनिराळ्या संधीबाबत, नौकरीबाबत विद्यार्थ्यांना माहिती उपलब्ध होऊ शकली. विद्यार्थी काही शंका असल्यास संबंधित प्राध्यापकांकडे विचारणा करत होते. यामूळे विद्यार्थी व प्राध्यापक यांच्यामध्ये सुसंवाद निर्माण झाला अशा

पध्दतीने करिअर कॉर्नर उपक्रम २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षात यशस्वीपणे राबविण्यात आला.

विज्ञान मंडळ

विज्ञान शाखेतील विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्ता वाढीसाठी तसेच सर्वांगीण विकास व्हावा या करिता विज्ञान मंडळाची स्थापना करण्यात येते. २०१० - ११ या शैक्षणिक वर्षात विज्ञान मंडळ विज्ञान मंडळामध्ये प्रा.व्ही.एच.पांचाळ, डॉ.आर.एम.खाडप यांनी प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी तसेच विज्ञान शाखेतील सहकारी यांच्या मार्गदर्शनानुसार काम केले. विज्ञान मंडळाचे उदघाटन महाविद्यालयाचे सेवानिवृत्त प्राणीशास्त्र विभाग प्रमुख प्रा.डॉ.पी.एन.कुलकर्णी यांचे हस्ते करण्यात आले. प्रथम डॉ.सर्वपल्ली राधाकृष्णन यांच्या प्रतिमचे पूजन मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले. वैज्ञानिक दृष्टीकोनाला आध्यात्मिक जोड हवी असे प्रतिपादन डॉ.पी.एन.कुलकर्णी यांनी केले. अध्यक्षीय समारोप डॉ.शरद वुल्लकर्णी यांनी केला. डॉ.आर.एम.खाडप यांनी प्रास्ताविक केले. डॉ.सर्वपल्ली राधाकृष्णन हे भितीपत्रक सुधाकर सरकटे, कुलदीप पवार, शैलेष जोशी यांनी केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचलन कु.श्रध्दा त्रिपाठी हिने केले तर आभार प्रदर्शन जोशी यांनी केले.

लुईस पाश्चर ह्या शास्त्रज्ञाचे भितीपत्रक कु.बोकन, कु.त्रिपाठी, कु.अपेक्षा सोळंके यांनी प्रा.वुल्ल.नाईकवाडे, प्रा.वुल्ल.सोळंके यांच्या मार्गदर्शनानुसार तयार केले. या भितीपत्रकाचे विमोचन संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया यांनी केले.

विद्यार्थ्यांची गुणवत्ता वाढावी या हेतूने विज्ञान शाखेतील पदवी वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी प्रथमसत्र व

द्वितीय सत्र या दोनही सत्रामध्ये दोन घटक चाचणी परीक्षा व एक सराव परीक्षा घेण्यात आली.

महाविद्यालयाच्या माजी विद्यार्थी स्वप्नील बोरडे (मुंबई) याने मास कम्युनिकेशन या बाबत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. विद्यार्थ्यांसाठी सर्व विषयाकारिता सेमीनार घेण्यात आले.

गोरे गुगळेश्वर व मिर्झा जोसेफ (विज्ञान प्रथम वर्ष) या विद्यार्थ्यांनी हिस्ट्री ऑफ ओपन मायक्रोबॉयलॉजी या विषयावर भितीपत्रक तयार केले. ढेरे गजानन मुळे, कु.चव्हाळ, कु. कुलकर्णी, कु.माने, कु.सिद्दीकी (विज्ञान द्वितीय वर्ष) या विद्यार्थ्यांनी विज वापराबाबत घ्यावयाची काळजी हे भितीपत्रक तयार केले. कु.चव्हाळ अयोध्या (विज्ञान द्वितीय वर्ष) या विद्यार्थिनीने बॅक्टेरीया इन फुड हे भितीपत्रक प्रा.कु. नाईकवाडे व प्रा.कु.सोळंके यांच्या मार्गदर्शनानुसार तयार केले. याचे विमोचन नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस. एम.लोया यांचे हस्ते करण्यात आले.

कु.श्रद्धा त्रिपाठी व कु.वर्षा बोकन (विज्ञान तृतीय वर्ष) या विद्यार्थिनींनी के.के.एम. महाविद्यालय मानवत येथे संपन्न झालेल्या अविष्कार - २०१० या संशोधन महोत्सवा मध्ये आपला सहभाग नोंदवला.

विज्ञान शाखेतील विद्यार्थ्यांसाठी दाळ संशोधन केंद्र बदनापूर, प्राणीशास्त्र विभाग व वनस्पतीशास्त्र विभाग डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद, ओखाड लिमिटेड कंपनी, चिकलठाणा औरंगाबाद फिशरी रिसर्च स्टेशन पैठण या ठिकाणी अभ्यास सहलीचे आयोजन डॉ.व्ही.एच.पांचाळ, डॉ.पी.एस.खरात, प्रा.कु. सोळंके, यांच्या मार्गदर्शनानुसार करण्यात आले.

२८ फेब्रुवारी २०११ रोजी राष्ट्रीय विज्ञान दिनानिमित्त कार्यक्रम घेण्यात आला. प्रारंभी सर सी.व्ही.रमन यांच्या प्रतिमेचे पूजन मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले. प्रमुख पाहुणे प्राचार्य डॉ.व्ही.के.कोठेकर यांनी विद्यार्थ्यांना मुलभूत विज्ञानाचे महत्त्व सांगितले. प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी अध्यक्षीय समारोप केला. सुत्रसंचलन कु.दिव्या त्रिपाठी हिने केले तर आभार प्रदर्शन आनंद डवले याने मानले. दि.३० मार्च २०११ बुधवार रोजी विज्ञान मंडळ नूतन महाविद्यालय, सेलू व सामाजिक वनीकरण कार्यालय, सेलू यांच्या संयुक्त विद्यमाने डॉ.पेरीन एस.फिटर (केनिया) ममानिम यांचे कडुलिंब व त्याचे उपयोग या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे प्रशासकीय अधिकारी प्राचार्य डॉ.व्ही.के. कोठेकर यांची उपस्थिती होती. याप्रसंगी सामाजिक वनीकरण कार्यालय, परभणी येथील उपसंचालक, डॉ.जे.बी.देसाई, सहाय्यक लागवड अधिकारी श्री पी.एन.देशमुख, प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी सेलू येथील तहसीलदार श्री सतिश सोनी, नायब तहसीलदार श्री माचेवाड यांची उपस्थिती होती. या कार्यक्रमाचे औचित्य साधून मान्यवरांच्या हस्ते कडुलिंब या वृक्षाचे वृक्षारोपण करण्यात आले.

कमवा आणि शिका अहवाल

दुर्बल आर्थिक परिस्थिती असलेल्या गरजू विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेत असतानांच काही काम करून त्यातून अर्थार्जन करता यावे व त्यातून श्रमाचे महत्त्व कळावे यासाठी महाविद्यालयात कमवा आणि शिका ही योजना कार्यान्वित आहे. वर्षाच्या सुरुवातीला

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी व या योजनेचे संयोजक प्रा.एम.डी.सवंडकर यांनी विद्यार्थ्यांना या योजनेची माहिती दिली. या योजनेअंतर्गत महाविद्यालयातील परिसरात असलेल्या वृक्षांची निगा राखणे, कार्यालयातील विविध फॉर्म विक्री करणे, कर्मचा-यांना मदत करणे इ. प्रकारची कामे विद्यार्थ्यांना दिली जातात व त्या बदल्यात त्यांना आर्थिक मोबदला देण्यात येतो.

या वर्षी महाविद्यालयाकडे या योजनेसाठी ०४ विद्यार्थ्यांनी अर्ज केले होते. त्यांना कार्यालयात विविध कामे देऊन आर्थिक मोबदला देण्यात आला.

या योजनेत निवड झालेल्या विद्यार्थ्यांनी योग्य प्रकारे व उत्स्फूर्तपणे कार्य केले त्याचा एकत्रित मोबदला म्हणून त्यांना रु.१५००/- देण्यात आला.

श्रीरामजी भांगडीया वसतिगृह

बाहेरगांवच्या गरजू विद्यार्थ्यांची राहण्याची अडचण दूर व्हावी या हेतूने नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेने महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांसाठी श्रीरामजी भांगडीया वसतिगृहाची उभारणी केली. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना अल्पदरात राहण्याची सोय वसतिगृहात उपलब्ध करून दिली.

२०१०-११ या शैक्षणिक वर्षात प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांच्या मार्गदर्शनानुसार वसतिगृह समितीची स्थापना करण्यात आली. या समितीमध्ये डॉ.व्ही.एच.पांचाळ, प्रा.एस. जी.शिरोडकर, प्रा.के.डी.वाघमारे, प्रा.डी.बी. गायकवाड व प्रा.नागेश कान्हेकर यांचा समावेश होता.

शैक्षणिक वर्षाच्या प्रारंभी वसतिगृह समितीची बैठक घेण्यात आली तेंव्हा वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांसाठी नियमावली तयार करण्याचे ठरले व त्याप्रमाणे नियमावली तयार केली. वसतिगृह

समितीमधील प्रत्येक सभासदाने वसतिगृहास भेट देण्याच्या तारखा व वेळा ठरवून देण्यात आल्या.

वसतिगृहाचे कार्यालयीन कामकाज श्री विनायक राठोड यांनी केले तर साफसफाईचे काम श्री प्रभाकर गात यांनी केले.

दि.०५ सप्टेंबर १० रोजी शिक्षकदिनानिमित्त वसतिगृहात कार्यक्रम घेण्यात आला या कार्यक्रमासाठी नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया, उपाध्यक्ष अँड श्री वसंतराव खारकर, सचिव श्री द.रा.कुलकर्णी, सहसचिव श्री डी.के. देशपांडे श्री दत्तरावजी पावडे, प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी तसेच वसतिगृह समितीमधील सर्वांची उपस्थिती होती. कार्यक्रमाच्या सुरुवातीस पंकज बोराडे, पवन रोडगे, रामेश्वर शिंदे यांनी डॉ.सर्वपल्ली राधाकृष्णन यांच्यावर तयार केलेल्या भितीपत्रकाचे अनावरण मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचलन बन्सी माकोडे यांने केले तर आभार पंकज बोराडे यांने मानले. या प्रसंगी सर्व मान्यवरांनी शिक्षक दिनानिमित्त विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. स्नेहभोजनाने कार्यक्रमाची सांगता झाली

विजयादशमी, दस-यानिमित्त महाविद्यालयाच्या वतीने विद्यार्थ्यांना अल्पोहार देण्यात आला. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, श्री सुभाष मोहकरे (पत्रकार) सेलूयांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. व विजयादशमी निमित्त सर्वांना शुभेच्छा दिल्या. डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी विद्यार्थ्यांनी ज्ञानाचे सोने लुटावे असे प्रतिपादन केले.

दि.२८ नोव्हें.२०१० चंपाषष्ठी रोजी कै.श्रीरामजी भांगडीया यांच्या जयंती निमित्त वसतिगृहात कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी या प्रसंगी श्रीरामजी

भांगडिया यांच्या प्रतिमेचे पूजन केले. तसेच विद्यार्थ्यांनी यशस्वी जिवनासाठी शारीरिक स्वच्छते सोबतच मानसिक स्वच्छता अत्यंत आवश्यक आहे असे आवाहन केले. या प्रसंगी वसतिगृह समितीचे सर्व सभासद व विद्यार्थ्यांची उपस्थिती होती.

०६ डिसेंबर २०१० डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर महापरिनिर्वाण दिनानिमित्त प्रा.सुरेश हिवाळे, प्रा.के.डी.वाघमारे यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी अध्यक्षीय समारोप केला.

२६ जानेवारी २०११ प्रजासत्ताक दिनानिमित्त प्रजासत्ताक दिन या भिक्तीपत्रकाचे विमोचन डॉ.शरद कुलकर्णी यांच्या हस्ते करण्यात आले. या प्रसंगी वसतिगृह समितीचे सर्व सभासद डॉ.वसंत पांचाळ, प्रा.एस.जी.शिरोडकर, प्रा.के.डी.वाघमारे, प्रा.डी.बी.गायकवाड, प्रा.नागेश कान्हेकर, प्रा.पंढरीनाथ राऊत, श्री विनायक राठोड यांची उपस्थिती होती.

अशा प्रकारे वर्षभर महापुरुषांच्या जयंत्या राष्ट्रीय सण या निमित्त वसतिगृहात विविध कार्यक्रम घेण्यात आले व विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्यात आले वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांच्या अडचणी सोडवून त्यांना सुविधा उपलब्ध करून देण्याचा प्रयत्न केला.

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे अभ्यासकेंद्र

शालेय व महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांचे खंडीत झालेले शिक्षण तसेच इतर अडचणीमूळे शिक्षणापासून वंचित राहिलेल्यांसाठी नाशिक येथील यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे अभ्यासकेंद्र महाविद्यालयात जुलै २००५ पासून, महाविद्यालयाचे माजी प्राचार्य डॉ.व्ही.के.कोठेकर यांच्या प्रेरणेतून सुरु

झाले. २००९-१०या शैक्षणिक वर्षात एकूण विद्यार्थी संख्या २२०होती. सध्या २०१०-११ चालू शैक्षणिक वर्षात त्यात वाढ होऊन २७१ झाली. पूर्वतयारी शिक्षणक्रमासाठी यावर्षी जून २०१० मध्ये एकूण ३० विद्यार्थी परीक्षेस बसले होते आणि सर्वच पास झाले. या वर्षात प्रथम वर्ष बी.ए.साठी ९५, द्वितीय वर्ष बी.ए.८४ व तृतीय वर्ष बी.ए.५५, पूर्वतयारी ३७ असे एकूण २७१ विद्यार्थी, मे २०११ च्या अंतिम परीक्षेस बसलेले आहेत. मागील दोन वर्षापासून अंतिम परीक्षा महाविद्यालयाच्याच अभ्यासकेंद्रावर होत आहेत. अभ्यास केंद्रात दर रविवारी नियमित समंत्रण / मार्गदर्शन वर्ग घेतले जातात. या अभ्यास केंद्रामुळे महाविद्यालयाचा सेलू तालुक्यातील विविध गावांशी संपर्क होऊन विद्यार्थ्यांच्या शिक्षणाची सोय झाली आहे. महाविद्यालयाने अभ्यासकेंद्रासाठी संगणक, प्रिंटर, झेरॉक्स व इंटरनेट सुविधेसह सुसज्ज कार्यालय उपलब्ध करून दिलेले आहे. तसेच श्री एल.बी.साखरे यांची पूर्णवेळ सहाय्यक म्हणून नेमणूक केलेली आहे. दैनंदिन कामकाजात डॉ.आर.एम.खाडप सरांचे वेळोवेळी सहकार्य मिळाले. या सर्व बाबींचा परिणाम विद्यार्थी संख्या वाढली आणि त्यांचे परीक्षेत यशस्वी होण्याचे प्रमाण वाढले.

माजी विद्यार्थी संघटना

प्रतिवर्षीप्रमाणे २०१०-११ या शैक्षणिक वर्षात दिपावली, पाडव्या निमित्त दि.०६-११-११ रोजी सेलू येथील माजी विद्यार्थी स्नेहमेळावा आयोजित करण्यात आला होता. या मेळाव्यामध्ये विद्यार्थ्यांचा परस्पर परिचय व त्यांच्या महाविद्यालयाकडून अपेक्षा इत्यादी बाबत सविस्तर चर्चा करण्यात आली. या मेळाव्यासाठी माजी विद्यार्थी संघटनेचे अध्यक्ष श्री हेमंतराव आडळकर, प्रा.एस.आर. गंधम यांची

उपस्थिती होती. याप्रसंगी नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ.एस.एम.लोया आणि प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. हा स्नेहमेळावा यशस्वी होण्यासाठी प्रा.एस.डी.काळे, प्रा.संजय पिंगळगांवकर, प्रा.नागेश काळेकर यांनी विशेष परिश्रम घेतले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचलन डॉ.आर.एम.खाडप यांनी केले तर आभार प्रदर्शन डॉ.व्ही.एच.पांचाळ यांनी मानले. अत्यंत महत्वाची बाब म्हणजे महाविद्यालयाच्या वतीने घेण्यात आलेल्या विविध कार्यक्रमाप्रसंगी माजी विद्यार्थ्यांना निमंत्रित करण्यात आले. त्यामुळे आजी विद्यार्थ्यांना बहूमोल फायदा झाला. या शैक्षणिक वर्षात डॉ.सचिन सोळंके (स्वामी रामानंद तीर्थ वैद्यकीय महाविद्यालय, अंबाजोगाई), स्वप्नील बोराडे (मुंबई) कु.श्रध्दा जाधव (स्टेट बँक ऑफ इंडिया, सेलू), श्री सतिश सोनी (तहसीलदार सेलू) या विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालयास भेट दिली व कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

डॉ.सतीश टाके (चिकलठाणा खूर्द) डॉ.सुरेश कांगणे (औरंगाबाद) या माजी विद्यार्थ्यांनी अनुक्रमे त्यांच्या नातेवाईकांच्या नावाने दोन व एक असे गुणवत्ता पारितोषिके गुणवंत विद्यार्थ्यांसाठी दिली. प्रा.डॉ.अनिल कुलकर्णी (परतूर)यांनी श्रीरामजी भांगडीया वसतिगृह खोली दुरुस्तीसाठी त्यांच्या नातेवाईकांच्या स्मरणार्थ रु.२५०००.०० देणगी दिली.

‘जैव विविधता व पर्यावरण’ या विषयावर एक दिवसीय राज्यस्तरीय परिषद

दि. ०५/०३/११ रोजी विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या आर्थिक सहकार्याने नूतन महाविद्यालयाच्या प्राणीशास्त्र विभागात, जायंटस् ग्रुप

सेलूच्या संयुक्त विद्यमाने जैव विविधता व पर्यावरण या विषयावर एक दिवसीय राज्यस्तरीय परिषदेचे आयोजन करण्यात आले.

महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी परिषदेचे प्रास्ताविक केले. महाविद्यालयाच्या प्राणीशास्त्र विभागाचे प्रमुख डॉ. आर.एम.खाडप यांनी या परिषदेच्या मुख्य संयोजक या नात्याने आपली भूमिका मांडली.

परिषदेचे उद्घाटन भारत सरकारच्या वन व पर्यावरण मंत्रालयाचे माजी संचालक डॉ.ई.व्ही.मुळे यांच्या हस्ते झाले. जैव विविधतेत भारत संपन्न व समृद्ध असून जगातील ७ ते ८ टक्के जैव विविधता भारतात आढळते. तिचे लेखांकन व मूल्यांकन करणे अशक्य असून ती अमूल्य आहे. जगातील अनेक प्रजाती मानवी हस्तक्षेपामुळे नष्ट होण्याच्या मार्गावर असून त्यांची जपवणूक करण्यासाठी लोकांमध्ये जनजागृतीची आवश्यकता असल्याचे प्रतिपादन आपल्या उद्घाटनपर भाषणात डॉ.मुळे यांनी केले.

डॉ. बाबासाहेब नरळदकर यांनी आपल्या बीजभाषणात अन्नसाखळी, पर्यावरण, शेती व निसर्गचक्रासंबंधी अनेक प्रश्नांची सोडवणूक करण्यासाठी जैव विविधतेच्या संवर्धनाची आवश्यकता विशद केली.

डॉ. चंद्रशेखर हिवरे, प्राध्यापक प्राणीशास्त्र विभाग, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद यांनी आपल्या समारोपाच्या भाषणात जैव विविधतेच्या संदर्भात वेगवेगळ्या परोपजीवींचा विशेषतः ‘पाण्यातील परोपजीवी’ यावर आपले विचार व्यक्त केले.

समारोप समारंभाचे अध्यक्ष नूतन विद्यालय शिक्षण संस्थेचे प्रशासकीय अधिकारी व माजी प्राचार्य तसेच वनस्पती शास्त्र विभागप्रमुख

डॉ. व्ही.के.कोटेकर यांनी जैव विविधता व पर्यावरणासंबंधी आपले विचार व्यक्त करतांना वनस्पती, प्राणी पर्यावरण साखळीचा सविस्तर विचार मांडला.

अर्थशास्त्र परिषदेच्या २८ वे वार्षिक अधिवेशन

नूतन महाविद्यालय, सेलू येथील माजी उपप्राचार्य व अर्थशास्त्र विभागप्रमुख प्रा. आर.ए.गात यांच्या अमृत महोत्सवानिमित्त आयोजित मराठवाडा अर्थशास्त्र परिषदेचे २८ वे वार्षिक अधिवेशन दि. २० व २१ फेब्रु. २०११ रोजी नूतन महाविद्यालय सेलू येथे आयोजित करण्यात आले.

कार्यक्रमाचे स्वागताध्यक्ष डॉ.एस.एम. लोया यांनी सर्व पाहुण्यांचे स्वागत केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. या अधिवेशनाच्या उद्घाटनासाठी डॉ. आर.एस.देशपांडे, संचालक इन्स्टिट्यूट फॉर सोशल अँड इकॉनॉमिक चेंज बॅंगलोर यांना निमंत्रित करण्यात आले होते. प्रा.आर.ए.गात व सौ.गात यांचा पाहुण्यांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला. डॉ.देशपांडे सरांनी परिषदेच्या विषयाच्या संदर्भात मोलाचे मार्गदर्शन केले. त्यांनी आपल्या भाषणात दारिद्र्य व बेरोजगारी हे सर्व समस्यांचे मुळ असल्याचे सांगितले. यानंतर तसेच परिषदेचे वार्षिक 'अर्थबोध' आणि 'शोधनिबंध स्मरणिका' यांचे प्रकाशन करण्यात आले.

या परिषदेत दोन व्याख्यानमाला व तीन चर्चासत्र घेण्यात आले. कै. डॉ. व्ही.व्ही. बोरकर स्मृती व्याख्यानमाला आणि कै. डॉ. जी.एस. कल्याणकर स्मृती व्याख्यानमाला घेण्यात आली. यात डॉ. गंगाधर कायंदे पाटील यांनी भारतातील नवीन करप्रणाली या विषयावर तर डॉ. एम.एन.शिंदे यांनी

तेराव्या वित्त आयोगाच्या शिफारशी यावर सविस्तर विवेचन केले.

कल्याणाच्या अर्थशास्त्रातील बदलते प्रवाह या पहिल्या चर्चासत्राचे सूत्रसंचलन डॉ.एस.एच.जगदाळे यांनी केले. यात ३ शोधनिबंधाचे वाचन व त्यावर चर्चा झाली.

अकरावी पंचवार्षिक योजना या विषयावर दुसरे चर्चासत्र डॉ.ज.फा.पाटील यांच्या अध्यक्षतेखाली घडून आले. यात एकूण १२ शोधनिबंधाचे वाचन व चर्चा करण्यात आली.

महाराष्ट्रातील कुपोषण : समस्या व उपाय या विषयावर डॉ.एस.एस.नाईक यांच्या अध्यक्षतेखाली एकूण ७ शोधनिबंधाचे वाचन व चर्चा झाली.

सर्व चर्चासत्रात एकूण २२ शोधनिबंध वाचण्यात आले व त्यावर चर्चा घडून आली. याशिवाय परिषदेचे अध्यक्ष डॉ. आर.एस. सोळुंके, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठातील अर्थशास्त्र विभागप्रमुख यांनी मानव विकास निर्देशांकावर अध्यक्षीय भाषण केले.

डॉ.ज.फा.पाटील, संचालक, बी.सी. यु.डी. शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर, माजी सदस्य नियोजन मंडळ महाराष्ट्र शासन, यांच्या प्रमुख उपस्थितीत व डॉ. व्ही.के.कोटेकर प्रशासकीय अधिकारी नूतन विद्यालय शिक्षण संस्था, सेलू यांच्या अध्यक्षतेखाली समारोपाचा कार्यक्रम झाला. डॉ. यु.एस. पानपट्टे स्थानिक कार्यवाहक यांनी परिषदेचे संयोजन व नियोजन केले. या परिषदेच्या यशस्वीतेसाठी परिषदेचे कार्याध्यक्ष डॉ.बी.के.शिंदे व सचिव आणि कोषाध्यक्ष डॉ.टी.व्ही.मुंडे यांचे सहकार्य लाभले.

जोगदंड ऋषीकेश पांडुरंग
नॅशनल युथ फेस्टीवल, उदयपूर (राजस्थान)
येथ विद्यापीठाचे प्रतिनिधीत्व केले. तसेच राष्ट्रीय
स्तरावर शोधनिबंध 'सबसे पहले भारत' मध्ये
सहभाग.

कु.रुपाली कान्हेकर
या विद्यार्थिनीची इंद्रधनुष्य
आंतरविद्यापीठीय युवकमहोत्सवासाठी
निवड व सुगम गायनात प्रथम
पुरस्कार.

विरोष

कु.श्रद्धा शाममोहन त्रिपाठी
या विद्यार्थिनीची प्रजासत्ताक दिनी नवी दिल्ली
येथे संचलनासाठी कोटा कॅंपसाठी निवड.

कु. दिव्या त्रिपाठी
या विद्यार्थिनीस युवकमहोत्सवात कथाकथन
या स्पर्धेत तृतीय पारितोषिक प्राप्त झाले.

सेवानिवृत्त कर्मचारी

श्री आर.जी.रत्नपारखी

कार्यालय अधीक्षक

जन्म दिनांक : ०३/११/१९५२

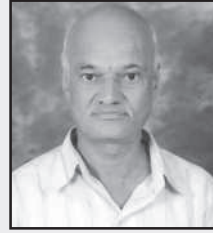
रुजू दिनांक : ०७/०६/१९७२

सेवानिवृत्ती दिनांक : ३०/११/२०१०

शिक्षण : एस.एस.सी.

श्री.रमेश गोपाळराव रत्नपारखी हे या महाविद्यालयाच्या शिक्षकेतर कर्मचारी सेवेते १९७२ या वर्षी लिपिक पदावर रुजू झाले. सन १९८८ मध्ये पुणे जिल्हा, पुणे विद्यापीठ, महाविद्यालयीन शिक्षकेत्तर सेवक संघ पुणे तर्फे आयोजित महाविद्यालयीन प्रशिक्षण वर्ग पूर्ण करून प्राविण्यासह उत्तीर्ण झाले. स्वतःच्या कर्तव्यनिष्ठेतून ते कार्यालय अधीक्षक या पदावर पोचले व आपल्या कार्यकर्तृत्वाचा स्वतंत्र ठसा निर्माण करून महाराष्ट्र शासनाचा अतिउत्कृष्ट कामाबद्दलचा पुरस्कार मिळण्यास पात्र ठरले.

शासकीय नियमानुसार वयोमानाचा ५८ वर्षे नियत कालावधी पूर्ण झाल्याने ते या महाविद्यालयाच्या सेवेतून दि. ३०/११/२०१० रोजी सेवानिवृत्त झाले. त्यांच्या निवृत्तीनंतर भावी जीवनासाठी महाविद्यालय परिवारातर्फे हार्दिक सदिच्छा !

श्री डी.व्ही.जोशी, वरिष्ठ लिपिक

जन्म दिनांक : ०२/०९/१९५२

रुजू दिनांक : ०२/०७/१९७९

सेवानिवृत्ती दिनांक : ३०/०९/२०१०

शिक्षण : पदवीधर बी.ए.

श्री. देविदास वासुदेवराव जोशी हे या महाविद्यालयात टंकलेखक या पदावर रुजू झाले. त्यांनी आपल्या सेवाकाळात कनिष्ठ लिपिक, वरिष्ठ लिपिक या पदावर सेवा केली.

श्री. जोशी यांनी त्यांच्या सेवेचा ५८ वर्षांचा नियत कालावधी पूर्ण केल्याने ते दि. ३०/११/२०१० रोजी सेवानिवृत्त झाले.

त्यांच्या भावी जीवनास महाविद्यालय परिवारातर्फे हार्दिक शुभेच्छा.

हिंदी विभाग

हिंदी विभाग

संपादक
कु. शेरें दिपाली

सहसंपादक
बोराडे पंकज
कवठे शरद

प्रेरणा

सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र
विशेषांक २०१०-११

.....प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र).....

अनुक्रमणिका

■ लेख

महाराष्ट्र की औद्योगिक क्रांती-रुबिना खाजामियाँ शेख / बढ़ती महंगाई और घटते मानव मूल्य -
रूपाली संतोषराव पाटील / महाराष्ट्रकी उन्नतीके ५० साल - कु.उपासना सांगतानी / महाराष्ट्र का
औद्योगिक विकास - कु.दिपाली रखमाजी शेरे / महाराष्ट्र राज्य के ५० साल - कु.दामिनी त्रिपाठी /
ऐसा है महाराष्ट्र हमारा - रुबिना शेख खाजामियाँ

महाराष्ट्र की औद्योगिक क्रांती

- रुबिना खाजामियाँ शेख

भारत देश का सबसे वैविध्यपूर्ण राज्य 'महाराष्ट्र' है। १९६० में जब संयुक्त महाराष्ट्र की निर्मिती हुई तब हमारे सामने आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक अनेक प्रश्न खड़े थे। इन सबका बखुबी से सामना कर हमने हर क्षेत्र में अमीट छाप छोड़ी। महाराष्ट्र के सुवर्णमहोत्सवी अवसरपर जैसे अन्य विषयों की चर्चा जरूरी है, उसी तरह महाराष्ट्र के औद्योगिक विकासपर भी विचार होना जरूरी है। महाराष्ट्र की राजधानी मुंबई जो की हमारे देश की भी औद्योगिक राजधानी है और औद्योगिक केंद्रबिंदू। इसलिये उद्योग क्षेत्र में महाराष्ट्र अपनी एक अलग पहचान रखता है।

साधारणतः तीन वर्ष पूर्व महाराष्ट्र ने महिंद्रा अँड महिंद्रा कंपनी के साथ लोगान कार निर्माण हेतु सामंजस्य करार किया। कागज पे उतारी गई लोगान कार ५ वर्ष मे ही रास्ते पर दौड पडी। पिछले १०-१५ वर्षों के उद्योगविषयक धोरणों के कारण महाराष्ट्र एक नई औद्योगिक क्रांती का अनुभव ले रहा है। महाराष्ट्र ने कई नामचीन कंपनियों के साथ औद्योगिक करार भी किये है। महाराष्ट्र के इस कार्य की सभी ने प्रशंसा की और 'स्विट्जरलैन्ड' के इन्टरनॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ मॅनेजमेंट डेवलपमेंट दूसरे राज्यों तथा राष्ट्रों की अपेक्षा अधिक है ये बताया है। प्रतिवर्ष बेसिक सुविधा,

इन्व्हेस्टमेंट का मौका, स्पर्धात्मकता तथा प्रगतिविषयक विचारों का अवलंब और कुशल नेतृत्व के आधारपर दुनियाभर के राष्ट्रों की क्रमवारी प्रकाशित की जाती है। २००६ के क्रमवारी में हमारे देश का इस सूची में समावेश किया गया। महाराष्ट्र भी इस सूची में अपना स्थान बनाने में कामयाब हो गया। महाराष्ट्र के अलावा भारत के अन्य राज्य इसमें नाम नहीं था। महाराष्ट्र इसमें ३६ वे स्थानपर था। इसके बाद अफ्रिका, कोरिया, इटली, इंडोनेशिया जैसे अन्य राष्ट्र है। सन २००५ में भी महाराष्ट्र का स्थान ४२ वा था। ये महाराष्ट्र की औद्योगिक क्रांती का ही परिणाम था।

महाराष्ट्र का विकासदर ८ प्रतिशत लगभग इससे भी उपर आया है। २०११-२०१२ में १०% होने की संभावना है। यह हर्षभरा अनुभव आने से ही महाराष्ट्र के औद्योगिक क्षेत्र तथा प्रगति में और भी गती आ गई है। २००८-२००९ में अभियांत्रिकी महाविद्यालय की विद्यार्थिसंख्या संतोषजनक नहीं थी लेकिन अब यह स्थिती नहीं रही, इन महाविद्यालयों के साथ पॉलिटेक्निक और आय.टी. क्षेत्र भी फलफूल रहा है। इस महाराष्ट्र के सुवर्णकाल में अगर हमने योग्य और प्रभावजनक तरीके से अमल किया तो प्रगति का सबसे ऊँचा शिखर प्राप्त करना हमारे लिये नामुमकिन नहीं।

बढती महँगाई और घटते मानव मूल्य

- रुपाली संतोषराव पाटील

व्यक्ति, परिवार और जातियाँ समाज का समन्वित स्वरूप ही राष्ट्र कहलाता है। इसी राष्ट्र में महँगाई बढती जा रही है। हमारा महान भारत वर्तमान में इसी प्रासदी से साक्षात्कार कर रहा है। इसके रचनाधर्मी कर्णधार महँगाई की चपेट में आकर दिन-रात परिश्रम करने के बावजूद जीवन की मुलभूत आवश्यकताओं को जुटाने में असफल हो रहे हैं और मानव की मेहनत की कमाई महँगाई के सामने निरंतर बौनी होती चली जा रही है। परंतू मानव ऐसा है जो अभावों, संकटों एवं विषम परिस्थितियों के मध्य भी जीने की ललक पैदा कर दिया करती है। ऐसे में एक कहावत कही जाती है। बुभुक्षितम् किं न करोति पापम्।
क्षीणा नराः निष्करुणाः भवन्ति।।

यही कारण है कि संप्रति हमारे देश में यत्र-तत्र-सर्वत्र लूट-खसीट, बेईमानी, अराजकता और अव्यवस्था का साम्राज्य कायम हो गया है। ईमानदारी अब जैसे आदर्श / कल्पना की बात बनकर रह गयी है नैतिकता का उपयोग केवल दुहाई देने के लिए होने लगा है। महँगाई बढ गई है इसीलिये मानव का मूल्य घट रहा है। मूल्य वृद्धी का कारण स्वरूप और वृद्धी मूल्य का मानव मूल्यों पर प्रभाव कैसा होता है ये आगे है।

मूल्य वृद्धी के कारण महँगाई बढने के कारण मानव के मूल्य में वृद्धी होती जा रही है उसके

कारण है अर्थशास्त्रीयों का यह मानना है कि जब उत्पादन बढता है तब वस्तुओं की किमत कम हो जाती है। मूल्य वृद्धीके कारण १) अबाध गती से बढती हुई जनसंख्या २) उत्पादन की अपेक्षा जनसंख्या की वृद्धी ३) अनुपलब्धता की अवस्था में मूल्य वृद्धी ४) काला बाजारी करके कृत्रिम अभाव पैदा करना ५) भोगवादी मानसिकता, प्राकृतिक आपदायें, आंतकवाद, ईर्ष्यालू, पडोसी, इतने मूल्य वृद्धी के कारण है।

मूल्य वृद्धी का स्वरूप - मूल्य वृद्धी और आम आदमी की आर्थिकअवस्था का निकटका संबंध है। महँगाई और उत्पादन जहाँ बढ रहे हैं वही रुपये की क्रय शक्ती निरंतर घट रही है। आज आम आदमी की आमदनी भले ही कितनी भी बढ गयी हो परंतू सत्य यही है की लोग कितना भी परिश्रम करने के बावजूद वह जीवन की मुलभूत आवश्यकतायें नहीं जुटा पाते। इसमें संदेह नहीं की आज के लोगों की मुलभूत आवश्यकतायें बहुत बढ गयी हैं, परंतू इन्हे मूल्य वृद्धी का एक मात्र आधार मानना अनुचित है। नगरो / महानगरो की उँची अष्टलिंगोओ और आधुनिक चकाचौंध के मध्य विराजमान झुग्गी झोपडियाँ और सडक के फुटपाथो पर अनार्थो की तरह सोने वालो की निरंतर ढ़ ह रही जमात हमारी मूल्य - वृद्धि की विसंगतियों का एक जीती जागती मिसाल प्रस्तूत करती है।

इंसानियत के साथ साथ लोगो का बिकता हुआ ईमान यही दर्शाता है कि आज बढ़ती महँगाई के समक्ष लोग कितने विवश हो चूके हैं।

मूल्य वृद्धि का मानव - मूल्यों पर दो प्रकार से प्रभाव पडता है १) तात्कालिक प्रभाव मूल्य - वृद्धि का मानव मूल्यों पर सबसे ज्यादा तात्कालिक प्रभाव यह पड़ रहा है की, लोगों की स्वार्थता निरंतर बढ़ती चली जा रही है और वे अमानवी आचरण करने लगे हैं। मूल्य - वृद्धि से परिवार बिखर रहे हैं और कल परिवार अस्तित्व में आ रहे हैं। चोरी, बेईमानी, लूट - पाट, विश्वासघात इन सबसे व्यक्ति की नैतिकता का जैसे गला ही घोंट दिया है और मानव मूल्य खोखले बनकर रह गये हैं। २) दूरगामी प्रभाव - महँगाई के दूरगामी परिणामो की केवल कल्पना ही की जा सकती है। विदेशी वस्तुओं के लिए देश का बाजार पूरी तरह से खोल देने से मूल्य - वृद्धि थम सी गयी है। बहुत - सी वस्तुओं के मूल्य इस प्रकार गिर गये हैं कि एक खरीदने पर एक मुफ्त मिल रही है। अगर ऐसा चलता रहा तो हमें आनेवाले दिनों की चिंता कैसे न होगी इस देश की कंपनियाँ तो बंद पड जायेगी। मूल्य - वृद्धि पर रोक लगाना चाहिए। यदि ऐसा नहीं हुआ तो आनेवाले दिनों में बड़े संकट आयेंगे।

मूल्य - वृद्धि को रोकने उपाय - बढ़ती महँगाई। इसके कारण मानव - मूल्य घट रहे हैं। मूल्य - वृद्धि को रोकने के उपाय निचे दिये गये हैं - १) जमाखोरो, चोरबाजारियों, कामचोर एवं रिश्वतखोर कर्मचारियों और अधिकारियों के लिए कठोर दंड की व्यवस्था की जाए।

२) समाज कंटको को कूचलने के लिए भी कानून आवश्यक है।

३) रोजगार के अधिक से अवसर जुटाये जाने चाहिए।

४) जनसंख्या की अबाध वृद्धि पर रोक लगाने हेतु एक आदर्श संहिता बनायी जानी चाहिए।

५) मूल्य - वृद्धि पर अंकुश लगाकर, देशवासियों के अंतर्मन में देशप्रेम की लौ लगा दी जाए तो इस देश की कर्मठता एकबार पुनः इसे प्रगति के पथ पर श्रुतगामी बन क्षेष्टता के शिखर पर स्थापित कर सकती है।

बढ़ती महँगाई के कारण मानवी मूल्य घटते जा रहे हैं। अगर मानव के मूल्य बढ़ाने चाहिये तो ये बढ़ती महँगाई को रोकना होगा। पर महँगाई की समस्या निवारण करना इतना आसान नहीं है। यदि एक बार महँगाई की गती तेजी के तरफ से मंदी में बदल जाये तो देशवासियों के अंतर्मन में देशप्रेम बढ़ जाएगा। अगर महँगाई कम होंगी तो मानव - मूल्य समझ आयेगा क्योंकि आम आदमी कितना भी कमाले मगर महँगाई होंगी तो वो अपने बच्चो की मुलभूत आवश्यकताएं भी पूरी नहीं कर सकता।

अगर गाँव, शहर, देश, विदेश की जनता अपनी मुलभूत आवश्यकताएँ पूरी करने के लिए कितनी मेहनत करती है, मगर महँगाई के कारण पूरी नहीं हो सकती वह आवश्यकताएँ बढ़ती महँगाई को रोकना बहुत ही आवश्यक है।

महँगाई की समस्या का निवारण कोई मामूली कार्य नहीं है। महँगाई गाँव, शहर, देश - विदेश में भी होती है। यदि एकबार महँगाई पर अंकुश लग जाए और देशवासियों की भावना प्रस्थापित हो जाए तो वे देश के मानव अपना खुन - पसीना एक करके दिन रात जाग के देश के प्रगति में चार चाँद लगा देंगे, इसमें कोई शक नहीं है। बढ़ती महँगाई और घटते मानव - मूल्य को रोकना होगा तभी सबके हाथ में रोजगार उपलब्ध हो सकता है।

जब महँगाई कम होगी और मानव मूल्य नहीं घटेंगे तभी एक गीत मन से निकलना चाहिए - हम होंगे कामयाब, हम होंगे कामयाब, हम होंगे कामयाब एक दिन। मन में है विश्वास, पूरा है विश्वास, हम होंगे कामयाब।

महाराष्ट्रकी उन्नतिके ५० साल

- कु.उपासना सांगतानी

१ मई महाराष्ट्र दिन अर्थात् राज्य का ५० वी सालगिराह बड़े खुशी और उल्लास के साथ मनाया गया। हमारे राज्य ने ५० साल पूर्ण किये और इन ५० सालों में हमारे राज्य का पूरी तरह विकास हुआ या इस विकास की ओर हम जा रहे इसे लेकर संभ्रम है।

महाराष्ट्र राज्य के ५०साल का यदि हमे मूल्यमापन करना है तो, महाराष्ट्र की स्थापना के समय जो हमारे सामने ध्येर्य एवं वैचारिक दृष्टि थी उसे हम कितना साध्य कर पाये यह भी एक विचार हमारे सामने आता है।

जब महाराष्ट्र राज्य की स्थापना हुई तब "बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय" यह चित्र शुरुवात मे दिखाई देता था। किंतू सत्ताधारियों के कारण उन्नति न हो पायी। इस सत्ताधारियों ने धर्म और जाति के नाम पर हमारे लोगों में दरार डालने का काम किया।

महाराष्ट्र का यदि सचमूच विकास हम चाहते है तो हमे सबसे पहले किसान की समस्याओं को सुलझाना पडेगा। क्योंकि पिछले दस सालों मे लगभग एक लाख किसानोंने आत्महत्या की। खेतो को हमे प्रतिष्ठा देनी होगी, तभी किसान टिक पायेगा। क्योंकि अब प्रतिव्यक्ति सोला गुंठा जमिन ही है, आनेवाले समय में खेती राज्य में रहेगी या नही ऐसी स्थिती आने की संभावना है। खेतो को यदि हम बचा पाये तो ही महाराष्ट्र राज्य उन्नति की ओर अग्रेसर रहेगा।

महाराष्ट्र की उन्नति की दूसरी ओर देखे तो हमारी प्राथमिक शिक्षा की ओर हमे ध्यान देना होगा। और हमे ऐसी शिक्षा देनी होगी जो व्यावसायभिमुख हो, विज्ञान एवं डिजीटल तंत्रज्ञान शिक्षा की ओर हमे ध्यान देना होगा। तभी ये सारी परिस्थितियाँ बदलेगी। हमे डिजीटल तंत्रज्ञान का प्रयोग करना होगा। हमारी प्रगति हुई है कि एक मजदूर के पास भी मोबाईल है। यदि हमने शिक्षा पर विशेष बल दिया तो हमारा राज्य जो बहुत अग्रेसर माना जाता है तो वह आनेवाले समय में इससे भी अग्रेसर होगा।

ज्यों-ज्यों योजनाएँ आती है वह अतिसामान्य लोगो तक पहुँचे तो ही हमारा राज्य विकास कर पायेगा। जो हमने ५० वर्ष पूर्व सपना देखा था उसे आज हम पुरा कर सकते है। क्योंकि हमारे राज्य की आर्थिक स्थिती बहुत ही अच्छी है। किसी भी राज्य को यदि आर्थिक स्थिती अच्छी हो तो विकास की ओर जा सकता है। किंतू उस उन्नति को ओर जाने के लिए हर व्यक्ति को यह सोचने की आवश्यकता है कि इस उन्नति में मे कितना हिस्सेदार हूँ।

महाराष्ट्र राज्य की जब स्थापना हुई तब से लेकर आजतक सरकारने अलग- अलग उद्योग, पानी, बिजली, रास्ते, संचार, इन क्षेत्रों मे हमने बहुत प्रगति कर ली है। केवल इन क्षेत्रों मे ही नही बल्कि हमारी ग्रामीण अर्थव्यवस्था पर भी हमारी सरकारने विशेष बल दिया। भूमिहिन किसान, मजदूर, आदिवासी, अल्पसंख्याक इनके कल्याण के लिए अनेक योजनाएँ यहाँ पर उपलब्ध करनी चाहिए।

हमारी राज्य सरकारने कृषि विद्यापीठ, तंत्र विद्यापीठ, आरोग्य विकास विद्यापीठ स्थापित करवाकर शैक्षणिक क्षेत्र मे अपूर्व क्रांति की है। जिसका फायदा सभी लोगों को मिल रहा है।

उस दशक मे तो महाराष्ट्र सरकारने रोजगार हमी योजनाएँ, तंटामूक्त अभियान, स्त्रीभूषण हत्या प्रतिबंधक कायदा, निर्मलग्राम, राष्ट्रीय - ग्रामीण आरोग्य अभियान, संत गाडगेबाबा ग्रामस्वच्छता अभियान आदि योजनाएँ हमारी जनता को देकर महाराष्ट्र को अग्रसर राज्य बनाया है।

निश्चित ही यह कहा जा सकता है की, इन पचास सालों मे जो महाराष्ट्र राज्य का विकास हुआ ही है किंतु आनेवाले भविष्य में हम और अधिक उन्नति कर सकते है।

महाराष्ट्र का औद्योगिक विकास

कु.शेरे दिपाली रखमाजी

देश की आर्थिक क्षेत्र की उन्नति साधारणतः औद्योगिक उन्नति पर निर्भर रहती है। महाराष्ट्र ने औद्योगिक क्षेत्र में बाजी मारी है। औद्योगिकीकरण में महत्वपूर्ण भूमिका महाराष्ट्र की है।

महाराष्ट्र की जनसंख्या अन्य राज्य के जनगणना से १० प्रतिशत से कम होने के बावजूद भी संघटित औद्योगिक क्षेत्र में मूल्यवृद्धिने देश का क्षेत्र २७ प्रतिशत से भी ज्यादा है। स्थूल राज्य के उत्पादन में वस्तु निर्यात के क्षेत्र का हिस्सा लगभग २० प्रतिशत है और अखिल भारतीय स्तर पर तत्सम लगभग १५ प्रतिशत हिस्सा है।

भारत का मुक्त औद्योगिक धोरण १९९१:-

भारत सरकारने १९९१ में बताये हुए औद्योगिक धोरण मुक्ति के उद्देश -

- १) भारतीय अर्थव्यवस्था में जागतिक अर्थव्यवस्था का सुसूत्रीकरण करने के लिए उदारीकरण का धोरण स्विकारना चाहिए।
- २) विदेश गुंतवणूक का बंधन नहीं चाहिए।
- ३) स्थानिक उद्योगकों को एकाधिकार और प्रतिबंधक व्यवसाय पध्दती (एम.आय.टि.पी.) अधिनियम से बंधन मुक्त करना होगा।

महाराष्ट्र का औद्योगिक धोरण २००१:-

औद्योगिक विकास के साथ विभागीय विकास का समतोल बनाये रखने के लिए वित्तीय प्रोत्साहन देने के रचनात्मक परिवर्तन ने आर्थिक उन्नति के दूसरे क्षेत्र में प्रवेश किया है।

महाराष्ट्र का औद्योगिक विकास २००१ उद्देश-

- १) बेरोजगारों को ज्यादा संधी उपलब्ध करवाना यह धोरण का उद्देश था।
- २) राज्य के औद्योगिक क्षेत्र की निर्यात बढ़ाना।
- ३) उद्योग और मुलभूत सुविधा में उन्नति चाहिए।
- ४) पर्यावरण को अच्छी तरह से नियोजन करना तथा माहिती तंत्रज्ञान, उच्च तंत्रज्ञान, ज्ञानाधिष्ठीत तंत्रज्ञान के क्षेत्र में उद्योगको को उत्तेजन देना।
- ५) राज्य के मागास भागों में लघूउद्योग की स्थापना करने के लिए विशेष भांडवल प्रोत्साहन और नया वस्त्रोद्योग होजिअरी को अनुदान देना।
- १) औद्योगिक क्षेत्र और वसाहती के राष्ट्रीय तथा आंतरराष्ट्रीय स्तर की शैक्षणिक और संशोधन संस्थाओं को बढ़ती देना।
- २) विशेष आर्थिक क्षेत्र की निर्मिती करना।
- ३) अपारंपारिक ऊर्जा का विकास करना।
- ४) माहिती तंत्रज्ञान के उत्पादनपर विक्री का कर बताना।
- ५) नई सामुहिक प्रोत्साहन योजना की राज्य के मागास भागों में शुरुआत करना। नया औद्योगिक विभागों का विद्युत मुद्रांक शुल्क और नोंदणी शुल्क माफ करना और जकात या प्रवेश कर की परतावा करना।

यदि इन औद्योगिक धोरणों के साथ हमारा राज्य यदि स्विकारेगा तो निश्चितही हमारे राज्य का औद्योगिक विकास होगा।

महाराष्ट्र राज्य के ५० साल

कु.दामिनी त्रिपाठी

महाराष्ट्र का सुवर्णमहोत्सव मनाते हुए मुझे याद आते हैं वो भ्रष्टाचार से भरे दिन, नेतृत्व के नाम पर जाति - जाति के नाम पर धर्म - धर्म के नाम पर होनेवाले दंगे फसाद, रस्ते पर आती हुई मंदिर की आरती और मस्जिद का नमाज।

कौन, किसे और क्यों जला रहा है समझ मैं नहीं आता। जात पूछे बिना तो शमशान में भी जगह नहीं मिल रही है। यह सभी कड़वे सच हमारे महाराष्ट्र के ही हैं। मार्च १९९३ में का बॉम्बस्फोट, मुंबई का ही ११ जुलाई को लोकल ट्रेन हुआ बॉम्बस्फोट, परभणी - जालना- नांदेड इन शहरों में सभी जगह हुए बॉम्बस्फोट, मालेगांव और धुले का दंगा और २६ नोव्हेंबर का बंबई में हुआ आंतकवादी हमला इन सभी घटनाओं से हमारे महाराष्ट्र के सुवर्ण महोत्सव को दाग लग गया है।

दरिद्री, बेरोजगारी, भ्रष्टाचार, किसानों की आत्महत्या, तेल - बालू, माफियो का गुंडा राज इन सभी विकृतियों के आर.डी.एक्स. कदम-कदम पर बिछे हुए इस बात हमें गंभीरतापूर्व विचार करना चाहिए। और आनेवाले दिनों में इसके लिए इच्छाशक्ति की जरूरत है। मुझे लगता है वोटों के राजकारण के बजाय जब जनता के हित का राजकारण होगा ये सभी सवाल तब हल हो। गडचिरोली, चंद्रपूर का नक्षलवादी भी खत्म किया जा सकता है।

महाराष्ट्र दिन के दिन हम १०५ हुतात्माओं के नाम लेते हैं। पर सिर्फ उनका नाम लेने से हमारे राज्य के सवाल का जवाब नहीं मिलेगा। महाराष्ट्र का सुवर्ण महोत्सव मनाते वक्त हमें कुछ सवाल का हल निकालना बेहद जरूरी है। बढ़ती हुई लोडशेडिंग की वजह से एम.एस.इ.बी. का अर्थ बदलकर मन्डे टू सन्डे इलेक्ट्रीसिटी बंद यह हो गया है।

पुरी दुनिया का अन्नदाता किसान आज आत्महत्या कर रहा है। इन सभी कारणों की वजह से हमारा आर्थिक विकास दर घटता जा रहा है। भाषावाद, प्रांतवाद, राजकारण न करके हमें "मी मराठी" यह अभिमान का झंडा गाड़ना चाहिए। इस स्वाभिमान को हम सभी महाराष्ट्रीयन लोगों का ही आगे बढ़ाना होगा। जब ये सभी चीजे होंगी सिर्फ तभी हम राष्ट्रवाद और प्रांतवाद को नष्ट कर सकते हैं। जिस दिन महाराष्ट्र के शहीदों की वेदना दूर होगी उसी दिन सही मायने में महाराष्ट्र सुवर्णमहोत्सव मनायेगा।

विविधताओं से भरा हुआ भारत देश का अंलकार रूपी राज्य मतलब महाराष्ट्र साधु संतो की भूमी, शूर विरो का विजयपथ कलावानों का, मायका याने महाराष्ट्र। तिलक, आगरकर, आंबेडकर, म.फुले इन सभी समाजसुधारकों की कर्मभूमी, मतलब महाराष्ट्र। ऐसे बहुत से विशेषण

हम महाराष्ट्र राज्य को लगा सकते हैं। हिंदवी स्वराज्य की स्थापना करते वक्त शिवाजी महाराज को जिंदगीभर लड़ाई करनी पड़ी, यही है महाराष्ट्र का इतिहास। संयुक्त महाराष्ट्र की निर्मिती करते वक्त भी महाराष्ट्र को लड़ाई करनी पड़ी थी, १०५ हुतात्माओं के बलिदान के बाद ही १९६० को संयुक्त महाराष्ट्र की निर्मिती हुई। एक रोमांचक लड़ाई और गौरवशाली इतिहास के साथ आज हम इस साल महाराष्ट्र का सुवर्ण महोत्सव मना रहे हैं।

जिसके काम में ही महानता है और नाम में राष्ट्र ऐसे इस महाराष्ट्र ने देश में सबसे आगे रहने का बहुमान प्राप्त किया है। साथ- ही साथ नई - नई योजनाओं को प्रारंभ करके एक आदर्श राज्य निर्माण किया है। बीते ४९ साल के काम में महाराष्ट्र ने शैक्षणिक, सांस्कृतिक, आर्थिक और औद्योगिक क्षेत्र में बहुत बड़ी उड़ान भरी है। प्रगति के उस ओर के लिए हमें मेहनत करनी होगी। हम जानते हैं की महाराष्ट्र के भाग्य विधाता कै. यशवंतरावजी चव्हाण उन्होंने महाराष्ट्र का मंगल कलश लाया और इस महान राष्ट्र के निर्मिती के लिए एस.एम.जोशी, गोरे, सेनापती बापट, आचार्य अत्रे, प्रबोधनकार ठाकरे, भाऊसाहेब हीरे, धनंजय गाडगील, प्रा.मधु दंडवते ऐसे अनेक महान नेताओं ने अपना योगदान दिया। आज की युवा पिढी का महाराष्ट्र का आंदोलन क्यों और कैसे हुआ ये जानना जरूरी है। क्योंकि हमारे इतिहास से वर्तमान और भविष्य की चिंता की जा सकती है। इसलिए डॉ.आंबेडकर कहते हैं - जो इतिहास नहीं जानते उनका वर्तमान और भविष्य नहीं होता। कोई महत्वपूर्ण भाग महाराष्ट्र ने प्राप्त किया है। राजकारण के लिए समाजकारण की परंपरा यहाँ है।

शिवाजी महाराज के जमाने से चलती आ रही परंपरा स्वातंत्र्य लड़ाई में और भी तेजस्वी हो गयी। इसलिये भारत जैसे महान राष्ट्र में महाराष्ट्र कहलाने का मान हमें मिला है। महाराष्ट्र देश की राजधानी मुंबई पूरे देश की औद्योगिक राजधानी है। पुना यह महानगरी विद्या का मायका है। यही पर बाबा आमटेजी ने कुष्ठरोगियों को संजीवनी दी। हिवरे बाजार के द्वारा हरियाली का दान देनेवाले पोपटराव पवार यही के हैं। अपने बॅट की जादू दिखानेवाले सचिन हो या बिना चुके लक्ष हासिल करनेवाला अभिनव बिंद्रा या फिर अनिसा सय्यद यह सभी व्यक्ति महाराष्ट्र की ही हैं। संत, महंत, महापुरुषों की परंपरा प्राप्त किया हुआ यह महाराष्ट्र जिसमें मूल्य, तत्त्वज्ञान विश्व को दिये।

देश के संपूर्ण उत्पादन में महाराष्ट्र का ३०.६३ हिस्सा है। राज्य के लिये बनाये गये गीत बिगाड दिये गये हैं, और यह गीत कभी कभी मोबाईल के रिंगटोन में ही सुनाई देते हैं-

मराठवाडा क्रोध से जल रहा है,
विदर्भ के मन में असंतोष है,
पश्चिम महाराष्ट्र को मदत की जा रही है,
और हमारा विकास हुआ नहीं
ऐसी अन्याय की भावना
कोंकण और उत्तर महाराष्ट्र में
निर्माण हो रही है।

महाराष्ट्र में मुंबई है पर मुंबई में महाराष्ट्र बहुत कम ही मिलेगा। ऐसी हालत में हमें किसे आदर्श मानना चाहिये ? क्योंकि महाराष्ट्र में हमें भाषावाद, प्रांतवाद, धर्म और जाती की राजनीति में हमें बहुत बड़ी किमत चूकानी पडती है। जितने दंगे फसाद जाती और धर्म के नामपर हुये हैं, उतने किसी और बातों के लिये नहीं हुये हैं।

ऐसा है महाराष्ट्र हमारा

- रुबिना शेख खाजामियाँ

वेश, भाषा, संस्कृति की विविधताओं से सजा
 भारत देश हैं हमारा
 इस भारत के अलंकाररूपी चमकता है
 एक महाराष्ट्र तारा
 कार्य में जिसके महानता नाम में
 है राष्ट्र समाया
 इसके आंदोलन में महाराष्ट्र के १०५
 हुतात्माओं ने खून बहाया
 तब जाकर १९६० में हमने संयुक्त
 महाराष्ट्र को पाया
 २६ जिलों को समाविष्ट कर नेहरुजी ने
 इसकी स्थापना का बिगूल बजाया
 मुंबई इसका ताज बनी, पुणे संस्कृति का घर
 इसकी सफलता का दसौ दिशाओं बजता हैं स्वर
 मंगल कलश निर्माण कर यशवंतराव बने
 भाग्यविधाता
 आचार्यजी, सेनापती, प्रबोधनकार ने भी
 खूबी से अपना कार्य निभाया
 इसी महाराष्ट्र ने सचिन, अभिनव जैसे
 वीर पुत्रों का निर्माण किया
 पं. भीमसेन, स्वरसम्राज्ञी ने अपने स्वर से
 दुनिया को मोहित किया
 सत, महात्माओं की भूमी वीरों का ये विजयपथ
 ढले न इसकी शान कभी मिलकर ले ये शपथ
 फिर भी आज दुख यही है
 मुंबई में महाराष्ट्र नहीं है
 विषमता की दरी भी है ऐसी फैली
 कही दो वक्त की रोटी तो किसीके
 हाथ में है अरबो की है थैली
 चंद्रपूर, गडचिरोली में आंतकवाद है फैला ऐसा
 हाथियार हाथ लेते बच्चे खिलोने जैसे
 दरिद्र्य, बेरोजगारी फैली, किसान कर
 रहे हैं आत्महत्याये
 सोचो महाराष्ट्रवासियों तुमने
 कभी भी की थी ऐसी आशायें
 चलो मिलकर हम सब कोशिश करें
 महाराष्ट्र को ऐसा राज्य बनाये
 इसकी महानता की मिसाल कोई और न दे पाये
 अंधकार की ध्वनी यह सुनने में भी न आये
 हर एक महाराष्ट्रवासी ऐसा मकाम पाये
 ऐसा मकाम पाये.....

ENGLISH SECTION

English Section

Editor :
Kale Nagesh

प्रेरणा

Sub Editor :
Mane Priyanka

सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र
विशेषांक २०१०-११

Sub Editor :
Paul Dnyaneshwar

.....प्रेरणा वार्षिकांक २०१०-११ (सुवर्णमहोत्सवी महाराष्ट्र).....

Index

■ Articals

Languages of Maharashtra - Kharat Balasaheb Sambhaji / **Sant Dnyaneshwar** - Shinde Sadashiv Dattarao / **Media of Maharashtra** - Shaikh Afsar / **Medha Patkar** - Mohmmad Aslam / **Sachin Tendulkar** - Sachin Kishorrao Vaidya / **Business and Economy of Maharashtra** - Nagesh Balasaheb Kale / **Tourism of Maharashtra** - Vaidya Vishwanath Narhari / **Culture of Maharashtra** - Prafull Kishorrao Vaidya / **History of Establishment of Maharashtra** - Siddiqui Adiba farzeen Md. Salemmuddin / **The Legend of Social work** - Priyanka Pralhadrao Mane / **Aim of Education** - Ku. Kulkarni Madhavi / **Jyotiba Phule** - Ashok Balasaheb Kale / **Sports of Maharashtra** - Vaibhav Sudamrao Vaidya / **Development of Women** - Shweta Shripadrao Kulkarni / **History of Maharashtra** - Shradha S.Tripathi / **Dances of Maharashtra** - Alluddin Musakhan Pathan / **Costumes of Maharashtra** - Rushikesh Jogdand / **Cuisines of Maharashtra** - Pathan Muddasir Khan / **Dad** - Chitralkha Gajendraro Shere /

Languages of Maharashtra

-Kharat Balasaheb Sambhaji

The Language is the reflection of the culture of any particular region. The Maharashtrian people are known as Marathi people and their official language is Marathi. Other dominant languages of Maharashtra are Konkani, Hindi and English. Marathi is an Indo Aryan language in India and the 15th most spoken language in the world. The origin of Marathi dates back to 1300 years ago. Its syntax and grammar are derived from Prakrit and Pali. The Marathi literature has its origin in the 13th century. It is developed from the Prakrit, which was the official language was developed after the rise of Yadava dynasty of Devgiri. Many famous Marathi saints such as Saint Dnyaneshwar, Saint Eknath and Saint Tukaram can be credited with endowing Marathi literature with richness. There is a plenty of excellent literature written in Marathi. Marathi literature and Marathi drama, which are both very progressive and rich, encapsulate the cultural tradition of Maharashtra very well. The ancient Marathi literature includes the classic books written by the popular Saints such as Dnyaneshwar, Tukaram, Namdev, Eknath and Samartha Ramdas. The holy Grantha Dnyaneshwari is written by Saint Dnyaneshwar, also considered as a milestone in Marathi literature. Mukteshwar translated great epic Mahabharata from Sanskrit into Marathi. Dasbodh and Manache Shlok are written by Ramdas. Recently great writers like P.L.Deshpande, P.K.Atre, N.S.Phadke, Vijay Tendulkar, Vasant Kanetkar, V.S. Khandekar and Shivaji Savant have added richness to the Marathi literature by their heart-touching

books. Marathi dramas have preserved their identity. Many musical dramas, comic dramas and emotional family dramas are very popular among the people of Maharashtra. There are different divisions of Marathi language according to the dialects. They are Khandeshi, Konkani, Ahirani, Varhadi, Samavedi, Wadvali Ahirani is spoken in Dhule, Jalgaon, Nashik and Nandurbar. Ahirani language has adopted some words from Hindi and Gujrati.

Khandeshi language is spoken in post Khandesh, especially in Ravar and Yawal Talukas. It is also called as Tawadi. Varhadi language is spoken in the Vidarbha region. According to the constitution of India. Konkani is one of the twenty two official languages. Konkani, Wadvali was usually spoken by Wadvals, the agricultural plot owners of Naigaon and vasai region. This dialect is preserved by the native Roman Catholics. Samvedi is generally spoken in the interior regions of virar and Nala Sopara, located in the north of Mumbai. As the name suggests, its origin is associated with the Samvedi Brahmins. Marathi is mostly spoken in Andhra Pradesh. Due to Globalization, influence of English is increasing in the younger generation. The Government of Maharashtra has declared that English should be taught as the second language from the first standard. Hindi and English are also widely used languages in Maharashtra, in the urban areas. The capital city Mumbai is the cosmopolitan city and many other languages are also spoken such as Punjabi, Urdu, Hindi, English and Sindhi etc..

Sant Dnyaneshwar (1275-1296) in Marathi (also known as Dnanadeva) or Dnyaneshvar was a thirteenth century rebeler saint-poet in Maharashtra. He was a yogi born in a socially marginalized high cast family. He was the first noteworthy proponent of Bhagwat Dharma, a saint of Bhakti (devotional worship) tradition of Hinduism. Dnyaneshwar composed Bhavarthdeepika or Dnyaneshwari to explain sacred knowledge of the holy book Bhagwadgeeta to the masses. He took sanjeevan Samadhi, a yogic path to salvation by giving up life at the young age of 21. Sant Dnyaneshwar was born in a Deshastha Yajurvedi Brahmin family by Vitthalpant Kulkarni and Rukminibai, at Apegaon in the Ahmednagar district of Maharashtra, India. He was the second of their four children. His elder brother was Nivrattinath, and younger brother was sopandev and his sister was Muktabai. Vitthalpant, a devoted Brahmin, had earlier left his home to attain a hermit's life. A sannyasi returning to family life was unacceptable to the establishment, and a social boycott, was called on this poor family, the couple and children suffered much with the boycott, but kept on with their spiritual knowledge, unable to bear this social brunt, the couple committed what was perhaps a suicide in the deep waters of river Ganga as an atonement for their actions. However, that didn't save the children from social wrath.

Sant Dnyaneshwar

- Shinde Sadashiv Dattarao

Dnyaneshwar and his brothers were denied basic needs like food and water. The children continued their path of spiritual knowledge. This knowledge and some uncommon experiences from their yogic life finally gave all four children the place they deserved in the society. Sant Dnyaneshwar took sanjivan Samadhi at Alandi in Pune district of Maharashtra India. Sant Dnyaneshwar's writing is a combination of scholarly intelligences and poetic beauty. He alone with sant Namdev propagated the Warkari tradition, that has been alive for over 700 years. It's major works include the Bhavarth Deepika/ Dnyandevi, popularly known as the Dnyaneshwari, a commentary on the Bhagvad Geeta written in Marathi Dnyaneshwari is one of the three sacred books or prasthantrayi of Bhagwad Dharma. (Locally called the warkari moevment) Nearly a thousand Marathi devotional songs (Abhanga) the Amritanubhava is the work in which he has stated his own philosophy, also called chitvilasavaada. The works of Dnyaneshwar and his siblings have influenced the Marathi culture to this day. The poetry of Dnyaneshwar and Muktabai is still very popular in Maharashtra even after 700 years. Nivrutinath elder brother of Dnyaneshwar, was an authority in nath sect. Dnyaneshwar accepted his elder brother as his Guru. After Dnyaneshwar, Nivruttinath travelled with his sister on a pilgrimage along Tapi river where they were caught in a thunderstorm and mukta lost in it and never treced. Nivruttinath took to salvation (samadhi) at triambakeshwar. Sopandev younger brother attained Samadhi at Saswad near Pune. Muktabai the youngest of the siblings. Muktabai (Muktai) was known for her simple and straight expression of thoughts.

Media of Maharashtra

- Shaikh Afsar

Media of Maharashtra is diversified. It includes the print media, radio stations and television channels.

1) Print Media :

The newspapers and magazines constitute the print media of Maharashtra. The daily newspapers in Maharashtra are published in Marathi, Hindi and English. Some of the popular Marathi newspaper in Maharashtra are Maharashtra Times, Kesari, Lokmat, Sakal, Pudhari, Samna, Loksatta and Aikya. Mumbai Mid-day E-paper is the online version of the evening newspaper. Daily news analysis. Gomantak Times, Times of India, The Indian Express are some of the famous English newspapers. Nav Bharat Times is the newspaper published in Hindi language. The newspaper of Bombay Samachar is published from Maharashtra, in Gujrati language. The newspapers and magazines constitute the print media of Maharashtra. The daily newspapers in Maharashtra are published in Marathi, Hindi and English.

2) Radio station –

There are many broad casting and relay centers of all India Radio (Akashvani) in the state of Maharashtra. There are several FM and AM radio channels, which are aired in various cities of Maharashtra. Vividh Bharati,

that provides different entertainment programs, is very popular throughout the state. Now days, Radio Mirchi has become extremely popular. Some of the famous radio stations in Maharashtra are :

- Vividh Bharati
- Radio Mirchi
- All India Radio
- Gyan Vani
- Red FM
- Radio City
- Radio One

These radio stations provide the daily news and various entertaining programs.

3) Television Channels

The television is the visual media of Maharashtra. Previously, Doordarshan was the only television channel of air news, views and entertainment through the audio-visual medium. Now days, many private channels are launched. In 1998, a full blown Marathi channel was launched by Doordarshan. It is known as DD-Sahyadri. The Zee Network launched their Marathi channel known as Alpha Marathi in 1999. Now it is known as Zee Marathi. It provides various quality programs such as theatre reviews, breakfast shows, Spirituality Satire, etc. Many new channels such as ETV Marathi, Adhikari brothers have launched a new channel known as Mi Marathi at the beginning of 2007. There was also the launching of the First that is Z 24 Tass Marathi news channel in 2007. Very recently, a new channel known as Zee Talkies.

Medha Patkar

- Mohammad Aslam

its liar veteran of several facts, monsoon Satyagrahas on the banks of the rising Narmda, her uncompromising insistence on the right of life and livelihood has compelled the post- Independence generation in India as well as around the world to revisit the basic questions of natural resources, human right environment, and development, facing police boasting and many tail terms on the way. She contrives of believe in the best of people and the democratic system.

Medha Patkar Known and loved by millions of villagers and city of India and the world over and founder of the Narmada Bachao Andolan and National Alliance of people's movement. She was born on 1 December 1954 in Bombay. Her father fought in India's independence movement and later was a trade unionist. Her mother worked in women's organization named Swadhar. After earning an M.A. Social work from the Tata Institute of Social Science. She worked with voluntary organizations in Mumbai slums for 5 years as well as tribal districts of North east Gujrat for 2 years. She left her position on the facility of Tata institute of Social Science as well as her unfinished Ph.D. she was immersed in the tribal and peasant communities in Maharashtra, Madhya Pradesh and Gujrat. Eventually organized the Narmda Bacho Andolan. The Narmda Bacho Andolan was a fight for information about the Narmda valley development projects and other large dams along the Narmda river. Eventually when it become clear that the magnitude of the project perched accurate assessment of damages and losses, that the rehabilitation was impossible, the movement challenged the very basis of the project and questioned its claim to "Development".

She has won our police and even government officers through her simple faith in justice and comprehensive analysis of the facts at recent occupation by the Narmda Bachao Andolan of the ministry of water resources in Delhi. A police officer was a heard saying on his mobile phone but this is not a law and order problem. Linking the movement thoughts in India Medha Patkar is a converter of the National Alliance of peoples moment into a non electoral, secular impartial practical alliance apposed to Globalization, liberalization based economic policy and for alternative development paradigm and plans. She has served as a commissioner to the World Commissions on Dams the first independent global commission constituted to enquire and the water power and alternative issues, related to dams across the world. Talking up a two pronged approach of sangharsh (struggle) and hirman (constructive work) Medhatai has worked with villagers and community groups to develop energy, water harvesting and education for tribal children. The reva teevanshala using both and local syliet taught by local teacher in the local language is a system of non residential schools and four day school in the tribal villages of Maharashtra, Madhya Pradesh and Gujrat. Medha patkar has received numerous awards, including the Dinanath Mangeshkar award, Mahatma Fule award Right Live hood award Gold Man Environment prize Green Ribbon award for best international political complainer by BBC and the human rights defenders awards from amnesty International

Among Inida's most dynamic activists, medhatai or Medha didi, as she is called by school children and police alike, knows the Narmada valley hamlet by hamlet. Equally feet footed on the narrow mountain path with only a torch and the light of the moon and stars, or on the Indian Railway where all the ticket collector (TCS) are familiar with her traveling karyalaya documents banners, pamphlets... Metha Patkar follow the truth to

Sachin Tendulkar

- Sachin Kishorrrao Vaidya

Sachin Ramesh Tendulkar is born on 24 April 1973 in Mumbai, Maharashtra, India. He has also so many nick names such as Little Master, Tendlya, The God of Cricket, Master Blaster, the Master and the Little Champion.

Sachin Tendulkar is an Indian Cricketer widely regarded as one of the greatest batsmen in the history of cricket. He is the leading run-scorer and century maker in test and one-day international cricket. He is the only male player to score a double century in the history of ODI cricket. In 2002 just 12 years into his career. Wisden ranked him the seond greatest Test batsman of all time, behind 'Donald Bradman', and second greatest one-day international batsman of all time, behind 'Viv Richards', In September 2007, the Australian leg spinner 'Shane warne' stated Tendulkar is one of the greatest player though he has played with or against. He is sometimes referred to as the Little Master or the Master Blaster. Tendulkar is seen as an inspiration not only by cricketers but also by many other international sportspersons. Tendulkar is the First and the only player in Test Cricket history to score fifty centuries in all international cricket combined now he has made 97th centuries in international cricket on 17 October 2008 When he surpassed 'Brian Lara's record for the most runs scored in test cricket, he also became the first batsman to score 12,000,13,000 & 14,000 runs in that form of the game, having also been the third batsman and first Indian to pass 11,000 runs in test cricket.

He was also the First player to score 10,000 runs in One-day internationals, and also the first player to cross every subsequent 1000 run mark that has been crossed in ODI cricket

history and 200 runs in a one-day international match. In the fourth test of the 'Border-Gavaskar' Trophy against Australia, Tendulkar surpassed Australia's 'Allan Border' to become the player to cross the 50 run make the most number of times in test cricket history and also the second ever player to score 11th test centuries against Australia, tying with 'Sir Jack Hobbes' of England more than 70 years previously.

Tendulkar passed 30,000 runs in international cricket on 20 November, 2009, and has been honored with the 'Padma Vibhushan' award India's second highest civilian award. And the 'Rajiv Gandhi Khel Ratna' award, India's highest sporting honour. Tendulkar became the first sportsperson & the first personality without an aviation background to be awarded the honorary rank of 'Group Captain by the Indian Air Force'. He won the 2010 Sir Garfield sobers Trophy for cricketer of the year at the ICC awards. On 28 January 2011, he also won the 'Castrol Indian cricketer of the year' award.

Business and Economy of Maharashtra

-Nagesh Balasaheb Kale

Maharashtra has a flourishing economy which is based on the edifice of a strong infrastructure. The state has a sound economic and social infrastructure. The economic infrastructure includes the roads, airports, railways, ports, telecom and power. Education and training, tourism and health services are included in the social infrastructure. Maharashtra accounts for about 17 percent of the foreign direct investment that is received by the country and 13 percent of the national industrial output. The states favorable economic policies of 1970's have flourished by the business and economy of Maharashtra, thereby making it the leading industrial state of the country. 46 product of Maharashtra Governments have also contributed to the growth and development of the economy and infrastructure. But despite being a highly industrialized state agriculture is the main occupation of the people of Maharashtra. Approximately 64 percent of the labour force of Maharashtra is employed in agriculture. The principle food product of Maharashtra are jowar, wheat, bazra, rice, onions, mangoes, oranges, bananas, grapes and pulses. Tobacco groundnut, sugarcane, turmeric and cotton are the primary cash crops of the state. The total area used for the cultivation of crops is about 33,500 square kilometers. The two main industries in Maharashtra are textiles and sugar.

Maharashtra's sugar industry has made great progress in the cooperative sector. Pharmaceuticals, food processing, electronics, petrochemicals, chemicals in the state. Other important industries products, wine, machine tools, plastic wares, engineering goods and steel and iron castings. The animal husbandry is also an important industry in Maharashtra. The cattle are reared for milk and milk products, flesh and leather Mumbai, the capital city of Maharashtra, is

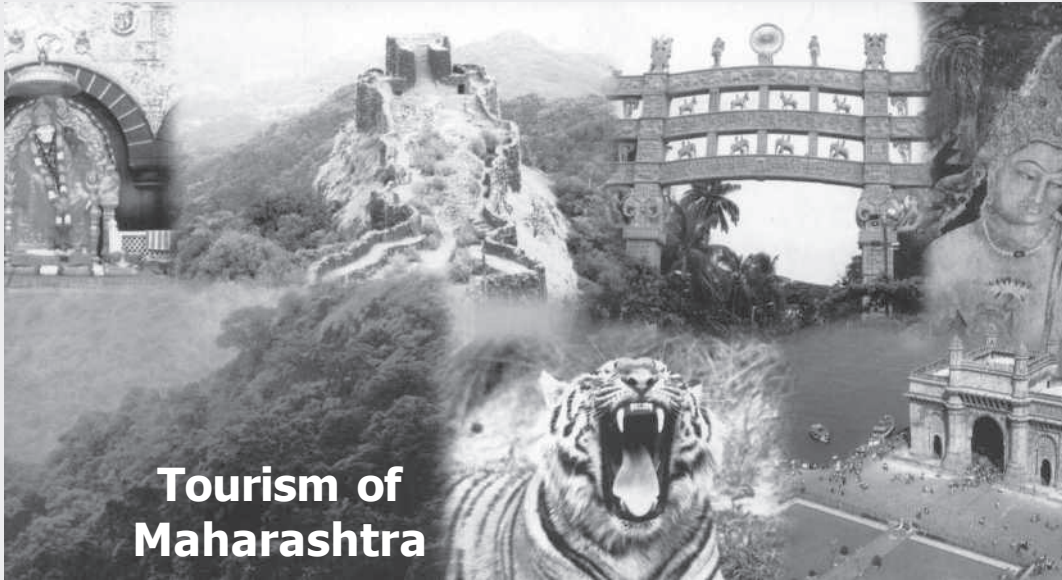
known as the financial capital of the country. It has played a pivotal role in the business and economy of Maharashtra and India. Mumbai has a good collection of various industries like the cotton industry, electricity, the chemical industry, manufacturing electrical machinery and transport equipments.

The metropolis also abounds in small scale industries like power loom, handloom, blacksmithing, dying and painting, soap making and carpentry. Mumbai has the three most important financial centers of India such as the Mumbai stock exchange, the Reserve Bank of India and the National Stock exchange. The Mumbai Stock Exchange was founded in 1875, and it serves as the barometer of India's business and economy. The stock exchange was completely computerized in the year 1995. Mumbai is one of the cities in India that are developing very rapidly as fast as economy is concerned from its establishment in 1 April 1935. Mumbai has served as the head office of RBI. The RBI is called as the mother of all the banks of financial institutions in the country.

The National Stock Exchange was formed due to the suggestions of various financial institutions. The purpose behind that was to make the easy access to the stock markets available equally for all the investors. The NSE started its work in the wholesale Debt Market in June 1994. Besides these financial centres, Mumbai contains the headquarters of most of the banks and financial organizations. There are many huge information technology parks situated in Pune, Mumbai, Nashik, Aurangabad and Nagpur. Maharashtra ranks first in the generation of nuclear and thermal electricity.

Mumbai is the centre of Indian film industry which is popularly known as Bollywood, and also the television industry.

Tourism of Maharashtra

- Vaidya Vishwnath Narhari

Maharashtra has many wonderful tourist destinations which allures tourist from everywhere all hues. Maharashtra has beautiful beaches, magnificent ports, countless mountains and a colorful cultural mosaic that is pluralistic and vibrant, in its ambit. The state, with its many idyllic locales, has emerged as an ideal tourist destination. Maharashtra's climate is a tropical monsoon type. The average temperature varies from 25 to 27 centigrade throughout the year. Hence it is very convenient for the tourists to visit Maharashtra anytime in the year. The official language of Maharashtra is Marathi. However, the communication in Hindi and English is also common in the urban areas of state. Hence, the tourists will not face much difficulty in communication. All these factors give tourism in Maharashtra a fillip.

Furthermore, the transportation facilities in Maharashtra are also very convenient. There are airports in Mumbai, Nagpur, Nashik, Pune, Solapur and Aurangabad. Different cities in the state are well connected with the roads and railways, private taxis and cars are also available on hire to explore different cities. Maharashtra houses many good hostels that provide excellent accommodation facilities.

You can explore Maharashtra. Main attractions during tourism of Maharashtra which includes:

- Cities of Maharashtra
- Caves
- Beaches
- Hill stations
- Forts
- Temples and other landmarks
- Wildlife parks

Cities of Maharashtra-

Maharashtra has several small and big cities. Mumbai, the capital city of Maharashtra, is known as the financial capital of country. It has great commercial importance and is a home to many small and large industries. Gateway of India, prince of wales museum, Kamla Nehru park, hanging garden and chowpatty beach are the important tourist attractions of Mumbai. Other important cities in Maharashtra are Pune, Aurangabad, Kolhapur, Amravati, Jalgaon, Solapur, Chandrapur, Thane, Nashik and Khandala. Pune is the largest city in the Maharashtra and also second largest city and the cultural capital of Maharashtra. The main attraction of Pune is Shaniwarwada, Parvati Hill and Temple, Sinhgad, Saras Bag, Khadakwasla Dam and Aga Khan palace. Nashik is one of the holy cities in Maharashtra.

Caves and Forts Tourism in Maharashtra-

Tourism in Maharashtra is incomplete without its caves and forts. Maharashtra is the perfect place for those who want to explore the past. It is blessed with hundreds of prehistoric caves and more than 350 forts. The remnant of such mighty forts represents the valour and glory of brave Maratha warriors. Some of the popular forts in Maharashtra are Daultabad fort, Ghodbunder fort, Sinhgad, Raigad, Bossein fort, Murud-Harani, Murud janjira, Panhala, Sindhudurg and Vijaydurg. Tourism of Maharashtra is incomplete without visiting those forts. Many treks can be arranged on these forts.

Beaches –

Maharashtra has about 720 km. long sea-shore, ranging from Bordi and Dahanu in the north to Goa in south. You can enjoy sun bathing and some thrilling water sports and the pollution free and serene beaches of the state. Some of the most popular beaches in Maharashtra are Ganpatipule, Tarkarli, Shriwardhan-Harihareshar, Velneshwar,

Manori and Gorai, Vengurla, Malvan, Dahanu, Bordi, Mandwa and Kihim and Juhu beach.

Hill station-

If you want to spend your summer holidays in cool, pollution free atmosphere close to the nature then you must visit the hill station of Maharashtra. Maharashtra has some beautiful hill stations such as Matheran, Amboli, Lonavala, Khandala, Mahabaleshwar, Malshej Ghat, Panhala, Panchgani and Toramal.

Museums-

Some of the amazing museums in Maharashtra are Natural history society, Bharata Hibasa Sanshodhak Mandal, Heras Institute of Indian History and culture, Nehru science center, Jehangir Nicholson Museum of Modern Art, prince of wales Museum and Raja Dinkar Kelkar Museum.

Temples-

Maharashtra has number of temples, which are thronged by devotees year round. Ganpati temple in Ranjangaon, Kala Rama Temple in Nashik, Mahalakshmi Temple of Kolhapur, Tryambakeshwar Temple at the Tryambakeshwar near Nashik. Siddhi Vinayak temple in Mumbai, can offer some of the important religious sojourns for the tourists.

Wild life parks-

Maharashtra has a number of natural parks and wild life sanctuaries which can afford you wonderful glimpses of an exotic array of wildlife. Melghat Tiger Reserve, Dajipur Bison. Sanctuary, Tadoba national park and Navegaon forest resort and some of the destinations where intrepid tourists can view wildlife in their wild glory. Bison, wild deer, neelgai, gawa, crocodile, sambar, rare migratory birds and of course the tiger can be found in these forests, all in their natural habitat. Your jeep can ride through their unspoiled territory in the day; or you may opt for a night safari to see them at their wild best.

-Prafull Kishorrao Vaidya

Maharashtra is blessed with a rich and diversified cultural heritage. The state has several communities belonging to different religions and a number of festivals with the spirit of exuberance. Some of the popular festivals that are celebrated in Maharashtra are Diwali, Ganesh Chaturthi, Gudhi Padwa, Dasara, Nag Panchmi, Gokul Ashtmi, Narali Pournima, Pola, Makar Sankranti, Banganga festival and Holi. Ganesh Chaturthi is the most important Festival of Maharashtra and an integral part of the culture of Maharashtra. It is being celebrated in the month of August/September. It is performed to celebrate the mythical birth anniversary of Lord Ganesha. Here the idols of Lord Ganesha are placed on decorated seats, in raised platforms, in homes or elaborately decorated tents and are being venerated by the people. The sizes of the Ganpati idols vary from 3/4th of an inch to 25 feet. The culmination of this 11 day long festival ends in a frenzy as crowds spill on the streets to immerse their idols in the water.

The procession is marked by singing and dancing and an over whelming spirit of gaiety pervades the atmosphere. In Mumbai, Ganesh Chaturthi festival can give a fair indication of the euphoria of the Maharashtrian people regarding this festival and besides being a festive occasion. It is also a tourist attraction for the outsider in itself. Diwali is considered the greatest festival of the Hindus. It is popular all over India. This festival of lights is celebrated for four days. Pune Festival, Ellora Festival and Elephanta caves festival are the regional festivals that are celebrated in Pune, Aurangabad and Mumbai respectively.

The Muslim communities celebrate the festivals like Id and Moharam. As Maharashtra's capital Mumbai is a

Culture of Maharashtra

cosmopolitan city, it has sizeable packets of Christian population. They celebrate their festivals like Christmas, which also attracts active participation from all other communities. As Maharashtra people are very religious, there are many temples in different regions of Maharashtra. These temples are very old and many of them have a singular architectural style, which is the combination of South and North Indian styles. They represent the Hindu, Jain and Buddhist culture of Maharashtra. All of which have strong historical linkages. Some of the religious destinations in Maharashtra are Pandharpur, Ashtavinayak (Eight temple sites of Lord Ganesha), Bhimashankar, Kolhapur, Tuljapur and Nashik. There are also many churches in Maharashtra.

The folk dances are an integral part of the culture of Maharashtra. Various folk dances are performed during the festivals and on special occasions. They are representatives of the rich cultural heritage of Maharashtra. Some of the popular folk dances in Maharashtra are Lavani, Dhangari Gaja, Povadas, Koli dance and Tamasha. Dindi and Kala are the religious folk dance. Culture of Maharashtra is very glorious with a great variety. It gives a unique identity to the state.

History of Establishment of Maharashtra

- Siddiqui Adiba farzeen Md. Salemmuddin

Maharashtra is a state located in India. The word Maharashtra comes from Sanskrit word Maha means 'Great' and Rashtra means 'Nation', thus rendering the name Maharashtra (Great Nation).

It is the second most popular after Uttar Pradesh and third largest state by area in India. It is richest state in India, contributing to 15% of the country's industrial output and 13.2% of GDP in 2005-06.

Maharashtra is bordered by Arabian sea to the west, Gujarat to the north west, Madhya Pradesh to the north east, Karnataka to the south, Andhra Pradesh to the south east and Goa to the southwest. The state covers an area of 307, 731 km² or 9.84% of the total geographical area of India.

Mumbai, the capital city of the state, is India's largest city and financial capital of nation. Marathi is the language of Maharashtra. In 17th century, the Marathas rose under the leadership of Chhatrapati Shivaji Maharaj against the Mughals who were ruling a large part of India.

By 1760, Maratha power had reached its zenith with a territory of over 250 million areas or one third of Indian sub continent after the third Anglo-Maratha war, the empire ended and most of Maharashtra became part of Bombay state under a British raj.

After Indian independence, Sanyukta Maharashtra Samiti demanded unification of all Marathi speaking regions under one state. At that time Bharat Ratna Dr. Babasaheb Ambedkar was of opinion that linguistic reorganization of states should be done with "one state one language" principle and not with "one language one state" principle. He submitted a memorandum to the reorganization commission stating that "Single

Government can not administer such a huge state as united Maharashtra.

The first state reorganization committee created the current Maharashtra state on 1 May 1960 (known as Maharashtra day). The Marathi speaking areas of Bombay state, Deccan part and Vidarbha united, under the agreement known "Nagpur Pact", to form the current state. The Nashik Gazetteer states that in 246 BC Maharashtra is mentioned as one of the places to which Mauryan emperor Ashoka sent an embassy.

The name Maharashtra also appeared in a 7th century inscription in the account of Chinese traveler, Hsien Tsang.

Pre-Medieval history :-

With the disintegration of the Mauryan Empire, a local Satavahana came into Maharashtra between 230 BC and 225 BC the period saw the biggest cultural development of Maharashtra.

The Satavahana's official language was Marathi, which later developed into Marathi. The great ruler Shalivahan started the new calendar, still used by Maharashtrian people as the Indian national calendar.

Islamic Rule :-

Maharashtra came under the Islamic influence for the first time after, Delhi sultanate rulers Ala-ud-din Khilji and later Mohammad bin Tughluq conquered parts of the Deccan in the 13th century. Mohammad bin Tughluq temporarily shifted his capital from Delhi to Daultabad in Maharashtra. In Maharashtra split into and was ruled by Five Shahdoms : namely "Nizamshah" of Ahmednagar, "Adilshah" of Bijapur, "Qutubshah" of Govalkonda, "Bidarshah" of Bidar and "Imadshah" of Berar. Aurangabad founded by Malik Amber in the 17th century had a

rigorous water supply system and often challenged the might of the Mughals.

Rise of Marathas :

Maratha Empire :-

The Maratha Empire in 1760. The last Hindu empire of India. Chhatrapati Shivaji Raje Bhosale, founder of the Maratha Empire By the early 17th century, the Maratha Empire began to take root. Shahaji Bhosale, an ambitious local general in the employ of Mughals and AdilShah of Bijapur, at various time attempted to establish his independent rule. The attempts succeeded through his son Shivaji Bhosale. who was crowned king in 1674. Shivaji constantly battled with the Mughal emperor Aurangzeb and Adil Shah of Bijapur. By the time of his death in 1680, Shivaji has created a kingdom covering most of Maharashtra and nearly half of India today (except Aurangabad). Shivaji's son and successor Chhatrapati Sambhaji Bhosale became the ruler of Maratha kingdom in 1680.

Peshwas :-

The Peshwas (Prime ministers) played an important role in expanding the Marathas empire. By 1760, the Maratha Empire spread across parts of Punjab in today's Pakistan), Haryana, Himachal Pradesh, Uttaranchal, Uttar Pradesh, Orissa, Andhra Pradesh, Madhya Pradesh, Chattisgarh and Karnataka. Peshwa Balaji Vishwnath, of the Bhat Family and his son, Bajirao, bureaucratized the Maratha state.

British role and Post Independence :-

BalGangadhar Tilak, the "Father of the Indian unrest and Hindu nationalism". The arrival and subsequent involvement of the British East India company in Indian politics, the Marathas and the British fought the three Anglo Maratha wars Between 1777 and 1818.

The British governed the region as part of the Bombay presidency, which spanned an area from Karachi in Pakistan. The largest princely states in territory of present day

Maharashtra were Nagpur, Satara and Kolhapur.

A large part of present day Maharashtra called as "Marathwada remained part of the Nizam's Hyderabad during British rule.

At the beginning of the 20th century, the struggles for independence took shape led by Bal Gangadhar Tilak, and the moderates like Justice Mahadev Govind Ranade, Gopal Krishna Gokhale, Vinayak damodar Savarkar, Pheroz Shah Mehta and Dadabhai Naoroji.

In 1942, the quit India Movement was called by Gandhi. After India's independence in 1947, the princely states were integrated into the India union and the Decan states including Kolhapur were integrated into Bombay state, which was created from the former Bombay presidency in 1950.

On 1 May 1960, following mass protests for the creation of separate Marathi speaking state. Maharashtra came into existence when Bombay presidency state was split into the new linguistic states of Maharashtra and Gujarat.

Yashwantrao Chavan became the first chief Minister of Maharashtra.

Geography :-

Geography of Maharashtra :-

Pune is located at the confluence of Mula and Mutha rivers. The Arabian sea in Mahad Maharashtra encompasses an area of 308,000 km², and is the third largest state in

India. It is bordered by states of Madhya Pradesh to north, Chhattisgarh to the east, Andhra Pradesh to the south east, Karanataka to the south and Goa to the southwest. The Arabian sea makes up Maharashtra's west coast.

Kalsuba, a peak in the sahyadris near nasikcity is the highest elevated point in Maharashtra. The Western Ghats from one of the three watersheds of India, from which many south Indian rivers originate, notable among them being Godavari river and Krishna, which flow eastward into the Bay of Bengal. There are many multi state irrigation projects in development, including Godavari river Basin irrigation projects.

The plateau is composed of black basalt soil, rich in humus. This soil is well suited for cultivation cotton and hence is often called as "black cotton soil". Northern Maharashtra boots for the production of bananas. Jalgaon district is the largest producer of banana in India. Western Maharashtra, which include the districts of Nashik, Ahmadnagar, Pune, Satara, Solapur, Sangli and kolhapur, is a prosperous belt famous for it's sugar factories farmers in the region are economically well off due to fertile land and good irrigation.

Hill stations of Maharashtra :-

Maharashtra has several breathstakeing hill views and hill stations. Most of these were established during the British colonial rule, as a treat from the scorching summer heat. These hill stations attract native and foreign tourists in large numbers.

Some popular hill stations are Matheran, Lonavala, Khandala, Mahabaleshwar, Panchgani, Bhandardara, Malshej Ghat, Amboli, Chikhaldara, Panhala, Sawantwadi, Toranmal, Jawhar.... etc.

Places of scientific Significance :-

Lonar Craterlake :-

A crater lake is situated on the outskirts of Lonar town in district Buldhana,

Maharashtra. The size and age make it the largest and oldest meteoric crater in the world.

Today, Lonar Lake is the third largest natural salt-water lake in the world. The peculiarity about the Lonar crater is that it is almost perfectly circular in shape. Apart from scientific significance Lonar also occupies a place of prominence in ancient Indian script.

According to Sanskrit literature, Lonar was called as 'Viraj Kshetra'.

Protected areas of Maharashtra :-

Several wildlife, national parks and project Tiger reserves have been created in Maharashtra, with the aim of conserving the rich bio-diversity of the region as of May 2004, India has 92 national parks, of which five are located in Maharashtra. A large percentage of Maharashtra's forests and wildlife lies in the zadiprantha (Forest rich regions) of far eastern Maharashtra.

The Sanjay Gandhi park, the world's largest national park within city limits.

Navegaon National Park :-

It is located near Gondia in eastern region of Vidarbha, is home to many species of birds, deer, and bears and leopards.

Nagzira wildlife Sanctuary :-

It lies in Tirogra Range of Bhandara forest division in Gondia district of Vidarbha region. The sanctuary is enclosed in arms of nature and adored with exquisite landscape. The sanctuary consist of a range of hill with small lakes within it's boundary.

Tadoba Andhari Tiger project :-

It is prominent tiger reserve near chandrapur in Vidarbha. It is 40 km. away fro chandrapur.

Pench National Park :-

It is in Nagpur district, extends into Madhya Pradesh as well. It has now been upgraded into a Tiger project.

Chandoli National Park :-

It is located in Sangli district having a vast variety of flora and fauna.

Gugamal National Park :-

It is also known as Melghat tiger Reserve located in Amravati district. It is 80 km. away from Amravati.

Sanjay Gandhi National Park :-

It is also known as 'Borivali national Park' is located in Mumbai and is the world's largest National park within city limits.

Sagareshwar wildlife sanctuary :-

It is a man made wildlife sanctuary situated 30 km. from Sangli.

Maldhok Sanctuary :-

It is situated in Solapur district. Some of it's part is in Ahmednagar district. The Sanctuary is far a bird which is sometimes known as 'The Great Indian Bustard'.

Maharashtra has 35 wildlife sanctuaries spread all over the state. Phansad wildlife sanctuary and the Koyna wildlife sanctuary are the important ones.

Economy :-

Favourable economic policies in the 1970's led to Maharashtra becoming India's leading industrial state in the last quarter of 20th century. Over 41% conglomerates have corporate offices in Maharashtra. However, region within Maharashtra show wild disparity in development Mumbai, Pune, Nasik, Aurangabad and western Maharashtra are the most developed. These areas also dominate the politics and bureaucracy of the state. This has led to resentment among less developed regions like parties emerging in Maharashtra's politics specially Maharashtra Navnirman Sena (MNS) (Marathi) based regional political party operating on the motto of "Son of the soil" founded on the March 9, 2006 in Mumbai by Raj Thackray after he left Shiv Sena. The 2009 election saw the congress-NCP alliance winning with clean sweep to the BJP-Shiv Sena alliance.

Revenues of Government :-

This is a chart of own tax revenues (exuding the shares from union tax pool) & non-tax revenues of the Government of Maharashtra assessed by the finance

commission from time to time with figures in millions of Indian rupees.

Year own Tax Revenues Year own Non-tax Revenues

2000	198.821
2000	26.030
2005	332.476
2005	30.536

Judiciary : Main article :-

Bombay high Court :-

The Bombay is also home to Bombay High court which has jurisdiction over the state of Maharashtra, Goa and union Territories of Daman and Div and nadra and Nagpur Haveli, with the benches being at Nagpur and Aurangabad in Maharashtra and Panaji, goa, The Bar Council is represented by 25 selected numbers from the above territory. This Bar council select one representative to the Bar council of India as it's member and also select a chairman and vice-chairman for the council. The tenure of the entire council is five years.

Education and Social development :-

Maharashtra has good human resource development infrastructure in terms of educational institutions 301 engineering/ diploma colleges, 616 industrial training institutes and 24 Universities. It is home to institutions like centre for Development of Advanced computing (C-DAC) which developed India's Supercomputer, Indian institute of Technology, Bombay, visvesvaraya National institute of Technology (VNIT), Veermata Jijabai Technological Institute (VJTI).

University Department of chemical technology college of Engineering Pune (COEP), Government College of Engineering Aurangabad, Government College of Engineering Karad, Walchand College of Engineering Sangli (WECS), Shri Guru Gobind Singhji institute of Engineering and Technology Nanded and top management institutions.

Rajabai Clock Tower at the University of Mumbai. The literacy rate is well above the national average at 77.27%. University of Mumbai one of the largest universities in the world in terms of the number of graduates. The Indian institute of technology (Bombay), Veermata Jijabai Technological institute and university institute of chemical technology which are India's premier engineering and technology schools and SNTD Women's University at the other autonomous Universities in Mumbai Government Law college and sydenham College, respective the oldest Law and commerce College, in India, are based in Mumbai. The Sir J. J. School of Art is Mumbai's oldest art institution.

Maharashtra is the second most urbanized state with urban population of 42% of whole population. Maharashtra is India's leading industrial State contributing 15% of national industrial output and 40% of India's revenue 64.14% of the people are employed in agriculture.

Major industries in Maharashtra include chemical and allied products, electrical and non-electrical machinery, textiles, petroleum and allied products, other important industries include metal products, wine, jewelry, pharmaceuticals, engineering goods, machine tools, steel and iron casting and plastic wares. "Food Crop" include mangoes, grapes, bananas, oranges, wheat, rice, jawar, bajra, and pulses.

"Cash Crop" include groundnut, cotton, sugarcane, turmeric and tobacco. The net irrigated area totals 33,500 square km.

Mumbai, the administrative capital of Maharashtra and the financial capital of India, huses the headquarters of almost all major banks, financial institutions, insurance companies and mutual funds in India. After success in the information Technology in the neighboring states, Maharashtra has set up software parks in Pune, Mumbai, Navi mumbai, Aurangabad, Nagpur and Nashik. Now

Maharashtra is the second largest exporter of software with annul exports of 18,000 crore.

Jawaharlal Nehru port Trust in Navi Mumbai is the busiest part in India. Chhatrapati Shivaji international Airport in Mumbai is the busiest airport in South Asia as per passenger volume. The Coast of Maharashtra has been shipbuilding centre for many centuries. This is reflected by the number of companies operating shipyard at Ratnagiri and the upcoming Rajpur Shipyards at Rajapur a part from the state owned Magazon Dock limited at Mumbai.

Mumbai is the home for world's largest film industry Bollywood, Hindi filmmaking industry. Maharashtra ranks "First" Nationwide in local-based thermal electricity as well as nuclear electricity generation with the national market shares of over 13% and 17% respectively.

Mahrashtra is also introducing Jatropha cultivation and has started a project for the identification of suitable sites for Jatropha planations "Ralegaon Sidhhi" is a village in Ahmednagar District that is considered a model of environmental conservation. Prominent Indian and foreign automobile makers such as Tata Motars, Mahindra an Mahindra, Mercedes Benz, Audi, Skoda Auto, Fiat, General Motors and Volkswagen are also either based in or have a manufacturing presence in Maharashtra.

Government :-

Maharashtra Vidhan Sabha election results since 1990 like all state in India, the nominal head of the state is the Governor, appointed by the union Government. The Goveernor's post is largely ceremonial.

The chief Minister is the bead of Government and is vested with the most of the executive powers. Maharashtra legislature is bicameral one of the few states in India to have bicameral type. The vidhansabha (Legislative Assembly) is the lower house

consisting of directly elected members. The chief minister is chosen by the members of the vidhansabha. The vidhan parishad (Legislative Council) is the upper house whose members are indirectly voted through an electoral college.

Maharashtra is allocated Nineteen seats in the "Rajya Sabha" and Forty eight in the Loksabha", India's national Parliament.

The capital city 'Mumbai is home to vidhan Sabha' the state assembly and 'Mantralaya', the administrative offices of the government. After India's independence, most of the Maharashtra's political history was dominated by the 'Indian national congress'. Maharashtra be came a bastion of the congress party producing stalwarts such as Y.B. Chavan. One of its prominent chief minister. After a split into the Congress party, former chief minister Sharad Pawar formed the National . Congress party(NCP). The 2004 election saw the NCP gaining the largest number of seats to become the state's largest party, eroding much of the Shivsena's base under a pre-poll power sharing agreement, the Chief Minister would be from the Congress while the Deputy Minister would be from the NCP, Prithviraj Chavan is the current Chief Minister & Ajit Pawar is the Deputy Chief Minister. Now New Mumbai is home to two prominent research institution : The Tata Institution of Fundamental Research (TIFR) & the Bhabha Atomic Research Central (BARC).

ILS Law college, established by the Indian Law society is one of the top ten law schools in India. Established medical schools such as the armed forces Medical college and Byramjee Jeejeebhoy medical college train students from all over Maharashtra and Indian and are amongst the top medical colleges in India. Military Nursing college ranks among the top nursing colleges in the world. University of Nagpur, established in 1923, one of the oldest universities in India, manages more

than 24 engineering colleges in the arts and commerce faculties. Nagpur is also the home for national fire institution.

Demographics :-

As per the 2001 census, Maharashtra has a population of 96,752,247 inhabitants making it the " Second" most populous state in India, and the second most6 populous country subdivision in existence, and 3rd ever after the Russian SFSR of the former soviet union. The Marathi speaking population of Maharashtra numbers 62,481,681 according to the 2001 census. Only eleven countries of the world have a population greater than Maharashtra, male constitute 50.3 million and females 546.4 million. Maharashtra's urban population stands at 42.4%. Its sex ratio is 922 females and 1000 males. Marathi is the official state language. In Mumbai and suburban areas, apart from the native Marathi, and English other languages are also spoken. The total fertility rate is 2001 was 2.23. Hindus – 2.09, Muslims – 2.49, Christians – 1.41, Jains – 1.41, Sikh – 1.57, Buddhist 2.24, others 2.25, tribal – 3.14.

Religions :-

The majority of Marathi peoples are Hindus form 82.2% of the total population and Hinduism plays important role in Maharashtraian people in there day to day life. Krishna in the form of vithal is the most popular deity amongst Marathi Hindus. The public Ganesh festival started by Lokmanya Tilak in the late 19th century is very popular.

Chritians account for 3% of Maharashtra's population. Most Marathi Buddhists are followers of Babasaheb Ambedkar and Buddhist accounts nearly 7% in Maharashtra's total population.

Muslims belong mostly to the sufi tradition. Parsi mainly found in Mumbai.

Festivals :-

Ganesh Chaturthi festival, a popular festival in the state. Lord Ganesha's devotion is celebrated by Ganesha Chaturthi in Agust

September of every year. Lal Baugeha Raja, Shri Siddhi Vinayak Temple, Shri Ashtavinak are the major holy places for Maharashtra festivals like, Lord Shiva in Mahashivratri. Lord Krishna's in Gokul Astami. The Dahi-Handi is also observed on many places. Lord Krishna devotion are also celebrated at Diwali.

The other festivals celebrate on the large scales are Ramzan Eid, Bakri Eid, navaratri, Holi, Diwali, on Dasra people cross the borders of their places.

Languages :-

Marathi is the official language of Maharashtra. According to 2001 census, it is mother tongue of 68.89% of the population. Other languages which are mother tongue of the people are as follows.

Marathi	Hindi
Urdu	Gujarat
Kannada	Tamil
Telugu.	

Divisions and region :-

Maharashtra is divided into six revenue divisions, which are further divided into thirty five districts. These thirty five districts are divided into log sub-divisions of the district and 357 talukas.

Division:-

The six administrative division in Maharashtra state are Amravati, Aurangabad, Kokan, Nagpur, Nashik and Pune division.

Division	Districts
Mumbai (Konkan)	Mumbai, Mumbai suburban, Thane, Raigad, Ratnagiri and Sindhurg.
Pune	Pune, Satara, Sangli, Solapur and Kolhapur
Nashik	Nashik, Dhule, Talgaon, Ahmednagar & Nandurbar
Aurangabad	Aurangabad, Jalna, Latur, nanded, Osmanabad, Parbhani, Hingoli & Beed
Amravati	Amravati, Akola, Washim, Buldhana and Yavatmal

Nagpur : Nagpur, Chandrapur, Wardha, Bhandara, Gondia & Gadchiroli

Regions:-

Geographically, Historically and according to political sentiments. Maharashtra has five main regions.

Vidarbha Region : (Nagpur and Amravati division)

Marathwada Region : (Aurangabad division) Khandesh and Northern Maharashtra Region (Nashik division)

Desh or Western Maharashtra Region (Pune division) & Konkan Region : (Konkan division)

The state capital Mumbai city and Mumbai suburban area are the parts of the konkan division.

Border dispute:-

Maharashtra has a border dispute with neighboring state of Karnataka over the district of Belgaum. Speaking Marathi, since then, Maharashtra has continued to claim the district.

Principal Urban agglomerations:-

Maharashtra has one of the highest level of urbanization of all Indian states. The mountainous topography and soil are not as suitable for intensive agriculture. Mumbai is the state capital with a population of approximately 15.2 million people. The other large cities are as follows.

Mumbai:-

Mumbai is the financial & capital of city of India and is the administrative capital of Maharashtra. It offers a lifestyle that is rich, cosmopolitan and diverse, with a variety of food, entertainment and night life. Chhatrapati Shivaji International Airport (CSIA) in Mumbai is the biggest and the second busiest in India. The new airport, Navi Mumbai International Airport coming up at Panvel. Navi Mumbai will be the all modern and state of art facility airport in India.

Pune:-

Pune, the second largest city in Maharashtra and eight largest in India, is the state's cultural and heritage capital with a population of 4.5 million people about 170 km from Mumbai by road, Pune was the bastion of the Marathwada empire. 'Ganeshotsava' a festival of Lord Ganesh is celebrated in Pune. Pune is connected to Mumbai by the Mumbai-Pune Expressway.

Nagpur:-

It is third largest city in Maharashtra in 1950 Nagpur became the capital of Madhya Pradesh. Nagpur was described by the first prime minister of India Mr. Jawaharlal Nehru, as "Heart of India". Nagpur is the nerve centre of Vidarbha.

Nagpur – the orange city as it is known is located in the centre of the country and is also a geographical centre of India, with a population of about 2.4 million people. It is also second administrative capital of Maharashtra. Nagpur is a growing industrial centre and the home of several industries, ranging from food products and chemicals to electrical and transport equipment. The maintenance command of India Air Force is located in Nagpur. The 'Zero Mile Stone' or geographical centre of India is located in Nagpur. Nashik is known for its pleasant climate co-existing with fast development.

Nashik:-

It is one of the largest and highly industrial cities in Maharashtra. One of the holy cities of Hindu tradition. Nashik lies on the banks of the sacred river Godavari and has a population of about 1.6 million people. Nashik is also a temple town, with over 200 temples. Nashik today is rapidly developing in its industries, pharmaceuticals and westernization. It is also famous for its pleasant and cool climate. Nashik is also an educational hub.

Aurangabad:-

The name Aurangabad is derived from Aurangzeb, a Mughal emperor, who was a city in Aurangabad district, Maharashtra, India. The city is a tourist hub, surrounded by many

historical monuments including the Ajanta caves and Ellora Caves, and Bibi ka Maqbara. The administrative headquarters of the Aurangabad division. Aurangabad is said to be a 'city of Gates' as one cannot miss the strong presence of these as one drives through the city. Aurangabad is also one of the fastest growing cities in the world.

Sangli:-

The 'Turmeric City' of India is the largest trade centre for turmeric in the country, situated on the banks of the river Krishna. Sangli is famous for its grapes and wine industry. Miraj is known for Indian classical musical instruments exported all over the world. Ganapati Temple of Sangli from all over India. Sangli is well known for its sugar factories and dairy farms.

Transport:-

Chhatrapati Shivaji International Airport, the Chhatrapati Shivaji Terminus, is a key railway station and a UNESCO World Heritage site. Maharashtra has the largest road network in India at 267,452 km. The length of national highways in Maharashtra is 3,688 km. The India Railways covers most of the transport over long distances. The Maharashtra State Road Transport Corporation runs buses, popularly called as "ST" for state transport, linking most of the towns and villages in and around the state with a large network of operation. In addition to the government-run buses, private-run luxury buses are also a popular mode of transport between major towns.

Pune has a civilian enclave international airport with flights to Dubai, Frankfurt and Singapore. Aurangabad Airport has recently been upgraded to an international airport with flight connections to Jeddah. Nagpur too has an international airport.

The Yeshwantrao Chavan Mumbai Pune Expressway, the first access-controlled tolled road project in India, also exists within the state. Maharashtra has '3' major ports at Mumbai, the JNPT lying across the Mumbai coast in Navi Mumbai and in Ratnagiri, which

handles the export of ores mined in Maharashtra hinterland.

Culture:-

Marathi is the official language of Maaharashtra. Maharashtra take great pride in their language and history, particularly the Maratha empire is founder Chhatrapati Shivaji Maharaj is considered a folk hero across India. About 80% of Maharashtra are Hindu & there are significant Muslim, Christian and Buddhist minorities. There are many temples in Maharashtra. Some of them being hundreds of years old. These temples are constructed in a fusion of architectural styles borrowed from North an South. The Buddhist temples including the ones at Ajanta.

Other important religions temples are the Ashtavinayaka temples of Lord Ganesha, Bhimashankar which one of the Jyotirling. Ajanta and Ellora caves near Aurangabad as well as Elephanta caves near Mumbai.

Mughual architecture can be seen is the tomb of the wife of Aurangzeb called as "Bibi ka Maqbara", located at Aurangabad. Maharashtra has a large number of hill, land and sea forts. Forts have played an important orle in history of Maharashtra. Some o the importants forts in Maharashtra are Raigad,

Vijayadurg, Pratapgarh, Sinharh. "Boolywood" is based in Mumbai, Maharashtra like other states of India, has it's own folk music. The folk music viz.Gondhal, Lavani, Bharud and Povada are popular especial in rural areas, while the common forms of music from the Hindi and Marathi film industry are favored in urban areas.

One Marathi film industry was once placed in Kolhapur. The pioneer of Indian movie industry, Bharat Ratna Shri Dada Saheb Phalke, producer and director V.Shantaram, B.R.Chopra, Shakti Samanta, Raj Kapoor, Form a new names of Hindi film. In easter Maharashtra, the diet is based more on wheat, jawar and bajra.Chicken & Mutton are also widely used for variety of cuisines.

Women traditionally wear a nine yard or five yard sari and men a Dhoti or Pajama with a shirt. This, however, is changing with women in Maharashtra wearing Punjabi dresses, consisting of a salwar and kurta, while men wear trousers and a shirt. The cricket craze can be seen throughout Maharashtra, as it is most widely followed & played sportKabbadi and hockey are also played with fervor. Children's game include Gilli-Danda and Pakada-Pakadi (tag)

Dad

- Chitralkha Gajendrarao Shere

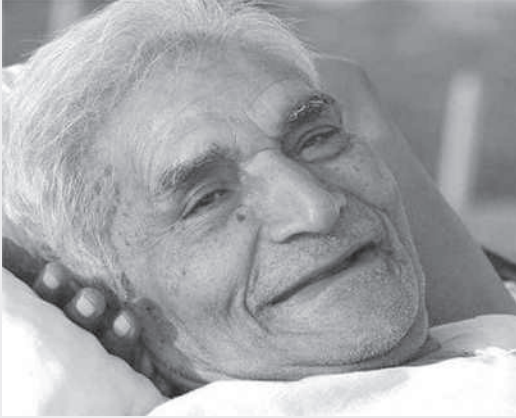
Every One write on their mother but I can write on my father because you know that,

Dads are so special

A dad is someone,
Who wants to catch you
Before you fall.
But instead picks you up
Brushes you off and
Allow you try again

A dad is someone,
Who wants to keep you
From making mistakes
But instead allows you
Find your own way.
Even though his heart
Breaks in silence
When you get hurt.

A dad is someone
Who holds you,
When you cry
Scolds you when you
Break rules shines with pride
When you succeed.

The Legend of Social work - Priyanka Pralhadrao Mane

Baba Amte was born in 26 Dec. 1914. He established the Anandvan Ashram, bringing happiness into the lives of the lepers. He was born in Wardha district and named Murlidhar Devidas Amte. He completed his college education in Nagpur acquiring his Bachelor of Arts degree in the year 1934 and Bachelor of Labour Law in 1936. Between 1949 and 1950, he also completed his study on diagnosis of leprosy.

Inspired by Gandhiji's thoughts while residing in Gandhiji's sevagram Ashram, Baba Amte joined the struggle for independence. He was imprisoned for twenty-one days in 1943 for loud public proclamation of Vande Mataram. After independence, along with the work on eradicating leprosy he also worked through various ways like staging protests and registering his opinions for resolving issues important for the nation. He had the courage to visit Punjab when it was struck by terrorists and reassure the residents of Punjab that the rest of the country was with them. He had discussions with a number of leaders and citizens. He started the Bharatjodo (Unite India) movement to spread the message of national unity and traversed the entire country to reach this message to every citizen. he camped on the banks of the river Narmada for twelve straight year's to support the Narmada Bachao Andolan (Save Narmada Movement).

With the attitude of facing exigencies head on, he took the challenging oath to serve the people suffering from the terrifying disease of leprosy. From this self-inspiration, he established the Anandvan Ashram in varrora in Chandrapur taluka in 1951. A leper's life is deadlier than death and scarier than a grave. Baba Amte toiled hard not to only make every leper's life comfortable through serving and nurturing each on personally, but also to make them independent. His perspective of considering everyone equal found shelter for people of all

religions in his Ashram. Along with lepers the Ashram also has schools for the blind and the deaf. He established hospitals and other appropriate facilities for the treatment, training and rehabilitation of lepers; he also established a college for the advanced education. He showed the path of financial independence by starting training in handloom, carpentry, iron smithy etc. for the old and associated cottage industries like dairy works, cattle rearing, poultry, sheep rearing etc.

He started the lok Biradari (People's community) project in Hemalkasa in Bhamragad taluka for the development of the tribal community. His son, Dr. Prakash and his daughter in law Dr. Manda Atme have been ably managing this project for the last 35 years. under this project, the tribal people are taught modern techniques of farming. There are numerous other projects functioning successfully at Hemalkasa like schools, and old age home named as uttarayan.

Baba Amte has been honoured with numerable national and international awards like Padmashri, Padmavibhushan, Maharashtra Bhusan, Raman Magsaysay Award, Templeton Award, The International Gandhi Peace Award, J. D. Birla International Award, Dr. Babasaheb Ambedkar Award. Dr. Prakash and Manda Amte have also been awarded the Raman Magsaysay Award in August 2008. This great unique saint has utilized all the money received through the awards for his services to the society.

If Baba Amte was not a social activist, he would have been an excellent and talented littérateur. Baba Amte would say our work is a poem in action! His creativity imparted an aesthetic quality to his construction work.

He has made a success of all his endeavors through his endurance, courage, tremendous capacity for physical and mental labour, tremendous tempo of work, an attitude to follow through on decisions, ability and skill of management and administration and endless inspiration.

This great saintly activist, who took the society's rejects under his wing to give them a new lease of life, passed away in February 2008. The next generation (Dr. Vikas, Dr. Prakash Amte and their families) is working with the same dedication and consistent zeal on the on going project.

Baba Amte died in 9 Feb 2008.

Aim of Education

- Ku. Kulkarni Madhavi

Some people think the aim of education is merely to give knowledge. These people want students to read books, books only and do nothing else but add to their knowledge. Others believe that knowledge alone is not enough; only that which enables a man to earn his living can be called education. Such people think that bread is more important than anything else. Still others believe that education should aim solely at making good patriots. All these people see only one of the several purposes of education. As a matter of fact, education should aim at all these three things together. It should give men knowledge; make them self reliant and able to serve others. Education should not produce citizens who, while they love their own freedom, take away the freedom of others. It should produce men who love their own country but who do not want to harm others.

Education is becoming increasingly international. Not only are the materials becoming more influenced by the rich international environment, but exchanges among students at all levels are also playing an increasingly important role. Studying abroad helps us understand what we really are and what we are made of. By immersing our self in a different deep rooted culture. We learn to adopt to a new environment, become more intuitive, resourceful and more tolerant. It will help us prepare our life to face the real world, juggle the hectic career life and family as an independent and self sufficient individual. We will be surprised to find the new challenges we have to face in our everyday situations. Not only do we have to learn new ways of operating things but we

also have a language barrier to overcome. This will bring about a positive change in our lives. Another very important advantage of international education is that we get a chance to add an internationally accepted degree from a renowned university to our academic credit.

The potential employees will be impressed that we not only have unique perspective about our own culture but a different culture as well. Overseas studies have given us the courage to take risks as and when needed. All these qualities will appeal well to an employer. Moreover, most of the companies maintain good international relationships and hence an international degree will always be an inherent benefit on our behalf's.

Though not many but still the international education do have its disadvantages. Firstly not everyone will have the financial background to pay for high tuition fee and at the same time cover all the living expenses for the entire period of study. But this problem can be solved to a great extent if the universities could grant sufficient scholarships to the needy. Secondly, there is a matter of brain drain. Most of the developing countries like India do not have many renowned institutions to their credit. Hence they often lose their young talented brains to other countries where the quality of education and new standard of living allures them to abandon their native countries forever.

If the disadvantages are taken care then there is no doubt that international education will benefit the student from any walks of life.

Jyotiba Phule

- Ashok Balasaheb Kale

Jyotiba Phule's full name was Jyotiba Govindrao Phule. He was born on 11th April 1827 in Pune, Maharashtra. He was a prominent activist, thinker and social reformer from the Indian state of Maharashtra during the 19th century. During his time, he tried bringing in positive renovations in the spheres of education, agriculture, caste system, social position of women etc.

Everything that Jyotirao Govindrao Phule, ever did, he's most remembered for his selfless service to educate women and lower caste people.

Jyotiba, who after educating his wife, opened the first school for girls in India in August 1848. Later on, Phule set up the Satya Shodhak Samaj or the society of seekers of truth along with Jyotirao, who was made its first president and treasurer in 1873.

The real aim of this institute was to prevent exploitation and misbehavior to people from the low caste shudra at the hands of the upper class Brahmins in the society.

Due to his relentless struggle to derive justice and equal right for the farmers and the lower caste Jyotirao Phule is regarded as one of the most significant figure in the social reform movement in Maharashtra state during his time. Phule himself belonged to a humble family from the Mali caste in the city of Pune. His father Govindrao was a vegetable- vendor, where as his mother died when he was just nine month old. The life history of Jyotirao Phule took a meaningful turn after his intelligence was detected by his Muslim and Christian neighbours who convinced his father to allow him to study at the local Scottish Missions High School Highly Swayed by Thomas Paine's book "Rights of Man" Phule developed an impeccable sense of social justice and grew passionately critical of the Indian caste system.

Interesting, Mahatma Phule nurtured a favorable perspective on the British Rule in India because he thought it at least introduced the modern notions of justice and equality into the Indian society. Phule vehemently advocated widow remarriage and even got a home built for housing upper caste widows during 1854. In order to set an example before the people, he opened his own house and let all make use of the well water without any prejudice.

Every state in India is known for its specific sport. The sports are very important part of culture of any region. Kabaddi, Hockey, Kho-Kho, Badminton, Cricket and table tennis are the popular sports of Maharashtra. However, several other sports are also played in Maharashtra. During the ancient times, Horse Riding, Wrestling, Fencing, Archery and Shooting were popular among the rulers of Maharashtra. Now a days, cricket, hockey and football are commonly played in Maharashtra. The cricket has attracted great popularity through out the country and Maharashtra is not an exception to that. In fact, cricket is a religion of sports in Maharashtra and during important one day internationals or test matches where India takes part, the excitement reaches a crescendo of sports. Maharashtra has produced a number of eminent cricketers of international and national stature like Sunil Gavaskar, Sachin Tendulkar, Vinod Kambli, Pravin Amre, Ajit Agarkar, Eknath Solkar, Chandu Borde and Ravi Shastri. They have left their lasting impressions in the Indian cricket scenario. Sachin Tendulkar is known as the Master-blaster. There are international cricket stadiums in Maharashtra such as Wankhede stadium at Mumbai, Nehru stadium at Pune and V.C.A. stadium at Nagpur. Hockey is the national game of India. It is played throughout the country. Many Maharashtra hockey players have also contributed to India's rich hockey legacy. There are many hockey clubs in Maharashtra. From here the talented players are scouted for the national level hockey team. Many Maharashtra players have been selected in the national hockey team of India and they have proved their talent there. Tushar Khandekar is referred to as 'The Goal

Sports of Maharashtra

- Vaibhav Sudamrao Vaidya

Poacher'. Kabaddi is also one of the favourite sports of Maharashtra. Many players from Maharashtra have played in the national Kabaddi team. Table tennis is an indoor sport, commonly played in Maharashtra. There are many table tennis clubs in Maharashtra and many tournaments are held in the different regions of Maharashtra.

Kho-Kho is also very popular among the girls of Maharashtra chess is another of important sports of Maharashtra. The state has many great chess players. Pravin Thipsay is the chess Grandmaster. Other eminent chess players of the state who have made their marks in the national arena are Bhagyashree Thipsay. Rohini Khandilkar, Abhijit Kunte and Narayanrao Joshi. Maharashtra is not behind in tennis. Gaurav Natekar is the famous former Davis Cup player. A former badminton champion, Nandu Natekar is first Indian to win a badminton title abroad. He won the men's singles title in the Selangor International Tournament, held in Kuala Lumpur in 1956. Nikhil Kanetkar and Aparna Popat are other great badminton players hailing from this state. Wrestling is a very popular sport of Maharashtra even in the era of cricket, it has maintained its popularity, especially in the rural regions of Maharashtra. Kolhapur district is well-known for wrestling. Khashaba Jadhav was a famous Wrestler from Maharashtra. He was the Indian of independent India to win Olympic medal in an individual sport. He won a bronze medal in the 1952 Helsinki Olympics. As Maharashtra is the region of mountains and hills, adventure sports like trekking and mountaineering are very popular in Maharashtra. There are many trekking groups that arrange many thrilling treks every year. Surendra Chavan is the Maharashtra to climb the Mount Everest. The games like Viti-Dandu and Pakada-Pakadi (Tag) are popular among the children of Maharashtra.

Development of Women

- Shweta Shripadrao Kulkarni

India is the world's largest democracy where 1,186,200,000 people live and almost half of the female that is women. They are responsible for looking after the family at home even while working shoulder to shoulder with men in fields. Factories, constructions site, educational institutes.

Women bear responsibility of feeding the family as well as earning. The position of women in society was very high & they were regarded as equal partners with men in all respects who had not heard of maitreyi, Gargi, Sati, Anusaya and Sita.

As first many prominent women played a leading role in the freedom movement. Indian women have won their political economic and social rights.

Now the women's ability is increased about educating, no lives without education. She thinks, she wants knowledge. And a major task for the educated Indian women today is to make reality catch with the opportunity and she did make gold of every opportunity.

The living standard of women is increased as compare to first women. For that she is looking nice and no one woman's are back in any field. In every field women is present and they are doing perfect. So for that I want to say "With considerable confidence that I am proud of the women of India. I am proud of their beauty, grace, charm, shyness, modesty, Intelligence and their spirit of sacrifice.

I salute the Indian women. And I think every man should salute the women and teach from their good thinking.

History of Maharashtra

- Shradha S.Tripathi

Maharashtra is located in the western region of India. It is India's third largest state with respect to size and the 2nd largest populated state. Mumbai a cosmopolitan city, is the capital of Maharashtra. It is said to be the entertainment and financial capital of India.

History of Maharashtra date back to the aicient times. The recorded history of Maharashtra dates to the third century B.C. and during those days. Ashoka used to rule this region as a part of the Mauryan Empire. After the decline of the Mauryan dynasty, the Satavahanas ruled Maharashtra during 230 BC to 225 AD. During their reign, Maharashtra saw great cultural development. The official language of Satavahanas was Maharashtri, which gradually evolved over centuries to take the shape of modern day Marathi. Gautamiputra Satkrani, one of the famous rulers of the Satavahanas dynasty, is credited with starting the shalivahanan era; a calendar which is still in usage among a section of the Marathi people. Varatas, the Rashtrakutas, Ralachuris. Chalukyas and the Yadavas fallowed the Satavahanas, and they established their successive regimes in the region.

From 753 AD to 973 AD, the region was ruled by the Rashtrakutas, and then by the Chalukas of Badami. By 1189, Maharashtra was being governed by the Yadavas of Devgir. The Chinese traveler, Iduen Tsang, visited Maharashtra in 640-641 AD. Ide was very impressed by the prosperity, administration and the character of its local people. The Delhi Sultanate rulers, Ala-Ud-Din Khilji and Muhammad Bin Tughluq captured some parts

of the Deccan in the 13th century and ruled over Maharashtra. In 1347, the Bahmani Sultanate of Bijapur took the possession of this region and governed for the next 150 years. During the 16th century, the central part of Maharashtra was ruled by the mughals such as Adilshah, Qutubshah and Nizamshah and the coastal region by the Portuguese. In the beginning of the 17th century, Marathas began to gain political prominence. Shahaji Bhosale, a local general of great ambitions, attempted to establish his independent rule over Maharashtra. His ambitious son, Shivaji Bhosale was successful to govern the state. Chhatrapati Raje Shivaji Bhosale was crowned as the king in 1674. Shivaji continuously battled with imperialistic designs of the Mughal emperors such as Adilshah and Aurangzeb.

Shivaji Raje was the most popular, respected and successful king in the history of Maharashtra. Shivaji's grandson Shahuji Bhosle got to his throne with the help of Balaji Vishwanath, who outwitted and outmaneuvered Raje Sambhaji. II-Shahuji's competitor to the Maratha throne, and son of Shahuji's aunt Tarabai.

Raje Sambhaji's II was guided by Tarabai herself, who had set up a competing kingdom. But Balaji Vishwanath's ingenuity got the better of the two and Shahuji to eventually got his legitimate rule. Balaji Vishwanath later became Peshwa or Prime Minister to Shahuji Bhosle and started having a lot of say in the politics, economy and defence of the state. Shahu Bhosle is also responsible for starting a hereditary lineage of Peshws. Balaji Vishwanath's son Bajirao I, whom Shahu Bhosle appointed as the successor Peshwa following Balaji Vishwanath's death, controlled Shahu Bhosle and Maharashtra from 1721 to 1740. After

Shahuji's death in 1749, peshwas took absolute control of all aspects of governance. After the defeat in the Third Battle of Panipat in 1761 from Ahamad shah Abdali, the Maratha confederacy was disintegrated into regional kingdoms. After Panipat, the ex-generals of Peshwa governed the little kingdoms they were offered. However, the Peshwa family continued to rule Pune. After the arrival of the British East India Company, there were three wars fought between the British and Marathas between 1777 and 1818, which eventually resulted in establishing company's rule in Maharashtra. These wars are known in history as Anglo-Maratha Wars.

The British ruled the region as a part of the Bombay presidency. However, numerous Marathas state remained as princely states, who owed their allegiance to the British crown. The British rule was marked by several social reforms, improvement in the infrastructure, and also a lot of discriminatory policies, which sparked opposition and resentment from various sections of the Maratha society. At the beginning of the 20th century, the struggle for independence was started by many revolutionaries. Among the important Maratha freedom fighters, the names of Bal Gangadhar Tilak and the Ghapekar Brothers deserve special mentions. After the Indian independence in 1947, western Maharashtra and Gujarat were combined as Bombay state. In 1956, the geography of Bombay state was increased with the inclusion of the predominantly Marathi speaking regions of Marathwada, from the erstwhile Hyderabad state, and the Vidarbha region from Madhya Pradesh. In 1960, the Gujarati and Marathi linguistic areas of the former Bombay state were separated, and the present Maharashtra state came into being.

Dances of Maharashtra

- Alluddin Musakhan Pathan

Maharashtra is famous for its vibrant music and folk Dances such as Lavanis, Gondhals, Bharuds and Povadas. The religious festivals of Maharashtra are great occasions for social entertainment.

Various Folk Dances of Maharashtra that are performed during the festivals or special occasions represent its rich cultural heritage Lavani.

Lavani is supposed to be the identity of Maharashtra. It is one of the most favorite dances of Maharashtra it is a combination of traditional on the enchanting rhythm of Drum like instrument called as Dholak.

Attractive women wearing the nine-yard Saris perform this dance. They take spiral movements on the pulsating beats of the traditional music.

The word Lavani is originated from 'Lavanya' which translates into Beauty. Earlier, this art was associated with various subjects and matters such as society, politics, religion, romance, etc. During the 18th and the 19th century, it became popular as a form of entertainment and morale booster for the tired soldiers in Maratha battle.

There is a great contribution of many popular Marathi poets like Ram Joshi, Honaji Bala, Prabhakar, etc. in enhancing the popularity of this song and Dance form.

Dhangari Gaja, this Dance form is performed by the Dhangars in Solapur district. The Dhangaras rear the goats and sheep, and earn their living through it. Their poetry is inspired by the surrounding evergreen trees, and is rendered in the form of couplets called as "ovi" these poems also narrate the stories related to the Birth of their God 'Biroba'. The purpose of the Dhangari Gaja Dance is to please their God and gains his blessings. The Dhangaras wear the traditional Marathi dresses such as Angarakhas, Dhota, Pheta and Colorful hand kerchiefs while performing the dances. The group of Dances on the rhythm of Drums, Surrounding the Drum players.

Koli Dance is the most popular in Maharashtra. It is related to the fisher folk of Maharashtra, who are called Kolis in Marathi. These Kolis are popular for their unique identity and lively dances. Their Dances represent their occupation. This type of Dance is represented by both men and women. While dancing they are divided in the groups of two. These fishermen display the movements of waves and casting of the nets during their Koli Dance performances.

Povadas are the Marathi ballads that describe the events in the life of the great Maharashtraian king Chhatrapati Shri Shivaji Maharaj. Shivaji Maharaj holds a highly revered position. Among the Marathas. They remember their great hero through these povadas.

Tamasha is one of the most popular forms of folk theater in Maharashtra. The word Tamasha is derived from Persian language which means entertainment or fun. It is associated with Mahar and Kothari communities and is a combination of various influences. Some believe that this form of folk theatre was inspired by two forms of Sanskrit Drama such as the Bhana and the Prahana. The Love songs are the sound of Tamasha. The main Indian instruments used for Tamasha are the Dholki drum, Manjeera Cymbals, Tuntuni the Metal triangle called as Kade, Halgi, Ghunghroos, the Lezim and the Harmonium.

This type of dance-drama form was developed in the 16th century. The folk dances of Maharashtra are mainly seen in the rural areas. Various folk dances are performed during the festive occasions. They carry the fragrance of the rustic Maharashtra. Dindi is a religious folk dance of Maharashtra, which describes the playful attitude of Lord Krishna. Another folk dance called Kala also represents the joyous mood of Lord Krishna. It features a pot that symbolizes the fertility

Costumes of Maharashtra

- Rushikesh Jogdand

It can be said that costumes of Maharashtra truly identity of a typical Maharashtrian culture. A nine yard Sari is a traditional costume of its women, and Dhoti and Shirt is the traditional costume of its men folk. Maharashtra has a vast textile history which has contributed to its rich variety of costumes. Pune, Paithan and Kolhapur are some of the ideal places to shop for typical Maharashtrian clothing costumes of women. However, now a days with the advent of modern and cosmopolitan fashion trends, the nine yard sari is mostly worn by old ladies of previous generations. They call the Sari as Sadi or Lugade. It converse about half the length of the back. Its width varies between 42 to 45 inches and it has two length wise bordered called as 'Kanath' or 'Kinar' it has also two borders breath wise at both the ends. Which is called as 'Padar' one side is more decorated than the other. All classes of womans wear this lugade with the hind pleats Which are tucked into the waist at the centre of backside. The decorated end is thrown over the left shoulder. The traditional Maharashtrian accompaniment with nine yard Saree is the Choli. The ladies allow it to cover their breast and back over the head. The Sarees are made from cotton or silk. There are different types of sarees such as Paithani, Narayanpethi, Irakali, Ichalkaranji, Banarasi, Chanderi, Kanjivaram etc. depending upon the material used and types of kanth and padar. The Sarees of five and six yards have become popular among the fashionable young ladies of Maharashtra in the urban areas. These types of sarees are worn over the parkar or ghagara popularly known as petticoat. The old fashioned choli are now replaced by the blouses and polkas. The cholis are modified

into the blouses, with close fitting sleeves up to the elbow and low cut necks.

Costumes of Men :-

The Dhoti and Shirt is a very popular costumes of men the typical Maratha Dhoti is made from cotton cloth and generally varies from 2.5 – 3 meter in length. It is with or without borders on both the side. The headdress is freshly folded turban known as pheta or a folded cap of silk, cotton or woolen fabric. The pre-formed turban known as pagadi is rarely seen in the present days. Sometimes, a jacket is worn over the shirt. It is known as bandi. There is no specific dress for the festival. Anybody can wear the clothes that he or she can offered for the ceremonies and festivals, the man prefer the Indian style clothes such as Chudidar Pyjama or Survar.

Some women like to wear the nine yards sari with nath or nose ring, and various neckless like the Kolhapuri Saaj, Bangdya, Patlaya, and Tode. However, the western culture has made its presence felt through out the country and Maharashtra is not an exception to that we can find shifts in fashion in Maharashtra. Traditional, costumes of Maharashtra are replaced by the stylish western clothes.

Maharashtra's capital, Mumbai is a cosmopolitan city since the turn of the last country. Hence, gradually the trend of wearing nine yard saree is becoming outdated. Most of the college girls are seen in the western clothes such as jeans, shirts and skirt-top. The Punjabi dress of Salvaar Kameez is also popular among. The young girls as well as married ladies.

Cuisines of Maharashtra

- Pathan Muddasir Khan

The tourists of Maharashtra are sure to have a treat with its delectable cuisines. The cuisines of Maharashtra are greatly influenced by the crops grown in its different regions and landscapes. It covers a wide variety; ranging from very mild to extremely spicy dishes. Now days, Maharashtrian cuisine has attracted popularity all to extremely spicy dishes all over India. However Maharashtra is not only popular for its delicious food, but also for the hospitality. Rice, Wheat, Jawar, Lentils, Fruits and Vegetables are the major components of the cuisines of Maharashtra. Aamrus and Puran Poli are some of the popular dishes of this state. Puran Poli is a home made bread or Roti, Stuffed with a

mixture of jaggery and gram flour. The daily meal of the Maharashtrian people includes poli or chapatti, made from the wheat flour, and bhakri made from jawar or bajra and rice.

Generally, the poli and bhakri are eaten with bhaji and rice is eaten with pulses. The bhaji is a vegetarian dish prepared from the vegetables, by adding some spices, along with garlic; onion, red chili powder, ginger, mustard and green chillies, the dishes are prepared using the peanut oil, and peanuts and cashew nutshave wide usage in various dishes. The non vegetarian dishes include mutton, usually of sheep, lamb or goat, chicken, fish and other seafood's. The kohlapuri taambda rassa and pandhra rassa made from

mutton and chicken, and Vidarbha's Varhadi rassa are very popular through out Maharashtra. The coastal regions of Konkan is very popular for delicious fish and seafood dishes. Jaggery and tamarind are also used in most of the vegetable dishes. Crabs, Prawns and Lobsters are popular items of non-vegetarian. Maharashtra cuisines, but the most popular seafood dishes of Maharashtra are the Bombay duck. However, it is not a duck; it is a type of fish.

Cuisines of Maharashtra also include several snacks and side dishes, such as sol kadhi prepared from kokam fruit and coconut milk, chiwda, pohay, upma, suraliwadi, vada pav, misalpav, matar usal pav, thalipeeth, pavbhaji, sabudana khichadi, rice and dal, khichadi, bakarwadi, bhadang, sheera, ukad, ghavan and chana daliche, dheerde. They are taken as appetizers or for breakfast. The Maharashtra cuisine also includes lots of fritters. They are very crispy and mouth watering. Some of the popular fritters are kothimbirvadi, cabbage rools, kandabhaji, Mirchi bhaji, batata bhaji, alu wada, sabudana wada, batata wada, mung dal wade, surandchi wadi, methi wade and bread patties, along with routine dishes, the Maharashtraian cusinine includes some fast

dishes also some of the popular fast food dishes of the state are shevpuri, shel, dabeli, panipuri, ragada pattice and dahipuri. The vegetables and lentils are the integral part of the cuisines of Maharashtra. The most commonly consumed vegetable dishes are batatyachi bhaji, bhari vangi, farasbichi bhaji, palakachi takatti bhaji and kelpulachi bhaji. In Maharashtra, the soups are consumed along with the main course of meals. Some popular soups in Maharashtra are consumed along with the main cause of meals. Some popular soups in Maharashtra are sol-kadhi, varan, tomato saar, kokan saar, amti and kadhi. The pickles are included in the meal for the additional taste. The pickles are prepared from many fruits. They are very popular due to their attractive oily appearance and spicy taste. Some of the famous pickles are leman pickle, amla pickle, mango pickle, fresh turmeric pickle, mustard pickle and clitly pickle. A typical Maharashtra meal needs its just desserts. The popular sweetmeats in Maharashtra are puran poli, modak, karanji, kanda, golabjaam, kheer, jelabi, shankarpali, basundi, shrikhand, chirota, aamrus, gulachi poli, and shikrand. These items are prepared on the occasion of festivals.

मराठवाडा अर्थशास्त्र परिषदेच्या २८ व्या वार्षिक अधिवेशनाचा समारोप करताना प्रा.डॉ.ज.फा.पाटील (कोल्हापूर)

माजी विद्यार्थी मेळावा २०१०

राष्ट्रपती पुरस्कार - भारत स्काऊट-गार्ड्स परिक्षेत यशस्वी विद्यार्थी विजय जामदार, शुभम पाटील, सुबोध चौधरी, सुमेध देशपांडेसमवेत प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, प्रा.ए.डी.कुलकर्णी व प्रा.नागेश कान्हेकर

'क' झोन आंतरमहाविद्यालयीन टेबल टेनिस, बॅडमिंटन व मैदानी स्पर्धेत उपविजयी खेळाडू समवेत प्राचार्य डॉ. शरद कुलकर्णी, प्रा.ए.डी.कुलकर्णी व प्रा.नागेश कान्हेकर

राष्ट्रीय खो-खो स्पर्धेत सुवर्णपदक व रौप्यपदक प्राप्त खेळाडू अनंता साळवे, संतोष शेते, राष्ट्रीय टेनिस,हॉलीबॉल खेळाडू म.इम्तीयाज, आनंद इंगोले, दिपक जोरगेवार समवेत प्राचार्य डॉ.शरद कुलकर्णी, प्रा.ए.डी.कुलकर्णी व प्रा.नागेश कान्हेकर

राष्ट्रीय सेवा योजने अंतर्गत आयोजित रक्तदान शिबीरामध्ये रक्तदान करताना महाविद्यालयीन विद्यार्थीव समवेत कार्यक्रमाधिकारी डॉ.यु.सी.राटोड व प्रा.व्ही.आर.टॅंगसे.

